

rum tuorum, quia velit te tandem a malis emergere per poenitentiam, per veram satisfactionem. Numquid ^a sustinentiam bonitatis ejus et patientiam contemnis, ignorans quoniam bonitas Dei ad poenitentiam te adducit? Tu autem secundum duritiam tuam, et cor impoenitens thesaurizas tibi iram in die iræ, et revelationis justii judicii Dei, qui reddet unicuique secundum operam ejus (Rom. 11, 4), Redi. Constanti, ad Deum: contra interni tui hostis latrocinium sume poenitentia arma; fuge adulatorum, qui tibi non fuerint digni quæ se habent dicere, perviciosam laudem; memento ore Isaia dixisse Dominum: ^b Qui vos felices dicunt, in errorem vos mittunt, et semitam pedum vestrorum turbant (Is. 111, 12). Crede in unicum Dei Filium, accipe veniam tuorum scelerum, repete dicere psalmographum; Apud inferos ^c quis confitebitur tibi (Ps. 61, 6)? et iterum: Numquid ^d exomologesim

^a Vers. Ant. An divitias bonitatis ejus, et patientia, et longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas..... secundum opera.

^b Vers. Ant. Qui vos beatos dicunt, seducunt vos, et vias pedum vestrorum disturbant.

^c Vers. Ant. et Vulg. In inferno.

^d Uti in Græco, καὶ ἐξομολογήσεται σοι τοῦς. Ita et Cypr. lib. III Testim. Vers. Ant. et Vulg. confite-

bitur. ^e faciet tibi pulvis (Ps. 219, 10)? Revertere ad Deum, ingemisce pro criminibus tuis, per Hieremiam Domini dicentis audi vocem: Numquid qui cadit non resurget, aut qui avertitur, non convertetur (Jer. 18, 4)? Cecidisti die qua negasti Dei Filium; resurges hora qua fueris confessus: quia te plaga hostilis insedit, trade te curandum medicina, ipse tibi adhibe medelam. Vulnerasti temet dicens: Non est verus Dei Filius, iterum temet sanaturus, si dicas ut nos dicimus et credimus esse illum verum Dei Filium. Revertimini ^e, dicit Johel, ad Dominum Deum vestrum, quoniam misericors et pius et patiens, et multæ miserationis, et qui sententiam flectat adversus malitiam irrogatam (Joel. 11, 13). Si hanc tibi promissam indulgentiam funerum ^f tuorum repudiandam duxeris, illic hanc consequi desideraturus, ubi nihil eris præter cruciamenta percepturus poenarum.

bitur.

^e Vers. Ant. Convertimini..... quia misericors et miserator est, patiens..... poenitens super malitiis. Cypr. ep. 52, et Vict., Tun. conveniunt cum Lucifero.

^f Id est, facinorum quæ tanta funera in Christi Ecclesiam intulerunt; in quo sensu hac voce usus est Lucifer etiam supra pag. 41, lin. 24.

S. P. N. LUCIFERI

EPISCOPI CALARITANI

PRO SANCTO ATHANASIO

AD CONSTANTIUM IMPERATOREM

LIBRI DUO.

LIBER PRIMUS.

Cogis nos, Constanti, absentem damnare consacerdotem nostrum religiosum Athanasium: sed divina id facere prohibemur lege; impellis auctoritate latius regali Domini sacerdotes ad effundendum cruorem, ignorans jura justitiæ, tradita nobis divinitus, te conatum ex nostris auferre mentibus. An divinitus poteris asserere permissum, absentem, inauditum, et quod est maximum, innocentem damnari? Quomodo etenim arbitraris divinitus permissum, puniri inauditos, quando videas Adam et Evam principes nostri generis auditos sententia percussos Dei? Et vocavit ^a Deus Adam, et dixit ei: Adam, ubi es? Et dixit: Vocem tuam audivi, Domine, in paradiso, et timui, quoniam nudus sum, et abscondi

me. Et dixit illi Deus: Quis tibi indicavit, quia nudus es, nisi de ligno de quo præceperam tibi, de hoc solo ne manducares, ex eo manducasti? Et dixit Adam: Mulier quam dedisti, ipsa mihi dedit de ligno, et manducavi. Et dixit Deus mulieri: Quid hoc fecisti? Et dixit mulier: Serpens persuasit mihi, et manducavi (Gen. 3, 9). Cum igitur hujusmodi formam judicandi dedisse Deum advertas, cum a latebris evocatis confessisque Deum sententiam dedisse de sacris Scripturarum collegeris fontibus, cujus fuisti atque es impudentia judicandi Dei servos ^b eam dare formam, quæ non fuisset de lege veniens Domini? Nec timuisti, ne fuisset dictum ad Deum a nobis de te, quomodo fuerat dictum de refuga illo angelo: Serpens suasit me;

^a Vers. Ant. Et vocavit Dominus Deus..... et dixit illi: Ubi es? et dixit ei: Vocem tuam audivi deambulantis..... et timui quia..... et dixit illi: Quis nuntiabit..... nisi a ligno quod præceperam tibi tantum ne ex

eo manducares, ab eo edisti?... quam dedisti mecum, hæc..... et edi. Et dixit Dominus Deus..... serpens seduxit me, etc.

^b Servis. Vatic.

Constantinus imperator adduxit vos; credidimus ei, eum arbitrati fuisse hominem. Nonne videre potuisti, quia possis tali percuti Dei indignantis sententia, qua percussus videtur et serpens? cui dicitur: Quia tu fecisti hoc, maledictus tu ab omnibus pecudibus, et ab omnibus bestiis terræ, quæ sunt super terram: super pectus et ventrem tuum repes, et terram edes omnibus diebus vitæ tuæ. Et inimicitiam ponam inter te et mulierem, et inter semen tuum et inter semen ejus: ipse tuum observavit caput, et tu ejus observabis calcaneum (Ibid. 14). Nonne ita et te Dei offensam incurrere potuisse, ut ille incurreret angelus, ex hac una sententia Domini debueras reminisci? præsertim cum cognosceres, tuum etiam opus fuisse serpentinum. An cum ille serpens fuerit factus ex angelis, tu ex hominibus serpentem te fieri potuisse es arbitratus? minime: sed dicas velim, quid intersit inter tuum atque hujus angeli refugæ apostatæ factum: si ille mendacio seduxit rudes homines, et tu, et quidem tu non rudes: si ille utilitatis gratia ad arboris eorum illexit mæples fructus edendos, et tu pacis causa te facere cum eis astruxeris; cumque omnium Christianorum bono te hoc opus dixeris aggressum, utique inspecta opera tua, datur intelligi serpentem te illum esse imitatum: cupiens Dei mandatorum fieri transgressores, dedisti præcepta, damnandum esse inauditum, absentem, negandamque audientiam, purgare posse se de crimine objecto proclamatum. Abel interficitur justus, et interrogatus Cain sumit sententiam; et tu Domini inauditum vis puniri sacerdotem? Fæctus est inquit (Ibid., iv, 2), Abel pastor ovium, Cain autem erat operans terram. Et factum est, post dies obtulit Cain de fructu terræ sacrificium Domino, et Abel obtulit et ipse de primitiis ovium suarum, et respexit Deus super Abel, et super munera ejus, super Cain vero et super sacrificia ejus non respexit; et

^a Non. Id.

^b Vers. Ant. Quia fecisti hoc.... ab omnibus pecoribus, et ab omnibus bestiis, quæ... super pectus tuum... ambulabis... omnes dies... Et inimicitias ponam inter te et inter mulierem, et inter semen tuum et semen ejus; ipsa tibi servabit caput, et tu servabis ejus calcaneum.

^c Sensus est de Christo. Til.

^d Non. Vatic.

^e Propter elictum pacificatorium a Constantio Ariano promulgatum pretextu pacis cum fratre Constante natu minore, qui catholicus erat, ut postea videbitur. Til. Sed non hic hujus loci sensus. Scripsit Lucifer hæc libros post Mediolanense concilium anni 355, in quo cum Athanasii absentis damnationi subscribere nolisset, in exsilium pulsus fuit cum aliis episcopis catholicis, forte in Cappadociam, qui primus exsilii locus; anno vero 349, Athanasius Alexandrinæ Ecclesie restitutus jam fuerat a Constantio, qui Constantis metu ad id se adducere passus est. Cum igitur ait Lucifer, Constantium pacis causam id esse molitum, et Athanasium damnaretur ab episcopis catholicis in concilio Mediolanensi, id intelligit, Athanasii damnationem, tamquam pacandæ Ecclesie prætextam, ab Imperatore propositam fuisse.

^f Ablativus est absolutus more Græcorum, quem usurpat pro plurali, inspectis operibus tuis; quo sæpe numero utitur tam in nominativo, quam in accusativo casibus. Til.

tristatus est Cain unde, et concidit vultus ejus. Et dixit Dominus Deus ad Cain: Quare tristis factus es, et quare concidit vultus tuus? Quare non recte obtulisti? Peccasti, quiesce. Et infra: Dixit Cain ad Abel fratrem suum: Eamus in campum. Et factum est, cum essent ipsi in campo, surrexit Cain super Abel fratrem suum, et occidit eum. Et dixit Deus ad Cain: Ubi est frater tuus? Et dixit: Nescio. Numquid custos fratris mei sum ego? Et dixit Deus: Quid fecisti hoc? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra (Ibid. 8). Numquid non licuerat Deo, priusquam Cain convocaret atque interrogaret, punire? sed voluit, dans formam, quo genere iuciperemus judicare commissos nobis, nobis inquam, de quibus per Hieremiam prophetam dicit ad populos suæ majestati dicatos: Et dabo vobis pastores secundum cor meum, et pascent vos pascentes cum disciplina. Damnae, inquit, eum, quem ignoratis deliquisse (Jer. iii, 15). Cur? nempe ad hoc ut jam non episcopi, sed mereremur nunc pari vesani atque carnifices. Non metuis, oro, hæc maudans, Domini ad Noe sanctissimum dicentis vocem? Sicut olera feni dedi vobis omnia: præter carnem et sanguinem animæ non edetis. Etenim vestrum sanguinem animarum restrarum exquiram de manibus omnium bestiarum: exquiram animam hominis. Qui effuderit sanguinem hominis, pro sanguine hominis effundetur, quia ad imaginem Dei feci hominem (Gen. ix, 8). Non metuis, oro, tantorum te qui videas interfectorem Dei exstitisse servorum, ut adhuc et ipse innocentes jugules, et nos participes fieri tuorum cogas funerum? Cum dictum a socero suo Jehro fuisset Moysi, ear tota detineret populum die: Venit ad me, inquit, populus quærens judicium a Deo (Exod. xvii, 16). Igitur si judicium Dei antistitum tam decet esse justum, quod Dei esse dicatur iudicium terminatum, quomodo tu inauditum jubebas

^g Proclamanti. Vatic. Quod nos dicimus appellan-tem. Participium est alibi ab auctore repetitum, verum in activa voce, his verbis: Si justum est iudicium audiri se proclamantem, id est appellan-tem de iudicis iniqua sententia, quam videlicet perverse adversus Athanasium tulerat Constantius. Til.

^h Sumere sententiam dicit, pro condemnari. Sumit ergo sententiam, id est condemnatur a Domino, qui quidem dat nobis formam judicandi, posteaquam audiverimus, et diligenter percontati fuerimus. Quemadmodum dixit serpenti: Quia tu fecisti hoc, maledictus ab omnibus pecudibus terræ, etc. Til. et La Cerda.

ⁱ Vers. Ant. Operabatur.

^j Pœcularis omnino est apud solum Luciferum hujus versiculi versio, ejus nulla in Græcis, Latinisque Bibliis indicia, neque ex Patribus, aut Interpretibus licuit reperire. Vers. Ant. Nonne si recte offeras, recte autem non dividas, peccasti? Quiesce, etc.

^k Dicis. Vatic.

^l Vers. Ant. pabuli.

^m Verum carnem in sanguine animæ suæ. Eadem. Græc. caret suæ, uti Lucif.

ⁿ Vers. Ant. Et de manu hominis fratris exquiram, etc.

^o Vers. Ant. Effundetur anima ejus. Abest a Græco, uti a Lucif. anima ejus.

^p Vers. Ant. Inquirere.

damnari a nobis? cum Moysen inveneris dixisse: **A** Deo. *Et audivi, dicit Deus, audiveris vocem meam, et feceris omnia quae dixerō tibi, inimicus ego inimicis tuis, et resistam contrariis tuis (Ibid. 22).* Jam tuum est probare, praecipisse Deum innocentes esse percutiendos, apostolicam deserendam fidem, et tuam suscipiendam perfidiam &. Cur haec, quae mandatis Domini adversantur, fieri praecipendum putasti? cum etiam in Levitico Dominum memineras dixisse ad Moysen: *Loquere filiis Israel, et dices ad eos: Ego Dominus Deus vester, secundum studia terrae Aegypti, in qua inhabitastis, in ea non facietis, et secundum studia terrae Chanaanorum, in quam ego induxero vos, ibi non facietis, et in legitima eorum non ambulabitis. Judicia mea facietis, et praecepta mea custodite, et ambulabitis in eis: Ego Dominus Deus vester.* **B** *Custodite omnia praecepta mea, et omnia judicia mea, et facietis ea: qui fecerit ea homo, vivet in ipsis, Ego Dominus Deus vester (Lev. xviii, 2).* Si in praeceptis Domini docere tales conscriptum ^b, justos esse ad injustarum suggestiones pupiendos, recte cuncta te egisse atque agere poteris advertere. Doce in mandatis Dei conscriptum, calumniis petitis ejus cultores a te domus ejus persecutare per nos episcopos esse intinendos. Cur ad hanc per Coarjanos tuos deductus es implendam malitiam? quae coegit te causa imperatorem petere calumpnia Dei hominem? Numquid non legeras in Levitico dixisse Deum: *Nolite manducio petere neque calumniemini unumquemque proximum (Ib. xix, 11)?* Et infra: *Non mentiemini in neque calumniam facietis proximo, et non profanabitis nomen Domini Dei vestri. Ego sum Dominus Deus vester. Non nocetis proximo tuo, et timebis Dominum Deum tuum.* **C** *Ego sum Dominus Deus tuus, non facietis iniquum in judicio. Non accipias personam pauperis, neque miratus fueris ad personam potentis: in iustitia judicabis proximum tuum. Non ambulabis in dolo in gente tua. Non consenties in sanguinem proximi tui, Ego sum Dominus Deus vester. Non odies fratrem tuum sensu tuo, corripiens corripies proximum tuum, et diliges proximum tuum sicut te ipsum, Ego Dominus*

damnari a nobis? cum Moysen inveneris dixisse: **A** Deo. *Et audivi, dicit Deus, audiveris vocem meam, et feceris omnia quae dixerō tibi, inimicus ego inimicis tuis, et resistam contrariis tuis (Ibid. 22).* Jam tuum est probare, praecipisse Deum innocentes esse percutiendos, apostolicam deserendam fidem, et tuam suscipiendam perfidiam &. Cur haec, quae mandatis Domini adversantur, fieri praecipendum putasti? cum etiam in Levitico Dominum memineras dixisse ad Moysen: *Loquere filiis Israel, et dices ad eos: Ego Dominus Deus vester, secundum studia terrae Aegypti, in qua inhabitastis, in ea non facietis, et secundum studia terrae Chanaanorum, in quam ego induxero vos, ibi non facietis, et in legitima eorum non ambulabitis. Judicia mea facietis, et praecepta mea custodite, et ambulabitis in eis: Ego Dominus Deus vester.* **B** *Custodite omnia praecepta mea, et omnia judicia mea, et facietis ea: qui fecerit ea homo, vivet in ipsis, Ego Dominus Deus vester (Lev. xviii, 2).* Si in praeceptis Domini docere tales conscriptum ^b, justos esse ad injustarum suggestiones pupiendos, recte cuncta te egisse atque agere poteris advertere. Doce in mandatis Dei conscriptum, calumniis petitis ejus cultores a te domus ejus persecutare per nos episcopos esse intinendos. Cur ad hanc per Coarjanos tuos deductus es implendam malitiam? quae coegit te causa imperatorem petere calumpnia Dei hominem? Numquid non legeras in Levitico dixisse Deum: *Nolite manducio petere neque calumniemini unumquemque proximum (Ib. xix, 11)?* Et infra: *Non mentiemini in neque calumniam facietis proximo, et non profanabitis nomen Domini Dei vestri. Ego sum Dominus Deus vester. Non nocetis proximo tuo, et timebis Dominum Deum tuum.* **C** *Ego sum Dominus Deus tuus, non facietis iniquum in judicio. Non accipias personam pauperis, neque miratus fueris ad personam potentis: in iustitia judicabis proximum tuum. Non ambulabis in dolo in gente tua. Non consenties in sanguinem proximi tui, Ego sum Dominus Deus vester. Non odies fratrem tuum sensu tuo, corripiens corripies proximum tuum, et diliges proximum tuum sicut te ipsum, Ego Dominus*

^a Supra, a Deo.

^b Græc. ἁγιότατος. Vers. Ant. sanctissimum.

^c Sab. Legit pluribus, ut in Vers. Ant.

^d Vers. Ant. Non apponaris cum multitudine declinare cum pluribus.... et pauperis non misereberis, etc.

^e Ita Vers. Ant. Septuag. ὄρετ ἐκδύσαι. Sed Coteler., tom. I. Monum. Eccl. Græc., Luciferi versionem cum Græco Complut. convenire annotat. pag. 5, ὄρετ ἐκδύσαι.

^f Septuag. Λυφαινεταί. Lucifer videtur legisse λυφαινεταί a λυφός, pestis. Cotel. ibid.

^g Sunt, qui censent, Λυφιστήριον, cum perfidiam, blasphemiam, idololatriam Constantii nominat, ab eo intelligi epistolam, quam gravitatis, ac falsitatis plenam subscribendam proposuit Episcopus catholicis in Ecclesia Mediolanensi ad concilium celebrandum adunatis an. 355. Hoc est verisimilius; et de hac, seu potius edicto iidem a Constantio proposito, ut inferius Lucifer ipse illud appellat, vide notationes in lib. De non Conven. cum Hæretic. Simpliciorum tamen sensu intellige Arianam hæresim, quam fere ubique hæc nominibus distinguit. Hieronymus a Prato in Diatriba de gestis Liberii § 40, præposita Ulp. S. Damasi, censet idololatriæ verbo innui formu-

lam fidei Ariminensem; alii formulam Sirmiensem Arianam; sed cum Lucifer gesta præcipue spectet Mediolanensis concilii, neutram ab eo indicari existimo in hisce libris; utraque enim post concilium illud edita fuit; licet Lucifer post Arimnense, et Sirmiense concilia, libros pro Athanasio scripserit.

^h Conscriptos justum esse. Vat.

ⁱ Videntur hæc et duplici ejusdem saltem capersiculo desumpta; sed nullibi ea, quæ priora, licuit reperire etiam Sabat. qui propterea sub eodem vere. 41. utraque collocavit: et priora quidem differunt ab Ant. Vers., quam ex Augustino hic ille exhibuit; posteriora fere conveniunt.

^j Sæpissime variat personas, et numeros tam in allegatione Scripturarum, quam in contextu orationis; ut, *Ego sum Dominus Deus tuus vester, non nocetis proximo tuo*: deinde subdit, *Non facietis iniquum in judicio.* Til. Verum ita legitur etiam in Graeco.

^k Tuum omittit Sabat.

^l Sabat. legit facies ex edit. Lugdun. in Biblioth. SS. PP. Græc. ποινιστῆς, ut in edit. Parisiensi.

^m Pro non odio prosequeris, aut habebis fratrem tuum. Til. et La Cerda.

ⁿ Vers. Ant. Non odio habebis... in animo

Deus vester. Legem meam custodite (Ibid. 12). Hæc A cum scripta memineris, existimas acceptatores personæ nos tuæ futuros? Ad ^a innocentis rogasti necem, et cum te contemptum advertisses, tetendisti temet ad genera omnia ingerenda pœnarum. Dicit Deus: *A facie^b divitis ne timeas, et honorabis faciem presbyteri et timebis Dominum Deum tuum. Ego sum Dominus Deus tuus (Ibid. 32).* Et tu timeri te potuisti es arbitratus, et exhonori Athanasium, quem Deus præceperit honorandum? Non legeras dixisse Deum: *Non facietis injuste in judicio, in mensura, et in penso, et in stateris: statera justa pensabitur (Ibid. 35),* et mensura justa est ut statuisse fuisse per nos necandum absentem? Si justum est judicium audiri ^c se proclamantem, absentem puniri, tuæ erunt justitiæ ^d allegationes apud Deum contra nos, qui tuæ temeritatis præcepta respuerimus. In Deuteronomio reperitur gloriosus Moyses dixisse ad iudices, quos populo dederat: *Audite inter fratres vestros, et judicate juste inter medium viri, et inter medium fratris, et in medio proselyti ejus. Non accipietis personam in judicio, adversus minorem, aut adversus majorem judicabitur: non sumas^e personam hominis, quoniam judicium est Dei (Deut. 1, 16).* Et vis, Constanti, credo, quia sis in sublimitate degens regali, accipi tuam personam: es magnopere cupiens eum, cujus sis sanguinem sitiens, mactari per nos Domini sacerdotes. Hinc itaque apud te nos detestabiles, quoniam judicium ad Dei sumus voluntatem promentes. Hinc ad gladium putasti tendendam carnificem dexteram tuam, tamquam possis gladio vincere, quos videres propter Dei Filium nec præsentem dubitare amittere vitam, nec perhorrescere mortem. Ad filios Israel narrat sanctissimus Moyses ex præcepto Dei: *Videte, tradidit vobis Dominus Deus vester ante faciem vestram terram: ascendentes possidete, quemadmodum dixit Dominus Deus^f patrum nostrorum nobis: nolite timere neque formidatis (Ibid. 21).* Si illis neminem præter Deum timendum mandatum est, illis imaginem nostræ vocationis portantibus, quanto magis præter Deum neminem metueri condecet, qui non terras Chanæeorum, Jebusæorum, et Gergesæorum, atque Amorrhæorum simus desiderantes consequi, sed cœlestia regna, sed Dei perpetuum amorem? Quomodo etenim vigor inanis dignitatis tuæ nos ab hoc potuit aut potest proposito flectere, cum præter Deum statuerimus metuendum neminem? Non sumus Christiani ex illis, qui dixe-

arguendo argues.

^a Vide ab Imperatore deferri Episcopis judicium sanguinolentum, et hujus fit mentio toto hoc libro. Til.

^b Vers. Ant. *A facie senioris exsurges, et honorabis personam, etc.* Græc. *πρόσωπον* cum Lucif. Suspicio tamen priora verba, *a facie divitis ne timeas*, repetita esse, quod ad sententiam spectat, ex vers. 15. ejusdem cap. *neque miratus fueris ad personam potentis.*

^c Non audiri. Latin. et recte.

^d Justæ. Til.

^e Sumas omittit Sab.

^f Deus omittitur a Sabat. et legitur in Græco.

runt: Propter quod odit nos Dominus, eduxit nos de terra Ægypti, tradere nos in manus Amorrhæorum, et disperdere nos (Ibid. 27); sed sumus ex illis, qui dixerunt, ac dicunt ad Deum: *Propter te^g occidimur tota die, æstimati sumus, ut oves occisionis, sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos (Rom. viii, 36).* Non timuimus, neque timeamus minas tuas nos, qui novimus nihil posse Deo resistere, ne ut illi pereamus, qui audiunt a Moysse: *Fratres vestri averterunt cor vestrum dicentes: Gens magna est et^h dura multa et potentior vobis, et civitates magnæ, et muratæ usque ad cælum, sed et filios gigantum vidimus illic (Deut. 1, 28).* Non timemus gladium tuum Christiani, qui præsumamus prostratis vobis, Dei religionis inimicis, venturos nos ad convivium patriarcharum, prophetarum, apostolorum ac martyrum. Non metuimus virtutem caduci regni tui, milites divini. Non sumus ex illis dissidentis filii, qui plus inimicos suos, quam Deum fuerant arbitrati potuisse, ut tuam fragilem vereamur potentiam: si enim non ita Judæi credidissent, quod videlicet plus possent Chanæi, Jebusæi, et Amorrhæi, et cæteri inimici quam Deus, numquam profecto Moysis vocem ⁱ superhabuissent dicentis: *Ne loquamini, neque formidatis ab eis. Dominus Deus vester, qui antecedit ante faciem vestram, ipse simul expugnabit eos vobiscum, secundum omnia quæcumque fecit vobis in terra Ægypti, et in deserto hoc quod videtis quomodo sedit te Dominus Deus tuus, sicut quis soveat homo filium suum, in omnem viam quam ambulatis^j, quoadusque venistis ad hunc locum, deducens vos in igni nocte, ostendens vobis iter, ut ambularetis in ea, et in nube diei (Ibid. 29).* Si non post hæc salutaria monita, plus potuisse quos contra pugnam gerebant, quam Deum, filii Israel fuissent credentes, numquam profecto ad omnem devenissent interitum. Potentem igitur esse novimus Deum ad eripiendos nos de manibus tuis, ad cœlestia nobis regnum promissum tendentes: timere tuam crudelitatem non poterimus, maxime qui elegerimus a te, non a Deo puniri. Dixisti: *Damnatæ Athanasium.* Quem eramus, Constanti, damnaturi? illum ne quem videmus Dei Filium confiteri, ut sunt confessi patriarchæ, prophetæ, apostoli, ac martyres? an te, qui sis negans, ut negavit magister tuus Arius, ut negaverunt Scarioth Judas, et cuncti Judæi? Dicit Deus ad Moyssem: *Non erunt tibi dii alii præter me: non facies tibi sculptile, neque omnem^k similitudinem eorum, quæcumque sunt in*

^g Vers. Ant. *morte afficimur.*

^h Pro *multum dura et aspera*, suo more et Græcorum, qui sæpissime utuntur hujusmodi adjectivis pro adverbis: vel apponenda virgula ante *multa*, ut legatur *gens magna et dura, multa et potentior*. Til. et La Cërda, et recte; Græcus enim habet, *ἄσπρος μέγα, καὶ πολὺ*. etc.

ⁱ Id est, numquam Moyses hæc verba illis addidisset, numquam sermones ad illos prosecutus fuisset. Til.

^j Sabat. legit *ambulastis*, et infra *ambuletis* in eo.

^k Sabat. legit *omnium*. Græc. est *πάντων*.

cælo sursum et eorum quæ sunt in terra deorsum, et quæcumque sunt in aquis subter terram: non adorabis illa, neque servies eis, quoniam ego sum Dominus Deus tuus, Deus zelans, reddens peccata patrum in filiis, in tertiam et quartam progeniem, eis qui oderunt me, et faciens misericordiam in millibus his qui diligunt me, et his qui custodiunt præcepta mea (Ibid. v, 7). Et hæc dicis divina mandata calcanda: Suscipite idololatriam meam, derelinquite Deum, interficite inimicum meum, non Dei, Athanasium, quo possitis inveniri inter eos, qui oderunt Deum, quibus promiserit se in tertiam et quartam progeniem redditurum; date operam, ne cum illis diligamini a Deo, propter quos dicit: *Faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, et his qui custodiunt præcepta mea* (Ibid. 10). Conspicis, prudentissime imperator, hoc tibi bonum videri, quod sit malum, et hoc malum quod bonum. Aut negabis bonum, aut negabis bona te mala esse intelligere? et mala bona si negas, responde. Bonum est damnare innocentem, an malum? bonum est derelinquere Deum, et ire post idololatriam, an malum? Si dixeris malum, dicetur tibi a nobis: Cur hæc tu geris? Iterum clamat in Deuteronomio Moyses, dicens: *Custodire mandata Domini Dei tui, et testimonia, et justificationes quasque mandavit tibi: et facies quod placitum est, et quod bonum ante Dominum Deum tuum, ut benefiat tibi: et intrabis, et hereditate possidebis terram bonam, quam juravit Dominus patribus vestris* (Ib. vi, 17). Et tu hæc esse bona elegisti, hæc Deo placita, ut in contumeliam ejus majestatis idololatria firmetur per tui regni virtutem, et jugulentur hi, qui se ejus fuerint confessi cultores. Ecce ego, dicit Moyses, *dedi ante conspectum vestrum hodie benedictionem et maledictionem: benedictionem, si audieritis mandata Domini Dei vestri, quæcumque ego mando vobis hodie* (Ib. xi, 26). Cum itaque illi sint benedicti qui innocentem non sint punientes, illi Domini servantes mandata, qui inauditum damnare noluerint, tu quomodo te benedictum putas, cum pro opus tuum te probes inter maledictos constitutum? aut si non inter maledictos es, cur Moysen spernis dicentem? *Si autem inveniat in te in una civitatum tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier qui fecerit malignum ante Dominum Deum tuum, transire in testamentum ejus, et venientes servierint diis alienis, et adoraverint eos, aut soli, aut luxæ, aut omni, qui sunt in mundo de cælo* (Ib. xvii, 2). Et infra: *Produces virum illum, aut mulierem illam, et lapidabis eos in lapidibus, et morientur: in duobus testibus, aut in tribus morietur. Moriens, non morietur in uno teste; et manus testium erit super eum in primis ad occidendum illum, et manus totius*

A plebis postremo: et tolles malignum ex vobis ipsis (Ibid. 5). Si non es, Constanti, currens cum maledictis, cur non mandatis Dei servi paruisti Moysis? Cur cum ille dicat, duobus tribusve testibus etiam idololatriam perire, tu nec quidem audientiam voveris præberi viro Deo dicato, eique negare fecisti audientiam, cui sis traditus a Deo? ei, inquam, cui si justa defendenti restiteris, morte mori jussus ore fueris Moysis? Ut enim judicia sacerdotis maneant inviolata, dicit sic: *Exurgens ascendes in locum quemcumque elegerit Dominus Deus tuus invocari nomen ejus tibi: et loquere ad sacerdotes, levitas, aut ad judicem, quicumque factus fuerit in diebus illis: et requirantes nuntiabunt tibi judicium, et facies secundum omne præceptum quodcumque nuntiaverint tibi, qui sunt in loco illo, in quo elegit Dominus Deus tuus invocari nomen illius tibi, et observa te nimis: facies secundum omnia quæcumque constituerunt tibi; secundum legem, et secundum judicium, quodcumque dixerint, facies: non declinabis a verbo, quodcumque nuntiaverint tibi, facies quodcumque indicaverint tibi, non declinabis dextra aut sinistra: et homo quicumque fecerit in superbia, ne audiat sacerdotes astantes officia exhibere in nomine Domini Dei, aut judicem, quicumque fuerit in diebus illis, morietur homo ille, et tolles malum de Israel, et omnis populus audiens timebit, et non impie agat ultra* (Ibid. 8). Sed dicis; in loco Deo devotissimus Moyses quomodo sacerdotum fecit mentionem, sic et judicis. Proba te super nos factum judicem, proba ad hoc te constitutum imperatorem, ut nos armistuis ad omnem implendam voluntatem amici tui diaboli perduceres; cum probare non possis quia præceptum sit tibi, non solum non dominari episcopis, sed et ita eorum obedire statuis, ut si subvertere eorum decreta tentaveris, si fueris in superbia comprehensus, morte mori jussus sis. Quomodo dicere poteris, judicare te posse de episcopis, quibus nisi obedieris, jam, quantum apud Deum, mortis pœna fueris multatus? Cum hæc ita sint, tu qui es profanus, ad Dei domesticos, quare istam sumis in Dei sacerdotem auctoritatem? cum etiam ipsos judices Judæos, tunc quando in lege manebant Dei, ex genere habere permiserit suo. Si enim, inquit Moyses, dixeris, *Statuam supra me principem, quomodo et reliquæ gentes, quæ in circuitu meo: constituens constituens super te ipsum principem, quemcumque elegerit Dominus Deus tuus, ipsum de fratribus vestris constituens: non poteris constituere super te hominem alienigenam, quoniam non est frater vester* (Ibid. 14). Et subsequitur, cur noluerit alienigenam fieri principem, ne scilicet ad sectam suam traheret alios. Propterea dicit: *Ne revocet nos in Ægyptum*

^a Paulo superius dixit in millibus; hic ad Græc., εἰς χιλιάδας.

^b Pro custodi; infinitivus pro imperativo. Tit. Sabat. legit custodite; Græc. est φυλάξῃ; sed mendum esse existimo in Parisiensi nostra edit.

^c Transire testamentum. Latin. propius ad Græc. παρῆλθῃ τὸν διαθήκην.

^d Sabat. quocumque.

^e Venies. Latin ex Græco ἐλεύσῃ.

^f Constituerint habet Sabat.

^g Vers. Ant. principes cum Græco ms. Alex. Lucifer cum Græc. ms. Oxon. et edit. Atl. ac Complut. ἀρχοντα. Cæterum quædam alia variant in hoc textu.

^h Omittitur hoc testimonium a Sabat.; inest tamen Græc. Septuag., quod parum differt a versione Lucif., καὶ ἀποστρέψῃ τὸν λαὸν εἰς Ἀἴγυπτον.

(Ibid. 16), hoc est, ad idolorum cultum; quasi dicat: Quis es tu, inquam, qui tibi usurpasti hanc auctoritatem, quam tibi Deus non tradidit, et si traderet, et inter^a te esse permitteret, primo in loco Christianum te esse oportuerat, quia seclūs esset alienigenam Dei servos iudicare, inimicum religionis domesticos Dei. Deinde si fuisses Christianus, et te participem censuisset Deus sacerdotibus fieri ad gerendum^b populum ejus, accipe qualem te esse præceperit in Deuteronomio. *Et erit cum sederit in principatu suo, scribe^c hoc in libro ante sacerdotes et levitas, et erit: cum ipso, et legetis eis omnes dies vitæ ejus, ut discant timere Dominum Deum tuum, custodire omnia mandata hæc, et justificationes has facere, ut non extollatur cor ejus a fratribus ejus, et non transgrediatur a mandatis dextra aut sinistra, ut longiturni temporis sit in principatu suo ipse et filii ejus cum ipso in filiis Israel (Ibid. 18). Quid tu hujusmodi habes, nisi omnia contraria, nisi cuncta, quæ Dei impugnent domum? Primo es hæreticus, deinde persecutor Dei domesticorum; conatus es ac conaris ad Athanasium jugulandum, tamquam is homo, qui non memineris scriptum: *Si fuerit homo odians proximum et insidiatur eum^d, et surrexerit in eum, et percusserit eum animo, et mortuus fuerit, et fugerit in unam civitatum harum, mittent seniores civitatis illius, et accipient eum inde, et tradent eum in manus exquirentium sanguinem, et morietur; non parces oculo tuo super eum, et mundabis sanguinem innocentis ex illis, et bene tibi erit (Ib. xix, 11). Et iterum: Non manebit testis^e unus in testificationem adversus hominem secundum omnem iniquitatem, et secundum omne peccatum, quodcumque peccatur: in ore duorum testium aut trium stabit omnis sermo. Si autem steterit testis injustus adversus hominem, detrahens ei iniquitatem, stabunt duo homines, quibus est ipsis contradictio, ante Dominum et ante sacerdotem, et in conspectu judicis, quicumque fuerit in diebus illis: et interrogabunt diligenter judices, et ecce testis injustus testificatus est iniqua, resistens adversus fratrem suum, et facite ei, quemadmodum nequiter egit facere adversus fratrem suum, et auferes^f iniquum ex vobis ipsis; et cæteri audientes timebunt, et non apponent amplius facere verbum malignum hoc in vobis. Non parces oculis tuis super eum, animam pro anima, oculo pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede (Ibid. 15). Cum cernas hæc fieri, de te, homicida, Deum statuisse dicas. Quæso, quid sit aliud dicere, *Damudate eum, quem scitis innocentem, facite contra Dei mandata; nisi, evellite corda, tollite vobis-***

*A met sensus, ultra jugulate vestras animas, licet videatis quia fovea sit, fingite vos cæcos, præcipitesque vosmet date in æternam voraginem, mergite in eam foveam, a qua non vos eripi posse cernitis, vobis ipsis vitam auferite, sumite perpetuam mortem? Quid est aliud dicere, Fac quod Deus fieri prohibuit, nisi, estote inimici Deo, acquirite vobis diabolum amicum, date operam ne consequamini paradysum, ne denique regnum cælorum quod vobis promisit si mandata ejus servaveritis, Deus: amate inferna, diligite stagnum ardentem, desiderate esse cum omnibus, qui sunt semper dantes penas, desiderate dici homines diaboli. Hæc sunt præmia, quæ tua egregia conquirunt consilia, hæc illa optima quæ mortem pariunt sempiternam, hæc quæ demergunt^g hominem cælo jam proximum ad inferna. Adhuc non sciebas scriptum, ut ad hæc nos rogares mala gerenda? Non erit in sacco tuo pondus et pondus, majus aut minus: non erit in domo tua mensura et mensura major et minor: pondus verum et justum erit tibi, et mensura vera et justa erit tibi, ut vultorum dierum sis, et bene tibi sit super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in^h sorte, quoniam abominabilis est Domino Deo tuo omnis qui facit hæc, omnis qui facit iniqua (Ibid. xxv, 13). Pondera integra, et mensuras justas qui non servaverit, abominabilemⁱ eum esse cum sacris referatur litteris, erudo nos acceptissimos tunc fore putasti, si injusto in eum protulissemus iudicium. Moyses, *Maledictus, inquit, qui transfert terminos proximi: proximi evellet et de loco transferre in locum prohibemur terminos; et tu, Egredimini, dicis, Dei sacerdotes, terminos justitiæ (Ib. xxvii, 17). Maledictus, inquit Spiritus sanctus ore Moysi, quicumque declinaverit iudicium advenæ, orphanis, et viduæ; et tu ludos tibi præbens de nostro sanguine, dixisti: Punite eum quem ignoratis deliquisse (Ibid. 19). Noluimus, Constanti, esse tecum maledicti; te magis cupientes sumus nobiscum benedictum in sancta inveniri Ecclesia. Non tuam audimus vocem, quæ nos Dei incurere offensam provocat; sed audimus vocem Moysis servi Domini dicentis: *Et erit, si non audieritis^j vocem Domini Dei vestri, custodire et facere omnia mandata ejus, quæcumque ego mandabo tibi hodie, et venient super te omnes maledictiones hæc, et invenient te. Maledictus tu in civitate, maledictus tu in agro, maledictus apothecæ tuæ, et quæ sunt reliqua tua, et maledicti filii tui ventris, et nascentia terræ tuæ, armenta boum tuorum, et greges ovium tuarum, maledictus tu in gressu tuo. Mittet tibi Dominus tedium et thlipsen^k, et anxietatem in omnia quocumque immiseris manum***

^a Id est, apud te esse, in tua potestate, atque arbitrio; penes te. Dura est, ac rudis admodum locutio, qua sæpissime utitur. Til. In te. Latin.

^b Regendum. Latin. Id est ad regendum, ac gubernandum populum ejus; ubi gerere pro gubernare et regere usurpat: vel forte reponi debet regendum, quod immutatum est librarii vitio. Til. et La Cerda.

^c Apud Sabat. Scribet ... et leget enim omnibus diebus vitæ suæ, ut discat timere Dominum Deum suum ... a fratribus suis, etc., omnino ferine cum Græco.

^d Et. Til. et La Cerda.

^e Deest testis apud Sabat. sed Græc. μαρτυρὸς εἷς.

^f Sabat. legit auferetis. Græc. est ἄφεσις, auferes, ut in nostra edit.

^g Demergunt. Vatic.

^h In sortem, apud Sabat.

ⁱ Abominabilis cum esso sacris referatur litteris. Vatic.

^j Audieris ... Dei tui apud Sabat. et ut custodias et facias. Græc. in mss. Alex. et Oxon. φυλάσσω καὶ ποίω.

^k Thlipsen, afflictionem, a Græco θλίψις; unde facile intelligitur, eos vulgo sic locutos, et plerumque græcizare; in insula enim, in qua Lucifer moraba-

manu, quæcumque facies, quoadusque disperdat te in brevi propter nequitiam studiorum tuorum (Ib. xxviii, 15). Si non sunt mala studia mittere crimina, persæqui Dei cultores, Dei idololatriam introducere in Ecclesiam, manu militari jugulare credentes in unicum Dei Filium, poterunt hæc maledicta non te ac tecum apprehendere currentes. Convocasti nos ad Dei sacerdotem jugulandum, ad eum interimendum, per quem te præcepta sua audire sanxerit Deus. Et scripsit Moyses verba legis hujus in libro, et dedit eum sacerdotibus et levitis, qui tollunt arcam testamenti Domini, et presbyteriis^a Israel. Et mandavit eis Moyses in illa die, dicens: Post septem annos in tempore anni remissionis in die festo scenopægiæ in cocuendo omnem Israel apparere in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit, legelis hanc legem in conspectu Israel, in auribus eorum, convocatis in ecclesiam viris et mulieribus, et natis, et proselyto^b, qui fuerit in civitatibus vestris, ut audiant et discant timere Dominum Deum vestrum, et audiant facere omnia verba legis hujus: et filii eorum qui nesciunt, audientes discent Dominum Deum vestrum omnibus diebus, quibus ipsi rivunt super terram (Ib. xxxi, 9). Persequeris eum, per quem te audire præceperit Dominus; agente eo in rebus humanis eohæreticum^c tuum Georgium^d mittis successorem, cum tametsi fuisset liberatus jam Athanasius et corpore^e, tibi non licuerit nittere, sed fuerit ac sit in Dei manu, quem fuisset dignatus populo suo antislitem instituire, per seipsum videlicet suos, hoc est, catholicos episcopos. Neque enim posset impleri virtus Spiritus sancti ad Dei gubernandum populum, nisi is, quem Deus allegisset^f, cuique manus per catholicos episcopos fuisset imposita, sicut defuncto Moyse, impletum Spiritu sancto invenimus successorem ejus Jesum Nave. Loquitur scriptura sancta dicens: Et Jesus filius Nave impletus est spiritu intelligentiæ, Imposuerat enim Moyses manum super eum. Et audierunt eum filii Israel, et fecerunt secundum quod mandavit Dominus Moysi (Ib. xxxiv, 9). Conspicis ordinationi Dei te obviam isse, contra Dei faciendam voluntatem, temet mucronis gladii tui jugulatum; siquidem non licuerit ordinari nisi fuisset defunctus Athanasius, et defuncto Atha-

nasio, catholicus debuerit per catholicos ordinari episcopos. Loquitur sacra scriptura dixisse ad Jesum Nave Deum: Moyses servus meus defunctus est; nunc itaque surgens, transi Jordanem tu, et omnis populus iste in terram quam ego dabo illis; omnem locum quamcumque ingressi fueritis vestigio pedum tuorum, et nobis dabo illum, sicut dixeram Moysi; desertum et autem Libanum usque ad flumen Euphratem^h et usque ad mare magnam, usque ad solis occasum, erunt fines termini vestri. Non resistet homo in conspectu tuo per omnes dies vitæ tuæ, et sicut eram cum Moysse, sic ero tecum et non derelinquam te, neque despiciam te (Jos. 1, 2). Numquid potest Deus esse cum inimico suo Georgio? numquid ei quem non ordinaverit, quem non elegerit, poterit esse propitius? Talis est Georgius, qualis fuerat Arius, quales qui sunt Valensⁱ et Ursacius, vel ad quem me destinati Germanicensium, Adoxius^j; neque enim possent nisi de spinis spinæ procedere. Hæc ita se habere ex actibus ipsius Georgii legens contestationes Alexandrinorum^k poteris colligere; et quamvis tibi sceleratum blasphemum illum esse placeat; neque epim aliter tibi esset amantissimus, nisi quia sit sceleratus: tamen hæc eo protulerim, ut eximiam^l possis cernere operam tuam. Cum igitur non esse Deum cognoscas cum Georgio, sed esse^m cum Athanasio, quem populo suo instituerit antislitem, cognoscere tandem poteris Dei te ordinationem fuisse conatum destruere, Deum te fuisse in Athanasio persecutum. Audis enim dicere Deum ad Moysiam successorem: Sicut eram cum Moysse, sic ero tecum, et non derelinquam te, neque despiciam te (Ibid., 5). Ecce alio loco: Invallesce et viriliter age, custodireⁿ et facere sicut præcepit tibi Moyses puer meus: et non declinabis ex illa dextra aut sinistra, ut intelligas in omnibus quæcumque agis: et non recedet liber legis hujus ex ore tuo, et mediteris in eo die ac nocte, ut custodias facere universa quæ scripta sunt; tunc dirigam vias tuas, et tunc intelliges. Ecce præcepi tibi, invalesce et viriliter age: non est quod expavescas, neque timeas, quoniam tecum est Dominus Deus tuus in omni loco (Ibid., 7). Jam superest te, sive te, sive Georgius quæ geritis, si sunt venientia ex Dei mandatis, probare. Audis enim promittere

tur, idioma Græcicum usurpabant. La Cerda.

^a Presbyteris. Vatic. et apud Sabat.

^b Ita Græc. Sabat. proselytis.

^c Et coepostatam, et in similibus vide compositionem ex Græco et Latino; quod libellum hunc vulgari loquendi modo conscriptum declarat. Til.

^d Georgius Cappadox a Constantio Imperatore in Ecclesiam Alexandrinam intrusus an. 356, pulso Athanasio, per tempus quadragesimæ, uti Athanasius testatur in Apologia de fuga sua. Monistrosus Cappadox appellatur a Nazianzeno in oratione de laudibus Athanasii, ubi scelestam ejus vitam describit.

^e Et corpore Latin. demit. Videntur tamen retinenda hæc verba, ita ut legatur e corpore, et sensus sit, tametsi Athanasius e corpore solutus jam obisset, etc.

^f Allegisset dixi pro elegisset, seu peccasset, aut ab eo collectus fuisset: ubi dignoscitur errorum Episcoporum institutionis forma, et quod Principi non licet instituere Antistites, et de manus impositione. Til.

^d Vestrorum legit Sabat.

^h Flumen magnum Euphratem. Vatic. cum Græc. τῶς τοῦ ποταμοῦ μεγάλου, etc.

ⁱ Famosissimi Arianae partis sectatores, Valens Mursæ, Ursacius Singiduni Episcopus.

^j Is Eudoxius est, homo Arianus, Germanicæ Antistes, ubi Lucifer aliquanto tempore exulavit jussu Constantii. Adoxium appellat per antiphrasim, id est, inglorium.

^k Litteras scilicet civium Alexandrinorum ad Constantium, quibus graviter de Georgii sceleribus conquesti sunt. Vide Baronium ad an. 356.

^l Id est, eximia atque egregia facta tua et opera. Til.

^m Esse advertas. Vatic.

ⁿ Pro custodi et fac, infinitivus pro imperativo, more Græcorum, quorum locutiones in talibus proferuntur sequitur. Til. Ita Græc. φυλάσσεσθαι καὶ ποιεῖν; sed Sabat. legit, custodi et fac.

se Deum futurum cum successore Moysis, quomodo fuerit et cum Moyse, si modo quæ sunt in libro legis scripta servaverit. Si igitur ut hæc geras scriptum non inveneris, tuæ erit æquitatis tandem advertere vobiscum Arianis non esse Deum, sed illum in vobis mansitare, qui manserit et in Cain. Quæ te cæusa ad hæc, Constanti, impulit gerenda, ut potentia regni tui ad tantam perductus superbiam statuisses cum necandum, quem Deus sibi in sacerdotali honore elegerit? Non inveneras in primo Regnorum ^a libro scriptum? Non ^b gloriatur sapiens in sapientia sua, neque gloriatur potens in virtute sua, neque gloriatur dives in divitiis suis; sed in hoc gloriatur, qui gloria- tur, scire et intelligere Deum, et facere iudicium et iustitiam in medio terræ (Jer. ix, 23). Cur hæc præteriens, qui in omni tempore iudicium justum facere debueras, injustitiam tecum etiam nos facere cogebas? Deponi per nos decreveras catholicum, firmari ^c vero hæreticum: sed quando istud sanæ fecissent mentis homines? si enim Heli sacerdos, quod filios in sacerdotii honore constituisset indignos, illa audit, quæ perpressus est a Domino; quid nos audire ac perpeti mereremur, si catholicum episcopum dam- nantes, et quidem inauditum, sineremus Georgium fieri Arianum Alexandrinis episcopum? Et venit, inquit, homo Dei ^d, et dixit: Hæc dicit Dominus: Manifeste ostendi me ad domum patris tui ex omnibus tribubus Israel mihi in sacerdotium, ut ascenderent ad sacrificium meum, et incenderent incensum, et tolle- rent ephod. Et dedi in domo ^e patris tui omnia fru- menta filiorum Israel in escam. Et tu quare respexisti in incensum meum ac sacrificium meum improbo oculo, et honorificasti filios tuos plus quam me, ut benedi- ceres eos a primordio in omnibus sacrificiis Israel co-

ram me? Propter hoc hæc dicit Dominus ^f Israel: Dixi, domus tua, et domus patris tui transiet ^g coram me usque in æternum, et nunc non est. Sic dicit Domi- nus: Nequaquam mihi, non sic erit a me, quoniam qui honorificant me, honorificabo eos, et qui spernit me, ad nihilum redigetur. Et ecce dies veniunt, et disper- dam ^h semen tuum, et semen patris tui, et non erit tibi senex in domo mea omnibus diebus, et virum disper- dam ⁱ a sacrario meo, ut deficiant oculi ejus, et defluet anima ejus: et omnis quæ superaverit multi- tudo e domo tua decidet in gladio virorum. Et hoc tibi signum, quod veniet super duos filios tuos hos Ofni et Phinees: in uno die morientur ambo gladio ^j virorum (I Reg. n, 27). Si hanc ille accepit incre- pationem pro filiis a Deo, qualém nos mereremur accipere pro te, Constanti? credo dictum fuisset nobis: Plus honorificastis Constantium, quam me; quomodo illi dictum est, quod plus honorificaverit filios, quam Deum. Qua, inquis, de re? quia si tua fecissemus præcepta, Domini inveniebamur sprevis- se; quia Georgius sit, ut fuerint filii Heli, filius pes- tilentiæ, quem tu loco Dei hominis Athanasii collo- candum per nos censueras. Deinde cum dicat Deus: Qui ^k me honorificaverit, honorificabitur, et qui me sper- nit, ad nihilum redigetur (Ibid., 30); si tuam contra ipsius divina mandata prolatam vocem sacrilegam audiremus, honorificaveramus Deum? an si te nihil esse iudicantes illius tantum sacris statutis parere niteremur? Interea tu gaude, quia sis exhonorans Deum. Audis enim ipsum dicentem, quod venturi sint ad nihilum omnes eum spernentes. An negabis te exhonorasse Dominum tollendo sacerdotes e ple- bibus, quos ordinavit ille? An negabis te exhono- rasse Dominum, quando contra sancita ipsius coe-

^a Ita hos libros vocabant veteres, et non Regum, ut videre est apud Tertullianum, Cyprianum, Augu- stinum, et alios antiquos Til. et La Cerda.

^b Legitur hoc testimonium in Vulg. apud Jerem. ix, 23, sed exstat etiam in lib. I Reg. n, 10 apud Septuag.; idcirco minime memoria lapsus est Lucifer, ut Latinus autumat. Igitur quo legitur modo apud Septuag. vers. aut. ex ms. cod. S. Germani aliquan- tum differt a Luciferiana; habet enim, Prudens in sua prudentia, et non intelligere et cogno- scere Dominum: sed Græc. apud Theodor. ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, uti Lucifer, qui cum Cypr. lib. 3 testim. convenit. Sabatierius affert Luciferi versio- nem in Jerem. cap. ix, 23; legitque vers. 23: et non gloriatur fortis in fortitudine sua, nec, etc. ut ipse Lucifer intra lib. 2 pro S. Athanasio; in v. autem 24, Vers. Ant. exhibet ex Cypr. lib. 3. testim. in qua hæc differunt a Lucif.: Intelligere et nosse, quoniam ego sum Dominus, qui facio misericordiam, et iudicium, et iustitiam super terram.

^c Postquam Georgius Alexandrinam sedem vi oc- cupavit, id egisse videtur Constantius, ut catholici episcopi ejus facinus comprobarent; sed restitit cum cæteris Lucifer; ideoque, hinc conjicimus, du- riori exsilio multatum fuisse, et Eudoxio traditum Germaniciæ episcopo, et Catholicorum hosti infen- sissimo; qua propterea in urbe alterum exsillum perpressus sit.

^d Vers. ant. Ad Heli Revelans revelatus sum ad domum patris tui, cum essent in terra Ægypti servi in domo Pharaonis. Et elegi domum patris tui ex om-

nibus sceptris Israel mihi sacerdotio fungi ad altare meum et portarent, etc. Verum ex Hiero- nymo in epist. ad Marcellam Luciferi versio sup- plenda omnino est ita, ut sensum efficiat: et elegi domum patris tui ex omnibus tribubus Israel mihi in sacerdotium, etc. Tribubus ex Græco apud alium Interpretem in Hexapl. ἐκ πατρῶν τῶν φυλῶν.

^e Vers. Ant. domui omnia quæ sunt ignis filio- rum Et ut quid et in sacrificium meum im- pudenti et glorificasti super me, benedicere primitias omnis sacrificii in Israel in conspectu meo? Hebr. vero habet honorasti, uti Lucifer; et in Græco deest præpositio in nomini Israel, quod etiam Luci- fer servat.

^f Vers. ant. Dominus Deus transibunt et nunc dicit Dominus: Nequaquam: sed glorificantes me glorificabo, et qui spernit me, spernetur. In Græco nequaquam mihi cum Lucif. et δαλεῖσθαι. transibit.

^g Pro transibit, ut dicit deleam pro delebo. Til. et La Cerda.

^h Vers. Ant. exterminabo et semen domus pa- tris tui senior Et virum exterminabo tibi ab altari meo et defluet et omnis qui superaverit domus tuæ una die, etc. Græc. πρεσβύτης, senex, et ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ; uti Lucifer, in uno die.

ⁱ Disperdam tibi. Vatic. uti in Græco.

^j Gladio virorum demit Latin., quæ verba desunt et in Græcis Bibliis et Latinis.

^k Paulo supra idem Lucifer: Qui honorificant me, honorificabo eos.

geris sacerdotes ejus damnare absentem, inauditum, et quidem falsis criminibus per te ac tuos peti- tum? Non ergo ^a exhonorasti Deum, quando tuleris apostolicam atque evangelicam traditionem, et idololatriam, quam ^b Arius ædificaverit in corde, diabolus statueris ab hominibus cultoribus teneri Dei? Cum hæc ita sint, jam tua erit prudentiæ æstimare, quid tibi agendum expediat, utrum ne hic corrigens errores tuos, consecutus veniam tantorum scele- rum, inter Dei inveniri statuas domesticos; an re- ductus ad nihilum, sicut promittit spernentibus se Dominus, incipias in perpetuum dare pœnas, quas dant hi quorum tenere delegeris itinera. Et ut plane videre possis, quæ te maneant pericula, propterea quod sis exhonorans divinitatem, accipe Samueli etiam quæ dicantur propter Heli filios: *Et dixit Do- minus ad Samuel: ecce ego facio verba mea in Israel, et omnis qui audierit ea, tinnient utraq̃ue aures ejus, in illo die, quo suscitabo super Heli omnia quæ locu- tus sum in domo ejus, et consummabo quæ prædixi ei, quoniam ego ulciscor in domo ejus usque in æternum propter iniquitatem filiorum ejus, quam ego scio; quoniam contemnentes Dominum mala locuti sunt filii ejus, et non monuit eos neque castigavit. Et nunc sic juravi domui Heli, si propitiabitur iniquitas in domo Heli, in incenso, aut in sacrificiis in sempiternum (I Reg. III, 14).* Si hæc Heli sunt promissa propter delictum filiorum, quid tibi propter sacrilegium tuum? Si illi hæc in æter- num sunt promissa, quid tibi agenti tanta? Si filios Heli dixit Deus male locutos de se, quanto magis dicat te qui susceperis Arij blasphemiam ad impu- gnandam scilicet fidem, quam patriarchæ, prophetæ, apostoli, et omnes tenuerant martyres! Rogamus te inter hæc gerere factorum tuorum pœnitentiam, considerans saltem quæ filiis Heli exhonorantibus Deum acciderint. *Heli (Ibid., 21), inquit scriptura, senex erat valde, et filii ejus euntes abierant, et erat maligna via eorum coram Domino. Et factum est in diebus illis, et convenerunt alienigenæ in pugnam ad Israel (I Reg. IV, 1).* Et infra: *Et inclinavit pugna, et cecidit vir Israel coram alienigenis, et vulnerati sunt in acie in campo, quatuor millia hominum: et venit populus in castra, et dixerunt majores natu Israel: Propter quid deficere fecit nos hodie Dominus coram alienigenis? Tollimus igitur arcam Domini Dei nostri ex Selon, et exeat in medio nostrum, et liberabit nos de manibus inimicorum nostrorum. Et misit populus ad Selon, et sustulerunt inde arcam Domini, ubi sedebat Cherubin: et ambo filii Heli cum arca Dei ibant, Ophi e et Phinees (Ibid., 2).* Et infra: *Expugnaverunt il- los, et defecit vir Israel a conspectu alienigenarum, et fugit unusquisque in tabernaculum suum, et facta est plaga magna valde, et ceciderunt ex Israel triginta*

^a Pro nonne, suo more. Til.

^b Quam Arij ædificaverit in corde diabolus; aut, in corde diabolus statuerit; aut, quam Arius ædificaverit in corde, tu diabolus, etc. Latin.

^c Ophne apud Sabat.

^d Vir abest a Sabat.

A millia virorum: et arca Dei capta est, et ambo filii Heli mortui sunt (Ibid., 10). Et infra: *Et vir propere- rans accessit ad Heli, dixitque ei: Ego sum qui veni de castris fugiens de prælio hodie. Et dixit Heli: Qui sermo factus est, filiole? Et respondit vir ^d, et dixit: Fugit vir Israel a facie alienigenarum, et facta est plaga magna in populo, et ambo filii tui mortui sunt, et arca Dei capta est. Et factum est cum audisset, Arca Dei capta est, cecidit supinus de sella juxta portam, et ^e contribulatum est dorsum ejus, et mortuus est; quoniam senex erat et gravis homo, et ipse judicabat in Israel viginti annis (Ibid., 16).* Si hæc mala Heli sacerdoti et judici Israelitarum uno die venerunt, propterea quod non, ut fuerat dignum, suos casti- gasset filios, quid tibi religionis Dei destructori cer- nis venturum, isto in loco probandum tibi censui. Quod enim ex Dei veniat voluntate, ut nos ejus servi subjiciamur vobis persecutoribus nostris, dixisse te non negabis: *Nisi nostra fides, hoc est, hæc, quæ dicitur a Lucifero Ariana, fuisset catholica, numquam in omnes plebes accepissem potestatem.* Si ita est, po- tuit et illorum allophilorum, qui arcam ceperant Dei, quisquam fuisse melior, quam est Dei cultor. Utique tu dicis fidem tuam, quam nos novimus hæ- reticam, hoc tibi præstitisse: sed et Maxentius, Nero, et cuncti illi persecutores domus Dei dixerunt deorum suorum potentia fuisse factum, ut Christiani sub illorum ditionem veniremus. Percurre quæ ac- ciderint illis, qui arcam se Dei cœpisse lætabantur, qui virtute deorum suorum vicisse se Israelitas dicebant, et invenies unum te ex illis qui Dei fuerint domum persecuti. *Et alienigenæ abstulerunt arcam Dei ex Abenezet, et intulerunt illam in Azotum; et sustulerunt alienigenæ arcam, et intulerunt illam in domum Dagon, et collocaverunt illam juxta Dagon: et mane vigilaverunt Azoti, et intraverunt in domum Dagon, et viderunt: et ecce Dagon cecidit in faciem suam ante arcam Dei; et sustulerunt Dagon: et statu- erunt in locum suum. Et gravata est manus Domini super Azotos, et cruciabat illos, et percussit illos in domibus eorum, in Azotum, et regiones ejus. Et fa- ctum est, cum ante lucem vigilassent, et Dagon cecide- rat in faciem ante arcam testamenti Domini; et caput Dagon, et ambo vestigia manus ejus ablata erant per partes centum, et ambo articuli manus illius ceciderunt in limen (I Reg. V, 1).* Et infra: *Et gravata est ma- nus Domini super Azotum, et induxit illis mures, et facta est confusio mortis magna in civitate: et viderunt viri Azoti, quoniam sic est, et dixerunt: Quoniam non sedebat arca Domini Dei Israel nobiscum: (quoniam dura est manus illius super nos, et super Dagon deum nostrum. Et mittunt, et convocant reliquos ^f alienige- narum ad se, et dicunt, quid faciemus de arca Dei Is- rael? et dixerunt Gethæi: Transeat arca Dei Israel*

^e Id est, contractum est, atque contusum ex lapsu. Til. et La Cerda.

^f Mendose reliquos, uti Nobilius, et Sabat. ani- madvertunt; corrigendum itaque regulos, in Græco σαρχαται; et paulo inferius idem Lucifer repetit regulos.

in Geth. Et factum est, postquam translata est arca Dei, facta a manus Domini in civitate, et est facta turbatio magna valde: et percussit viros civitatis a minimo usque ad maximum, et ebulliit illis mures in sedibus, et fecerunt sibi Gethæi sedes pellicæas, et miserunt arcam Dei in Ascalonem. Et factum est, ut intravit arca Dei Israel in Ascalonem, exclamaverunt Ascalonenses dicentes: Ut quid misistis arcam Dei Israel ad nos, ut morti tradat nos, et populum nostrum? et mittunt et convocant regulos alienigenarum, et dixerunt: Remittite b arcam Dei Israel, et reducatur in locum suum, et non morti dabit nos, et populum nostrum: quia acta est confusio gravis in civitate tota, gravis valde, ut intravit arca Dei: et qui vivebant, et non sunt mortui, percussi sunt sedibus suis: et ascendit clamor civitatum usque ad caelum (Ibid., 6). Vides, Constanti, quomodo sinat Deus noster humiliatam videri religionem suam a vobis alienigenis, et eo quidem usque humiliatam, donec etiam vos, persecutores veræ religionis, videatis non esse Deum alium præter Deum nostrum. Sed ut iterum ad Athanasii redeam causam; nunquid non sciebas scriptum in Regnorum libro primo: Et Samuel iudicabat populum Israel in omnibus sanctificationibus (Ibid., vii, 16); et Imperandum putares per Domini sacerdotes fuisse damnandum innocentem? Legisti Samuel, quod in omni sanctificatione iudicavit populum Dei; et quia noluit ab hac recedere iusta via iudicandi, perpelitur persecutionem a te. At hoc non novum, quando Saul percussus fuerit iustum Samuelem, cur c ei vera dixerit, equidem eam per quem fuerit in regem unctus, per quem eam Dominus ad tantam provexerat gloriam. Persequeretur Saul Domini prophetam atque sacerdotem, quia non compos fuerat mentis: Saul affoquin quomodo sospes persecueretur eum, quem sciret Dei ministrum, Dei spiritu plenum? persequeretur eam, quem jagiter propter persecutoris ignorabat ingemuisse salutem. Loquitur in libro primo Regnorum scriptura dixisse Dominum ad Samuel: Usquequo lages tu in Saul? ecce expello d illum, ne regnet super Israel: imple cornu tuum oleo, et veni, mittam te in domo Jesse usque in Bethlehem, quoniam vidi in filiis Jesse mihi in regem. Et dixit Samuel: Quomodo ibo, ne audiat Saul, et occidat me (Ib. xvi, 1)? Eam querebat consumere, quem jam multis meminerat modis Dei esse hominem: homo Dei veniam persecutori potestendo non destitit, contra pestilentia factus minus ejus auferre animam querit: eo etenim usque persecutor existit Samuelem Domini sacerdotis Saul, ut dixerit Domino dicenti sibi: Veni, mittam te: Et quomodo ibo? audivit Saul, et occidat me (Ibid.). Conspectis, Constanti, recedentibus vobis a Deo non vobis homines; sed feras, sed belluas, atque latrones æstimant. Aut nunquid in

hoc, quod Athanasium injuste persequeris, non eris Saul comparandus? quando sis ita jugulare cupiens innocentem Athanasiam, quomodo et ille fuerit interficere desiderans, non solum Samuelem, sed et David. Eos Saul nempe interficere minabatur, cum quibus cognoscebat esse Deum. Et vidit, inquit scriptura, Saul, quoniam Dominus cum David est, et omnis Israel diligebat eum: et magis adjecit Saul timere a facie David (Ib., xviii, 28). Et locutus est Saul ad Jonathan filium suum, et ad omnes pueros suos, occidere David (Ib., xix, 1). Responde, imperator impudentissime; si hæc gerere potest Dei habens spiritum. Quo Saul cepit hæc gerere tempore? nempe quo per Samuel maledictum reprobatus est, eodem etenim tempore scriptum est recessisse Dominum ab eo, cum David vero fuisset. Quibus rebus probatur vos esse Arianos sine spiritu Dei, qui persecutus Athanasium virum plenum Spiritu sancto. Et erat, inquit, David in omnibus viis suis sapiens, et Dominus erat cum illo, et omnis Israel et Juda diligebat David (Ib., xviii, 34). Igitur ut ea te more possis cognoscere circa Athanasiam, que egerit Saul circa David, accipe scriptum: Et Jonathan filius Saul diligebat David valde, et indicavit Jonathan David dicens: Saul querit occidere te (Ib. xix, 1). Et infra: Et locutus est Jonathan ad patrem suum dicens: Noli peccare, rex, in servum tuum David, quoniam non peccavit in te, et facta est bona sunt valde, et posuit animam suam in manibus suis, et occidit alienigenam, et fecit Dominus salutem in Israel; et omnis Israel viderunt, et gaudent. Et ut quid peccas in sanguinem, et occidere vis David vineam? Et audivit Saul vocem Jonathan filii sui: et juravit Saul dicens: Viti Dominus, si mortuus fuerit David (Ibid., 4). Et infra: Et adjectam est bellum fieri, et invaluit David, et expugnavit alienigenas, et percussit illos plaga magna, et fugerunt a facie David. Et factus est in Saul spiritus malus, et ipse in domo sua dormiebat, et erat in manu ejus lancea, et ecce pilleba in manibus suis: et querebat Saul percussere lancea David, et percussit, et devolvit David a facie Saul: et percussit lancea in parietem, et David fugit, et saltem factus est. Et factum est in illa nocte, et misit Saul nuntios ad domum David, ut custodirent illum, quo mane occideret illum (Ibid., 8). Et David fugit, et tabernaculum factus est: et venit ad Samuel in Armaten, et renunciavit ei omnia que facit Saul (Ibid., 13). Et infra: Et factus est iratus in Jonathan Saul valde (Ibid., xx, 30). Et infra: Et dixit: Mitte hæc, accipe juvenem, quoniam filius mortis est. Et respondit Jonathan patri suo: Quare morietur, quia fecit? et sustulit Saul lanceam in Jonathan ut occideret eum (Ibid., 31). Cui parceret Saul, verum sibi dicebat, quando nec filio pepererit? sic esse prætereuntes

a Facta est, Latin.
 b Sabat. remitte. Græc. in plurali, sed alio verbo. *ἔμπερσεν*, emittit.
 c Pro quia, et aliquando pro cum, ut suo loco dicitur. Tit. et La Cerdà. Et quia pro cur: si iustum non

est, quia cogis facere nos eam rem, etc. Et Cerdà.
 d Apud. Sabat. ego expello, ut in lib. de Regibus apostaticis. Vide sup. pag. 35, ubi quædam alia variant in hoc textu.
 e Sedebat. Latin. cum Græco et Vulg.

Dei mandata, atque vestra statuentes. Denique non A miramur, si quia dicitur, non potest damnari absens, Domini persequaris sacerdotes; quando videamus sic fuisse Deo famulantes persecutum Saul. Loquitur scriptura dicens: *Et dixit rex: Morte morieris, Abimelech, et tu, et omnis domus patris tui (Ib., xxii, 16)*. Et infra: *Et dixit rex cursoribus, et stantibus sibi: Adducite, et occidite sacerdotes Domini, quoniam manus eorum cum David est, quoniam cognoverant quod David fugetet, et non a decooperaverunt aurem meam. Et noluerunt pueri regis ingerere manus suas adversus sacerdotes Domini (Ibid. 17)*. Quid dicitis, arquisissime rex? si illi regis pueri noluisse referantur obedire Imperio regis, stulti contempsisse monstrantur præcepta Saul, ne contra Dei fecissent mandata, nos episcopos fuerat dignum Domini calcantes præcepta, implere tua sacrilegi homicidæ? Idcirco ergo nos dignaris persequi, quia non Domini mandatis tua antepōnamus. Hæc fecit et Saul, quæ ita esse probat sacra scriptura dicens: *Et dixit Saul ad Doeg: Convertite te in obviam sacerdotibus Domini. Et conversus est Doeg Syrus, et mortificavit ipse sacerdotes Domini, et occidit illa die trecentos quinque viros, et omnes portantes ephod, et Oben civitatem sacerdotum occidit in ore gladii a viro usque ad mulierem, et ab infante usque ad nutrentem (Ibid., 18)*. Simili nunc modo conatus es, atque conaris eorum laniare corpora, quos videas præceptorum Dei memores tibi reniti præcepto. Non itaque mirari poterimus, si tu nos persequaris; quando videamus Saul, quod non servum Domini David in manus tradiderint ejus, non solum trecentos quinque sacerdotes, sed et totam perdidisse civitatem. Persequebatur Saul David, eum, in cujus dittohe cum fuerit, sæpe tamen ei ignoverit. Et factum, dicit scriptura, cum reversus esset Saul post alienigenas, et renuntiaverunt ei accehles: *Ecce David in deserto Gaddi est. Et sumpsit sectam tria milia virorum electorum ex omni Israel, et abiit querere David et viros ejus ante faciem venationis cervorum: et venit ad greges obitum, quæ erant ad viam, et erat ibi spelunca, et introvit Saul ad selam, et David et pueri ejus interiorius speluncæ sedebant. Et dixerunt viri David ad eum: Ecce dies hic quem dixit Dominus: Tibi dabo inimicum tuum in manibus tuis, et facies et quæ placita sunt ante oculos tuos.*

^a Non abest a lect. Sabat.

^b Id est, morti tradidit, morte multavit, et interfecit, quæmadmodum ipse postea explicat linea sequenti, *et occidit illa die trecentos quinque viros: unde nomen mortificationis, quo inferius nititur; quoniam filii mortificationis estis, id est, estis filii mortis; digni videlicet, quibus mors inferatur, quia Dominum vestram Christiani Domini non custodivistis. Til. et La Cerda.*

^c Hujusmodi propria nomina ut hic a nostris bibliis sunt vere omnia diversa, ita etiam insequentibus non concordant, ut facile inde videre sit longe aliam vulgarem tunc temporis ipsos a nobis habuisse versionem, quæ emendata postea fuerit. *Iidem.*

^d Pro potestate. *lid.*

^e Ita habetur in voluto exemplari, cum dixerunt fuisset qui. *Til.*

Et exsurrexit David, et dempsit pinnam chlamydis Saul occulte. Et factum est post hæc; et percussit cor David eo quod dempsisset pinnam chlamydis: et dixit David ad pueros suos: Non mihi contingat a Domino si fecero hoc verbum domino meo, christo Domini, inferre manum meam in eum, quia christus Domini hic est. Et suasit David viros suos verbis, et non permisit illis, ut surgentes occiderent Saul: et surrexit Saul, et descendit in viam, et exiit David post Saul dicens: Domine rex. Et respexit Saul post se, et inclinavit se David in faciem suam super terram, et adoravit eum, et dixit David ad Saul: Quare audis verba populi dicentium: Ecce David querit animam tuam? et ecce in hac die viderunt oculi tui, quomodo tradidit te Dominus hodie in manibus meis in spelæo, et nolui te occidere, et peperci tibi, et dixi: Non injiciam manum meam in dominum meum, quoniam christus Domini est: qui accepi pinnam chlamydis tuæ in manu mea, et ego abscondi laciniam chlamydis tuæ, et non occidit te. Cognosce et vide hodie quoniam non est in manu mea malitia, neque injustitia, et non peccavi in te, et tu queris animam meam accipere. Judicet Dominus inter me et te, et vindicabit me de te, manus autem mea non erit in te. Sicut dicitur parabola antiqua, ex iniquis exiet nequitia: manus autem mea non erit in te. Retro quæ tu persequeris? canem mortuum, et retrò pulicem unum. Fiat Dominus in judicem et in vindicem inter me et inter te: videat Dominus et judicet judicium meum, et justificet me ex manu tua (Ibid. xxiv, 2). Talis mos est Dei cultoribus, ut totum reservent Deo, scientes esse magnum vindicari ab eò. Interea, sicut superius dixi, vide Saul, ubi compos mentis est, quæ dicat: at ubi impos efficitur, quomodo sitiens sit David justus et innocens sanguinem: *Et factum est, inquit, cum consuhmasset David verba hæc, loquens ad Saul, dixit Saul: Vox tuæ hæc, fili David? et exclamavit Saul et ploravit, et dixit ad David: Justus es tu quam ego, quoniam tu reddidisti mihi bona, ego autem tribui mala tibi: et renuntiasti mihi hodie quæ fecisti mihi bona, sicut conclusit me Dominus in manibus tuis, et non occidisti me: et sicut inveniat quis amicum suum, et præmittat eum in viam bonam, et Dominus retribuatur tibi bona, pro quibus fecisti mihi hodie: et nunc ecce ego stio quoniam regnando i regnabis, et constituetur in manu tua regnum Israel, et*

^d Sic interpretat Sabat. *Dixit Dominus tibi: Dabo, etc. Gr. Compl. ἰδοὺ ἐγὼ δίδωμι, quod nostræ lectioni respondet.*

^e Id est, ademit occulte, et clam abstulit oram chlamydis Saul. Ubi dignoscitur summa bonitas ipsius Davidis, qui, cum Saul interficere posset, tamen ei pepercerit. *Til. et La Cerda.*

^f Id est, in spelunca, in loco abdito et convaro. Sic sæpe numero dictiones integras Græcis usurpat Latini eas immiscere, ut ante dixi, *ἀκίρην, δάκρυ*, pro afflictione: unde facile intelligere est tuæ temporis sic ipsos fuisse locutos: insula etiam illa, in qua una hic auctor sedem suam habebat, atque in aula imperatoris græcizabant. *Til.*

^g Græc. δικάω; apud Sabat. *justior.*

^h Regnando omittitur a Sabat.; at est in Gr., βασιλεύων.

nunc jura tu mihi in Domino, si non eradicabis semen meum post me : et si non exterminabis nomen de domo patris mei. Et juravit David Saul (Ibid. 17). Post hæc utique debnerat jam mutari Saul; sed adhuc nec iste desinit persequi, nec deficit parcere David. *Et surrexit, dicit Scriptura, Saul, et descendit in desertum opacum, et cum eo tria millia virorum electorum ex Israel quærere David (Ibid. xxvi, 2). Et infra : Et misit David exploratores, et cognovit quoniam venit Saul in Siclet : et surrexit David occulte, et abiit in locum ubi dormiebat Saul, et Abner filius Ner princeps militiæ ejus : et Saul dormiebat in stragulis præclaris, et plebs erat circa eum. Et David dixit ad Amalech Cethæum, et Abessa filium Sarricæ fratrem Joab dicens : Quis introibit tecum in castris ad Saul? et dixit Abessa ad David : Ego ibo tecum. Et intraverunt David et Abessa ad populum nocte, et ecce Saul dormiebat in stragulis pretiosis, et lancea fixa ad caput ejus præclara, et Abner dormiebat circa eum. Et dixit Abessa ad David : Conclusit Dominus hodie inimicum tuum in manibus tuis : et nunc occidam de lancea semel in terram figens, et non repetam illam. Et dixit David ad Abessa : Non continges illum : quoniam quis injiciet manum suam in christum Domini, et purus erit? Et dixit David : Vivit Dominus, quoniam nisi Dominus percusserit illum, aut nisi hora illius venerit, et moriatur, vel in pugnam descenderit et apponatur, mihi autem non sit a Domino injicere manum ^a in christum Domini : et nunc accipe lanceam, quæ est ad caput illius, et lentem aquæ, et recedamus nos. Et accepit David lanceam, et lentem aquæ a capite ejus, et abierunt ipsi : et non erat qui videret, neque qui sciret, et non erat qui vigilaret : omnes enim dormiebant, quoniam timor Domini irrueat in illos : et transiit David contra, et stetit in cacumine montis longe, et erat magnum iter inter eos : et deprecatus est David populum, et Abner, et locutus est dicens : Non respondis, Abner? Et respondit Abner, et dixit : Quis es tu qui vocas me? Quid est? Et dixit David ad Abner : Vir tu es; et quis sicut tu in Israel? quare non custodis dominum tuum regem? quoniam intravit unus de populo disperdere dominum tuum regem. Non est bonum hoc quod fecisti : vivit Dominus quoniam filii mortificationis vos estis, qui non custodiistis ^b dominum regem vestrum, christum Domini : et nunc vide ubi est lancea regis, et lentis aquæ quæ erat ad caput ejus. Et cognovit rex Saul vocem David, et dixit : Vox tua hæc, fili David? Servus tuus, domine rex. Et adjecit David : Ut quid hoc persequitur dominus meus retro seruum suum? quoniam quid deliqui, et quæ est a me malitia? et nunc audiat dominus meus rex verba servi : Si ^c Dominus Deus tuus incutit te in meum dolorem, et victimam immolationis : quod si filii hominum, maledicti hi ^d in conspectu Domini, quoniam ejecerunt me hodie non confirmatum esse in testamentum Domini, dicentes : Vade, servi diis alienis. Et nunc non cadet sanguis meus in terram ante conspectum Domini,*

^a Manum meam. Vatic. ut in Græco.

^b Custodiistis. Vatic.

^c Si Dominus Deus tuus incutit te, in me odoretur victi-

am. quoniam exiit rex Israel quærere pulicem unum, sicut persequitur noctua in montibus. Et dixit Saul : Peccavi; converte, fili David, quoniam non malignabor in te jam; ideo quoniam anima mea accepta est ante oculos tuos in diem hunc, in quo stultus factus sum, et ignoravi multa vehementer. Et respondit David dicens : Ecce lancea regis : accedat unus ex pueris et accipiat eam. Et Dominus restituat unicuique justitias, et fidem suam, sicut tradidit te hodie in manibus meis, et nolui injicere manum meam in christum Domini. Ecce sicut exaltavit se anima tua in diem hunc ante oculos meos, sic significetur anima mea in conspectu Domini, et abripiat me, et eruat me ex omnibus tribulationibus. Et dixit Saul ad David : Benedictus tu, fili, et faciens, et potens poteris. (Ibid., 4) Hæc idcirco indidi, ut tandem posses conjicere, sic te, sive Athanasium, sive nos injuste persequi, sic te famulari in tuæ salutis necem, sic tibi met mortis apud divinitatem contrahere pericula, ut sibi per hæc quæegerit contraxerit Saul. Si hæc non ita sunt, dic cur nos persequaris? nempe quia non fundamus sanguinem innocentem. Quem vis imitemur, tene, aut David? de David enim scriptum invenio : *Et David regnavit in Israel, et erat faciens judicium et justitiam in toto populo suo (II Reg. viii, 15) : te vero esse cernimus injustum judicem, cultorum Dei interfectorem. Cur nos persequeris? nempe quia noluerimus, ut tu es, fieri apostatæ, quia noluerimus unicum Dei negare Filium. David liber et Trinitatem loquitur perfectam, et unam narrat deitatem Patris et Filii et Spiritus sancti; et tu esse inveniris apostata. Quem, inquam, sequar, tene, an David? illumne cultorem Domini, misericordiæ amatorem; an te sacrilegum, carnificem? cujus sapientiæ homo persequeris Athanasium? Mirarer te hæc agere, si non et Achab rex sic Heliam et cæteros Domini prophetas fuisset persecutus : mirarer te persequi Dei hominem, si non in omnibus te Achab esse cernerem. Denique talia tibi dicuntur a nobis, qualia et illi a Dei dicta sint domesticis : Noli Baal colere, noli idolis servire, sed Deo; servi Deo Abraham, Deo Isaac, Deo Jacob, servi Deo Israel. Si talia meministi dixisse Heliam et cæteros prophetas Domini ad Achab apostatam regem, adverte similia tibi ab eis, quibus docendi dederit auctoritatem Dominus, dici. Noli, Constanti, cum Arianis pugnare contra Dei domum, noli idololatriam Arii introducere in ecclesiam, noli negare unicum Filium Dei, desine persequi apostolicam atque evangelicam fidem. Hæc quia dicamus, videmur esse tibi inimici : sic fuerunt regi vera sibi dicentes inimici. Percurramus denique quænam fuerint orte, quæ facta inter Heliam Domini prophetam et Achab tuum coapostatam; et invenies te esse hodie Achab. Vivit, inquit Helias, Dominus, cui assisto ante conspectum, si erit annis istis ros et pluvia, nisi per verbum oris mei (III Reg. xvii, 1). Quod utique cum impletum fuisset, debnerat vecors cognoscere verum Deum solum potentem*

nam. Latin. ex Vulg. et Græco. Dominus Deus incutit. Vatic. omisso tuus, ut in Græco.

^d Οὐροί, Græc. quod omittitur a Sabat.

totum non fuisse, nisi illum, cui serviret Helias. **A** illum vocabant in voce magna, et secabant se secundum consuetudinem suam gladiis et novaculis usque ad effusionem sanguinis super se, et prophetabant usque dum transiret meridies; et factum est quomodo ^e tempus erat ut accenderet ^f sacrificium, et locutus est Helias Thesbites ad prophetas dicens: *Discedite amodo, et ego faciam holocaustomata. Et discesserunt et abierunt; et dixit Helias ad populum: Accedite ad me. Et accesserunt omnes populi ad eum, et accepit Helias duodecim lapides secundum numerum tribus Israel, sicut locutus est Dominus ad eum dicens: Israel erit nomen tuum. Et ædificavit lapides, et restituit altare Domini quod dissipatum fuerat, et fecit foveam, quæ caperet duas metretas seminis in gyro altaris et constipavit scizas ^g super altare quod fecit, et demembravit holocaustum, et imposuit scizam, et stipavit super altare, et dixit: Accipite mihi quatuor hydrias aquæ, et effundite super holocaustum, et super scizam. Et dixit: Iterum afferte. Et iterum attulerunt. Et dixit: Repetite tertio. Et repetierunt tertio, et manabat aqua in circuitu sacrarii, et foveam impleverunt aqua. Et clamavit Helias in cælum, et dixit: Dominus Deus Abraham, et Isaac, et Israel, exaudi me, Domine, exaudi me hodie in igne, ut sciant ^h omnis populus hic, quoniam tu es Dominus Deus Israel, et ego servus tuus, et propter te feci hæc opera, et tu versasti ⁱ cor populi hujus retro. Et cecidit ignis a Domino de cælo, et comedit holocausta, et scizas, et aquam quæ erat in altare, et lapides et terram linxit ignis: et cecidit totus populus super faciem suam, et dixit: Vere Dominus Deus ipse est Deus. Et dixit Helias ad populum: Suscipite prophetas Baal, nemo sit salvus ex illis. Et susceperunt illos, et deduxit ^j illos Helias ad torrentem Cison, et occidit illos ibi; et dixit ad Achab: Manduca et bibe, quoniam vox est pedum pluviæ. Et ascendit Achab; ut manducaret et biberet: et Helias ascendit in Carmelum, et inclinavit se in terram, et posuit faciem suam inter genua, et dixit puero suo: Ascende et prospice viam maris. Et respexit puer, et dixit puer: Non ^k est nihil. Circumage te septies. Et factum est in septimo, et ecce nubes pusilla, quasi vestigium hominis adducens aquam de mari. Et dixit illi Helias: Ascende, et dic ad Achab: Junge currum tuum et ascende, ne comprehendat te pluvia. Et factum est hinc et inde, et cælum contenebravit ^l nubibus, et ventis, et facta est pluvia magna: et plorabat et ibat Achab*

^a A Sabat. omissus versiculus, qui cum Græco **D** optime cohæret.

^b Non sumus vertentes dicit more Græcorum pro non vertimus, et vertimus pro evertimus; sicut ait paulo infra: Nos non evertimus Dei domum, sed tu; id est non perturbavimus Dei domum, non confundimus, neque delinquere facimus Dei populum, quemadmodum vos Ariani. Deinde paulo inferius vertere usurpat pro convertere, sic inquires: Nec post tanta dignatur semet vertere ad Deum, id est, convertere ad Deum, et eum obsecrari, ut ipsi sit misericors. Til. et la Cerda. Adverte tamen in ipso textu editum fuisse nos sumus, etc., quam locutionem retinemus, cum et interpunctionis et sententiæ ratio id postulet: error librarii forte irrepit in notam Tili, ubi non pro nos editum.

^c Pro supersum, id est solus inter Dei veros prophetas remansi et supersum, qui vos quadringentos falsos Baal prophetas vincam. Til. et la Cerda.

^d Solus demit Latin. Sed retinenda vox, quæ vim Græcæ dictionis *μονώτατος* egregie exprimit alteri voci unus conjuncta, quasi unissimus diceres.

^e Pro quando. Til. et la Cerda.

^f Sabat. ascenderet juxta Græc. *ἀναβῆναι*.

^g Id est, collegit scizas, id est ligna quæ tecuerat, et sciderat super altare. Nam *σχιζα* scindere est vel secare, et *σχιζα* lignum sectum, et in particulas discussum. Til. et la Cerda.

^h Cum Græco *γνώσαν*; sciat legitur a Sabat.

ⁱ Pro avertisti, ac si diceret, Propter militiam populi ejus cum retro a te avertisti; quæ interpretatio ad versionem Hebraicam propius accedit. Til.

^j Deduxerunt. Vatic.

^k More Græco, pro non est aliquid, vel non est quidquam. Til. et la Cerda.

^l Id est, cælum tenebrarum et obscurum factum est, sicuti fit adveniente pluvia. *Ibid.*

in ^a Israel, et manus Domini erat in Heliam (III Reg. xviii, 48). Cognoscis in qua perversitate hodie tusis manens in qua manerit et Achab : de tantis etenim signis ac prodigijs exhibitis non dignatur gaudere cum populo, sed dolet, cur Helias sacerdotes ac prophetas idolorum fuerit ausus interficere : nec post tanta dignatur semet vertere ad Deum, sed magis adhuc ejus persecuitur cultorem. Videt quia est Deus in Helia, et magis querit ejus animam. Conspicit prophetas Baal et lucorum fuisse daemoniorum cultores, et illos magis etiam extinctos diligit, quam eum, quem tot media adverterat Dei domesticum. Ita et tu eos dignaris diligere, quos hæresis Arianae sectæ vides homines, et es Dei cultores quam acerrime persequens. Pauca de multis gestis inter Achab et Heliam idcirco duxi tibi ingerenda, ut possis nascere ^b vos, ex quo Deum dereliquisti, neque signis, neque prodigijs facile converti ad eum, sed magis in vestris durantes erroribus, ut bestias iramaneæ ævire in gregem Dei cultorum. Deprecamur te, Constanti, ne ad hæc in his tuis malis digneris demerari, sed magis emerges a turbinibus diaboli, ne illa comprehendat te mala, quæ Achab et Jezabel. Nec in eo dicas felicem te, quia potens sis ad Dei persequendos homines : quando videas potuisse ad petitum Helix extinguere Achab et Jezabel, et tamen fuerint reservati, ut plenius et Helix Dei hominibus tolerantia fuisset beatificata et illarum impleta impletis mensura : quasi vero non posset Helias petere Deum, ut arderent persecutores religionis ejus idolorum cultores. Ignem petit dari de coelo ad sacrificia consumenda ; illic deascendit pluvia, quæ triennio fuerat abhata et mensibus sex ; petit, et illico datur aqua, quamplurima signa sunt ; et extinguere Dei inimici ad petitum Helix non potuerunt, cum etiam illos honoratos quinquagenarios ad Helix dictum descendens ignis consumpserit ? Vides hodie posse, quia persequaris Athanasium, vel non te fulmine aut quolibet modo extinguere, sed reservari ad hoc, ut aut te convertas, aut omnia possit impleri iniquitatis tuæ mensura. Persequatur Achab rex Heliam, ut tu persequeris nunc Athanasium. Dixit nempe Jezabel ad Domini prophetam, posteaquam comperisset per Heliam illas virtutes exhibitas, et prophetas confessionis atque religionum sacerdotes interfectos : *Hæc d' mihi faciant dii et hæc mihi adaugent, si non in hac hora cras posuero animam tuam, quemadmodum animam unius ex illis (Ibid. xxi, 2).* Sed quid audit Helias a Deo post quadraginta dierum ac noctium celebratam jejunium ? nempe ut ungeret reges, per quos Achab et socii extinguerentur. Est cum Helia misericordia

A Dei, cognoscit Helias diligi se a Deo : contra Achab Helias persecutor ita est miser, ut in diaboli semper potestate fuerit. Sic Athanasium justo puniri mandasti quomodo et Jezabel Nabatheum ^c Mraetiem : sic tu veros testes produxisti contra Athanasium, ut illi producerent ad quos scripserat Jezabel dicens : *Jejunate t' jejunium, et sedeat Nabatheus in primo populo, et collocatè duos viros filios iniquorum contra eum, et tententur adversus eum dicentes : Maledixisti Dominum et regem ; et deducite eum, et lapidetur, et moriatur (Ibid. xxi, 9).* Talia sunt opera nunc vestra Arianorum : vos nos dicitis, impingitis multa, nec testibus falsis egitis, ipsi enim testes in omnibus falsi estis. Sic vos filii perditionis Ariani interficere tentatis Athanasium, quomodo Nabatheum Jezabel ; lamquam possitis omnia comperientis offigere manum. Scis vindicasse Deum sanguinem Nabuthel, mortem ejus de manibus interfectorum exquisivisse ; et arbitraris ex tuis manibus non Deum exquisiturum sanguinem sacerdotis sui Athanasii ? Et ^d dicit Dominus ad Heliam Theobitem dicens : *Surgit et de-ascende in obviam Achab regi Israel, qui est in Samaria, quia hic in vineam Nabuthoi descendit, ut possidet eam. Et dices ad eum : Hæc dicit Dominus : Quomodo occidisti Nabuthoem, et possedisti vineam ejus, propter hæc hæc dicit Dominus : In loco in quo hæserunt canes et erexit sanguinem Nabuthoi, ibi tingent canes sanguinem tuum, et fornicarii lavabunt in sanguine tuo. Et dicit Achab ad Heliam : Si invenisti me, inimicus ^e meus ? Et dixit Helias : Inveni, quoniam cogitationi facere maligne ante conspectum Domini, ut amareberes eum. Hæc dicit Dominus : Ecce ego induos super te velo, et amocendam post te ignem, et disperdam tuum ^f, Achab, vingentem ad parietem, et contemptum, et reliquum in Israel : et dabo domum tuam sicut domum Microbeam filii Nabath, sicut domum Saba filii Aza, pro omnibus excoerbtationibus, quibus excoerbtasti, et peccatum dedisti in Israel. Et ad Jezabel locutus est Dominus dicens : *Caneæ manducabunt eam ante murum Israel : et mortuos tuos in civitate manducabunt velut oves cali (Ibid. 17).* Quid tu, Constanti, dicit ad hæc ? minere astruis esse peccata tua, quam fuerunt Achab et Jezabel ? illi sacerdotes Dei sunt persecuti, interimerunt Dei domesticos, religionem Dei tulerunt, et idololatriciam statuerunt, populum averterunt a Deo, et tu hæc omnia fecisti ac facis. Sic nos tu vocas inimicos tuos quomodo et Achab Heliam, qui cum audisset ore prophete Domini indignationem, dixerit : *Si invenisti me, inimicus Achab regi (Ibid. 20) ?* Nempe quia diceret : *Noli idolis servire, sed Deo soli Abraham,**

^a *Jezrael.* Latin. et Sabat. uti Græc. et Vulg.
^b Pro cognoscere, sive nosse. Tū.
^c Extinguere legendum videtur.
^d Et hic versiculus a Sabat. prætermisus, qui a Græco aliquantulum differt et sermo congruit cum Vulg.
^e Pro *Noboth.* Ita et Josephus lib. 8. Antiq. cap. 15, ex tribus Codd. Vatic. Heaneberg. et Busbequiano in edit. Havercampii.
^f Vers. Ant. *Et constituite Nabuthi in principem populi, et constituite... iniquitatis ex diversalejus, ut falsum testimonium perhibeant... Benedixit Heum et*

regem : et producite illum et lapidate. Lucifer aptius hæc eum Græco : *Ες ἀρχὴ τοῦ λαοῦ, in primo populo ; παρανόμων, iniquorum ; καταμαρτυροῦσάτων αἰσίου, tententur adversus eum ; et addit moriatur, ut Græc. καὶ ἀποθάνῃ.*
^g Illic versiculus, *Et dicit Dominus ad Heliam Theobitem dicens, omittit Sabat., qui cum Græco et Vulgata collaret.*
^h Græc. ὁ ἐχθρὸς μου. Legit Sabat. *inimicum tibi.*
ⁱ Id est, *quiquid tuum est, usque vingentem, etc.*
^j *Jezrael.* Vatic. cum Græco.

Isaa, et Israel : et nunc quia tibi dicitur : *Noli esse haereticus, sed esto Christianus*, inimicos vocas, quod tibi idololatriam tradenti haec ingeratur ^a, quae fuerit ingesta et per Heliam regi Achab; qui Achab dilexisset profecto Heliam, si ejus idolis Domini propheta convulsisset servitutum, derelinquendum vero Deum. Negare ^b tu id non potes, quod enim si esse elegissemus quod ipse es, fuisses nos singulari dilecturus affectu. Quibus rebus intelligeris esse filius postulantia, tenebrarum fons, gurgis omnium malorum, caput totius nequitiae, sentina omnium blasphemorum, haereticorum fons, radix amaritudinis; arbor igni destinata, quippe afferens fructus mortiferos; inimicus Dei, hostis ecclesiam, veritatis interpolator, pravitate concinnator, iniustitiae amator, justitiae adversarius; totus in tenebras, et quidem inextricabiles conversus; factus vero verius templum omnium demonum, quarum insinatu haec cuncta, ut Achab, perpetrata fueris mala, ac perpetreris. Sed non diu, nisi te converteris ad Deum, esse poteris impunitus; cum cernas quae recuperint Achab et Jezabel. Si quia Achab, sicut ei fuerat promissum ore Heliae, interit, si canes comedunt Jezabel, tu eris a tantis impunitus facinoribus? qui non solum non doles interficisse te Deo mancipatas, sed et adhuc gloriaris, existimans bene te fecisse. Nec mirum cum praecisus futurorum, cuius tu negator es, dixerit in Evangelio : *Veniet hora, ut omnis qui vos occiderit putet se officium Deo facere; sed hoc faciunt quia nesciunt neque Patrem, neque unicum Filium ejus* (Joan. xvi, 2) : Sciens tu, degens sine militia Dei persequeris Athanasium vera tibi dicentem, ex toto amantem Deum corde. Sic et Achab persecutus Heliam. Sed vide exitum Heliae atque inimici ejus Achab. Heliam conspice translatum ad ^c amicitias Dei perfruendas aeternas; et nunc Achab torquetur in exterioribus tenebris. Est Helias de Dei gaudens amicitia, et est Achab exsolvens perpetuos poenas. Erit sine dubio Athanasius in convivio ubi est Helias, et tu eris in loco illo tormentorum, nisi tibi consuleris, in quo detinetur Achab, cujus in omnibus imitator reperieris ^d. Istud est sapere, ut elegisses infelicitatem aeternam Achab regis, magis quam frui felicitate perpetua, quam est consecutus Helias? cujus translationem loquitur scriptura in quarto Regnorum libro dicens : *Euntes autem illis et loquentibus, ecce currus igneus, et equi ignei, et asperavit inter utrosque : et ascendit Helias in commotione quasi in caelum : et Helias videbat, et ipse clamabat, et dixit : Pater, pater, agitator Israel. Et non vidit eum amplius* (IV Reg. ii, 11). Non novum nobis tuum, haereticum, factum poterit videri, si

nos persequeris Damiani sacerdotes; cum in libro Paralipomenon secundo inveniamus Hieroboam et ejus filios haec egisse. Sacra scriptura, *Juda, inquit, et Benjamin, et levites, et sacerdotes qui erant in omni Israel, convenerunt ex omnibus finibus, quoniam dereliquerunt levites et tabernacula sua et possessiones suas, et abierunt ad Hieroboam ^e, quoniam repellit eos Hieroboam, et filii ejus, ut non servirent Domino. Et constituit ibi sacerdotes ex assorum, et simularia, et damonias, et vitulas, quae fecit Hieroboam : et projecit eos a ^f filiis Israel, et a tribubus Israel, qui dederant cor suum quovero Dominum Deum Israel* (II Paralip. xi, 12). Non erit itaque admirandum, si tu nos vel nobis divinitus commissas persequeris, si de re nobis commissa nos pollias, si denique locis nostris ordines Dei inimicos eos, qui tecum dereliquerunt Deum, quando videas haec te implere quae fecerit Hieroboam. Quid est enim dicere : *Fidem apud Nicenam damnato conscriptam, et suscipis meam*; nisi haec quod dixit Hieroboam : *Et relinquitis Deum, et servite simulacris meis*? Quis tu homo dicis : *Damnate absentem, inauditum, innocentem*? certe is, qui jam fidem apostolicam negaveras atque evangelicam; nempe is, qui traditionem beatorum destruxeras, quantum apud te ac tuos est, apostolorum : inde demique factum est, ut ad tantam venires veccordiam, quia fueris ut Hieroboam sine Deo. Ceterum si Deum habuisses, si te ejus meminisses cultorem, nunquam profecto diceres : *Damnate innocentem; percussit inauditum, absentem, consacerdotem vestrum*. Et ut videas te non esse in Deo, unde et talia fieri mandaris, accipe regem, cum quo pro meritis fuerit Deus aequus, accipe et ejus obsecrationem ad Domini sacerdotes, quos populo Dei impellebat justum judicare judicium : conspice etiam tuorum a te contra ecclesiam institutorum iudicium ^g, et illius ministrorum actus, et poteris pendere, si tecum non immundi spiritus aequi, qui fuerunt cum Hieroboam. *Et habitavit, inquit in libro secundo Paralipomenon, Josaphat in Jerusalem, et converens est, et exiit in populo a Bersabee usque ad montem Ephrem, et convertit eos ad Dominum Deum patrum suorum, et statuit iudices in omnibus civitatibus Juda munitis, et per singulas civitates dixit iudicibus : Videte quid ^h vobis facietis : non enim homini iudicabitis, sed Domino, et vobiscum est in verbo, et nunc sit timor Domini super vos, ut servetis et faciatis. Neque enim est cum Domino Deo nostro iniquitas, neque personae acceptio, neque munerum acceptio. Et quidem in Hierusalem statuit Josaphat de levitis, et sacerdotibus, et principibus Israel in iudicium Domini, et iudicare ⁱ habitantes in Hierusalem. Et mandavit su-*

^a Ingerantur. Id.

^b Negaret, ut totidem non posset. Id. corrupte.

^c Vera. Ant. Hora mea, ut omnis, qui interfecerit vos, arbitretur obsequium praestare Deo; sed haec faciunt vobis; quia non noverunt Patrem neque me. Cum Cypriano ep. 56 congruit Lucifer neque ea verba, sed hoc faciunt, etc.

^d Vide, quod de hac re disseruimus in Praefat.

^e Hapertinis. Latin.

^f Roboam. Id. et recte; in Graeco, πρὸς τοῦδα τίς Ἱερουσαλὴμ, ubi Roboam regnabat.

^g A filiis Israel, demitur a Latin. et abest a Graeco et Vulg.

^h Iudicium. Vatic.

ⁱ Vos facietis. Latin. ut in Graeco, ὑμεῖς ποιῆτε. Infra : Vos facietis.

^j Id est, ad iudicandum, et et iudicent habitatores Hierusalem. Th.

per eos dicens : Ita facietis in timore Domini, in corde perfecto; et omne iudicium quod acceptum fuerit super vos a fratribus vestris, qui habitant in civitatibus suis, inter medium sanguinis et sanguinis, inter medium legis, in mandatis ac justificationibus, et ad iudicia : et distinguetis eis ^a, et non peccabunt Domino, et non erit ira super vos et fratres vestros : sic facite, et non peccabitis. Ecce Amarias sacerdos princeps super vos in omne verbum Domini, et Jubadias ^b filius Zmabel, qui princeps est domui Judae in omne verbum regis : et scribæ, et levitæ in conspectu vestro. Confortamini et facite, et erit Dominus vobiscum cum bono (II Paralip. XIX, 4). Numquid dixit ad Domini sacerdotes, vel ad regni sui principes, vel ad cæteros iudices : Condemnate iustum, persequimini innocentem, damnate; interficite omnes credentes in Deum? Numquid dixit : Amate, quod non amat Deus; odite iustitiam, diligite injustitiam, sicuti dicis tu? Aut numquid negare poteris te dixisse, Dammate Athanasium absentem, inauditum? Josaphat Deo dicatus rex Judæ dicit secundum Domini iudicandum legem; et tu dicis in apostasiam conversus rex, Dammate inauditum. Pone interea, Constanti, hodie in corpore esse Josaphat regem, et utrosque vos dicere ad nos, ille quidem hæc : Videte quid vos facietis : non enim homini iudicabilis, sed Domino, et vobiscum est in verbo, et nunc sit timor Domini super vos, ut serbetis et faciatis. Neque enim est cum Domino Deo nostro iniquitas, neque personæ acceptio (Ibid. 6); tu contra esse damnandum dicas inauditum, et eum quidem quem etiam ipse scias innocentem; cui obedire poterimus nos antistites Dei? nos, quos ante populo suo ore Jeremiæ promiserat dicens : Et dabo vobis pastores secundum cor meum, et pascent vos, pascentes cum disciplina (Jer. III, 15). Cui, inquam, obediremus, tibi ne an Josaphat dicato Deo viro, qui id nos facere compelleret, quod meminisset fieri mandasse Deum? Si itaque illum cognoscis Domini implere præcepisse mandata, tu vero existuisse non solum Dei mandatorum destructorem, verum etiam ipsius desertorem, superest ut videas, quis vestrum fuerit homo Dei, quis ejus clementiæ fecerit voluntatem. Legimus scriptum sic de illo : Et factus est Dominus cum Josaphat, quoniam ambulavit in viis patris sui ^c primis, et non quæsiit simulacra, sed Dominum Deum patris sui, et in mandatis ejus ambulavit, et non sic ^d opera Israel : et direxit Dominus regnum ejus : et dedit omnis Juda munera Josaphat : et factæ sunt illi divitiæ et gloria multa : et exaltatum est cor ejus in viis Domini, et adhuc amputavit et ^e lucos a Juda : et tertio anno regni sui misit duces suos, et filios virtutum (II Paralip. XVII, 3). Et infra : Et cum illis Elimasat, et Joram sacerdotes, et docebant Judam, et

A cum illis librum ^f legis Domini, et pertransierunt in civitates Juda, et docebant populum. Et factus est pavor Domini in regnis terræ, et in circuitu Juda, et non bellaverunt Josaphat : et ab alienigenis afferebant e Josaphat munera, et argentum, et dona, et Arabes afferebant illi arietes ovium septem millia septingentos; et erat Josaphat ambulans magnificatus usque in altum (Ibid. 8). Quid tu tale facis? nempe misisti per omne regnum tuum, ut cuncti mandata Dei despiceremus, suscipereamusque præceptum tuum, quod tentaret impugnare Domini præceptum. Josaphat misit principes virtutis regni sui, misit consiliarios suos, misit levitas ac Domini sacerdotes, obsecrans ut cuncti cultores Domini fuissent in regno suo, ut omnes unanimes Deo tantum semet præberent famulos; mittit etiam librum sacræ legis per gloriosum Moysem traditum, ut nihil extra fecissent ^h, quam quæ fieri mandasset Deus. Tu non solum legem Domini inveniris impugnasse, quæ præcepit innocentem et iustum non necandum, sed et ipsum dereliquisse Deum; siquidem non sis apostolicam tenens fidem, sed Arii perfidiam. Ille populum errantem ab idolis convertit ad Deum, tu populum Deo dicatum conatus es facere apostatam, quod es tu, hoc est, sacrilegus. Persecutus es atque persequeris Athanasium, ejus sitiens cruorem. Sed vide quid Spiritus sanctus dicat in nono psalmo, in quo tu mihi specialiter descriptus esse videris : Dixit in corde suo : Non movebor a ⁱ sæculo in sæculum sine malo, cujus os maledictione plenum est, et amaritudine et dolo : sub lingua ejus labor et dolor : sedet in insidiis cum divitiis in occultis, ut interficiat innocentem. Oculi ejus in pauperem respiciunt : insidiatur in absconso sicut leo in spelunca sua; insidiatur ut rapiat pauperem, rapere pauperem, donec adducat eum in conversatione sua : in laqueo suo humiliavit eum, inclinavit se, et cadet dum dominatur pauperem. Dixit in corde suo : Oblitus est Deus, avertit faciem suam, ne videat usque in finem (Ps. IX, 6, post 24). An si in hac perseveraveris nequitia, non erit dici dignum de te : Avertit faciem suam ne videat usque in finem (Ibid.)? Tanta sunt funera tua, Constanti, ut cum dicitur in psalmo decimo ex persona populi nostri : In Domino confido, quomodo dicitis ^j animæ meæ, Transmigra in montem sicut passer? quoniam ecce peccatores intenderunt ^k arcum, paraverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde (Psal. X, 3); tu mihi descriptus esse cum scelerum tuorum participibus videaris. Cognoscimus etenim vos Arianos esse temporis nostri antichristos : aut si non is es, qui merearis numerari inter antichristos, æstima ^l Dei unici Filii negator. Dicit Spiritus sanctus per

^a Eos apud Sabat., sed Græc. ἀντοῖς.

^b Zabadias filius Ismael. Latin. cum Græco.

^c Patris sui David. Id. cum Vulg.

^d Sicut. Id. et Til.

^e Particula et deest apud Sabat. qui legit etiam de Juda pro. a Juda.

^f Erat liber legis, apud Sabat.

^g Ita Græcus : Ἀπὸ τῶν ἀλλοφύλων ἔφερον.

^h Pro faceret suo more. Til.

ⁱ Vers. Ant. De generatione in generationem... in occulto... in occulto sicut leo in cubili suo... pauperem dum abstrahit illum. In laqueo afflictabit illum... dum dominabitur, etc.

^j Vers. Ant. Dicetis.

^k Vers. Ant. Tetenderunt... sagittas in pharetram.

^l Es tamen : Latin. et recte; sed Til. Phrasis, in-

prophetam : Dominus in templo sancto suo, Dominus **A** in celo sedes ejus : oculi ejus in pauperem respiciunt, et ^b palpebræ ejus interrogant filios hominum. Dominus interrogat justum et impium : qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam (Psal. x, 5). Et tu statuisti eum puniendum, quem nec ipse cognoveris reum, nisi tantum in eo, quod tuæ blasphemix restiterit, factum apud te mortis reum. Audi dicere Dei spiritum : Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam (Ibid. 6) : et cogis iniquitatem amare magis quam justitiam. Si non est injustum damnare inauditum, accusantibus vobis hæreticis, catholicum convince. Ego etenim cum adhuc scriptum invenio : *Pluet super peccatores laqueos : ignis, et sulphur, et spiritus procellarum, et* ^c *pms calicis eorum : quoniam justus Dominus, et justitiam dilexit : æquitatem vidit vultus ejus* (Ibid. 7) ; te atque omnes tecum facientes in hac parte esse cognosco. Veniet utique super vos ignis et sulphur, et spiritus procellarum, nisi conversi fueritis ad Deum, quia sit pars calicis vestri negatorum unici Filii Dei, ejus divinæ majestatis dicorum persecutoribus : qui cum sciatis Deum justum, justitiam diligere, amare æquitatem, vos censueritis damnare innocentem, persequi Domini fidelissimum sacerdotem. Diligite, inquit, Dominum, in psalmo xxx. Spiritus sanctus, omnes sancti ejus, quoniam veritatem requirit Dominus, et retribuet facientibus ^d *abundanter superbiam* (Ps. xxx, 24). Et tu nos impuleras ad interficiendum innocentem, ad superbiam tuam possidendam. Non enim te negare possis esse superbum, cum et in Dei cultores funestas miseris manus, et evangelicam fidem destruere fueris conatus, atque firmare hæreticam. In xxxii psalmo non legeras : *Diligit Dominus* ^e *miseri-*

cordiam et judicium, et misericordia Domini plena est terra (Ps. xxxii, 5) ; ut juberis damnari absentem ? Cognosce per hæc opera tua quam sis inconsideratus, quamque tuæ salutis hostis, qui cum scriptum memineris : *Quis est homo qui vult vitam, et amat* ^f *videré dies bonos ? prohibe linguam tuam a*

quit, rudis est, quasi dicat : *Tu mihi videris ille esse, de quo Psalmista loquens de Antichristis verba facit* : vel etiam : *Æstima num tu is es qui merearis numerari inter Antichristos, qui Dei unici Filii negator existis*.

^a Omittitur Dominus in Vers. Ant., sed legitur in Græco et Vulgata.

^b Et deest in Vers. Ant. et Vulgata.

^c Et omittitur in Vers. Ant. et Vulgata, ubi justitias legitur pro justitiam.

^d Vers. Ant. *His qui abundantiter faciunt superbias.*

^e Dominus omittunt Vers. Ant. et Vulg. ubi misericordia tantum legitur pro et misericordia.

^f Vers. Ant. *Capit... Cohibe... dolum. Deverte.*

^g Vers. Ant. *Sibi... ut inveniret iniquitatem suam... odit.*

^h Hoc dicit *ἀπονεχῶς*, cum eum injustissimum, atque impiissimum judicet, quia absentem, et, quod pejus est, innocentem damnari voluerit Athanasium. *Til.*

ⁱ Scariotem, iota ablato, dicit, et ita sæpissime nomina propria corrumpit, ut tunc vulgus loquebatur. *Id.* Pro *Ischariote*, gaudens diluare. Unde *striculus* apud Arnobium pro *histriculus*, *trionem* pro

malo, et labia tua ne loquantur dolum : et averte a malo, et fac bonum (Ps. xxxiii, 13) ; tu tamen non quietem capias hæc gerendo, quæ te prohibuerit gerere Deus. Hoc est nolle videre dies bonos, hoc est nolle vitam, hoc est petere sibi tribui mortem. Cum itaque sis talis, qui ad mortem æternam hauriendam curras, etiam in xxxv tu mihi videris esse præostensus. *Dixit injustus, ut delinquat in semetipsum* ^g : non est timor Dei ante oculos ejus : quoniam dolose egit in conspectu ejus, ut inveniatur iniquitas ejus et odium.

Verba oris ejus iniquitas et dolus : noluit intelligere, ut bene ageret : iniquitatem meditatus est in cubili suo, assistit omni viæ non bonæ, malitiam autem non odit (Ps. xxxv, 2). Qualis esse adverte, justissime ^h imperator, propter quem esse dicta sentiantur etiam illa

B quæ in Scariotem ⁱ Judam et populum Judæorum fuerint dicta. Quomodo potueramus, Constanti, damnare innocentem ad superbix tuæ consilium ? cum sciremus scriptum apud David : *Ostende* ^j *miseri-*

cordiam tuam scientibus te, et justitiam tuam his, qui recto sunt corde. Non veniat mihi pes superbix, et manus peccatoris ^k *non moveat me : ibi ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem, expulsi sunt nec poterunt* ^l *stare* (Ibid. 11). Quid dicis ? talis est misericordia Dei ac justitia, ut absentes et inauditi damnentur ? et quidem innocentes, quos punire nec præsentibus licet. Sed quid mirum si hæc fieri mandasti, homo nesciens Deum ? Quid mirum, si ignorans ejus misericordiam atque justitiam, præceperis perversa fieri, iniqua, injusta ? Non te a tanto potuit

C remove scelere psalmographi sermo dicentis : *Ibi ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem, expulsi sunt nec potuerunt stare* (Ibid. 15) ? nec ille in trigesimo sexto : *Desine ab ira, et derelinque* ^m *furorem ; noli æmulari ut maligneris, quoniam qui malignantur, exterminabuntur* (Ps. xxxvi, 8) ? Hæc itaque legens, quia pro nihilo habenda statuta censueris Domini, idcirco te esse judico illum, de quo dictum est : *Ob-*

servabit peccator justum et stridebit ⁿ *super eum dentibus suis ; Dominus autem deridebit* ^o *eum, quia pro-*

histrionem. Glossæ veteres apud Isidorum : *Strio, mimarius, ferme scenicus*. Scarioth etiam dixit S. Odo Abbas. Cluniac. serm. de Magdal. : *Quod vero Judas Scarioth contra hanc sanctissimam mulierem indignatus dicere*. Inde etiam Spaniscus pro Hispaniscus, aut Hispanicus, ut cum dixit Anastasius in Be-

D nedicto III, *Spaniscas, quæ pendent super altare*. Item *vestem de Spanisco ornatam* : id est, de velo Hispanico ; ut enim erant vela Tyria et Alexandrina, ita et Hispanica. *La Cerda*.

ⁱ Vers. Ant. *Præstendit misericordia tua*. Græc. cum Lucifero, *παράτεινον τὸ ἔλεός σου*.

^k Vers. Ant. *Peccatorum... omnes operantes*.

^l Hic cum Vers. Ant. *poterunt* ; sed paulo inferior potuerunt cum Græco *δύναται*.

^m Vers. Ant. *Derelinque indignationem : ne æmuleris ut nequiter facias, quoniam qui inique agunt, etc.* Lucifer propius ad Græc. *furorem. θυμὸν* ; ut *maligneris. ὡςτε πονηρεύεσθαι* ; qui malignantur, οἱ πονηρούμενοι.

ⁿ Græc. cum Lucif. *βριῆται*. Vers. Ant. *szemebit*.

^o Vers. Ant. *Irridebit eum, quoniam prospicit eo quod veniat*. Sabat. quoque legit, *quoniam prospicit*.

spicit quia venit dies ejus (Psal. XXXVI, 42). Inter illos te habemus, de quibus dictum cerno: *Gladium evaginaverunt peccatores, intendunt arcum a suum ut dejiciant inopem et pauperem, et trucident rectos corde: gladius eorum intret in corda ipsorum, et arcus eorum confringatur. Medus b est modicum justum super divitias peccatorum multas: quoniam brachia peccatorum contorquentur (Ibid. 14). Tu inter istos inimicos es Domini constitutus, quos describit Dei Spiritus adhuc infra: *Inimici Domini mox ut a honorabuntur et exultabuntur, deficientes ut fumus deficient (Ibid. 20). Considera tandem te cum omni tua sublimitate, nisi temet correxeris, ut summum interituum, quippe Dei inimicus. Adhuc de te scriptum video, quod nisi conversus penitueris, venturus sis ad nihilum: Vidi impium superexaltatum et elevatum super a cedros Libani: et transivi, et ecce non erat; et quæsi eum, et non est inventus locus ejus (Ibid. 35). Tu es, inquam, ille, Constanti, de quo etiam hæc dicta video: *Conspicit o peccator justum, et querit mortificare eum: Dominus autem non derelinquet eum in manibus ejus (Ibid. 32). Dicit propheta plenus Spiritu sancto: Noli emulari inter malignantes, neque zelaveris f facientes iniquitatem: quoniam tanquam fenem velociter areoent, et sicut olera herbarum cito decidunt (Ibid. 4). Et dicitur a te Constanti destructore Dei religionis, Meos imitamini? Quis vos imitetur, nisi qui velit vobiscum tanquam olera herbarum areocere? Quis? nisi qui velit Dei indignatione deleri? Si vere utique dicit: *Iustitiam loquimini, juste a judicate filii hominum (Ps. LVII, 3): et tu in innocentis exurgis necesse. Dubitare itaque non poterit te esse ex illis ad quos dicit Spiritus sanctus: *Etiam in corde iniquitates operamini, in terra iniquitatem manus vestrae concinunt. Alienati h sunt peccatores ab utero, erraverunt a ventre, locuti sunt falsa: ira illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surda, et obturantis aures suas, quæ non exaudivit vocem incantantium incantatoris i, quæ incantatur a sapientibus. Deus conterat i dentes eorum, in ore ipsorum molas leonum confringet Dominus: ad nihilum venientes ut aqua decurrent, intendit arcum suum donec infrumentur. Sicut cera liquefacta auferantur, super eos cecidit ignis, non viderunt solem (Ibid. 3). Audis te cum tuis ad nihilum venturum, ut jam illi venerunt, quorum esse delegeris imitator. Conspicis*****

A vos persecutores Dei servorum, unici Filii Dei negatores serpentibus et aspidibus comparatos; et non tandem times ad Dei te transferre domum? non te, qui unus esse monstraris ex illis aspidibus, ita korinas ad diaboli calcandum caput, quæ possis dignus effici regnare inter eos, quorum Joannes narrat gloriam: *In sua k propria venit, et sui eum non receperunt; quotquot autem receperunt eum, dedit illis potestatem filios fieri Dei, qui credunt in nomine ejus (Joan. 1, 11)? Non memineras scriptum in LVIII psalmo: *Domine Israel, intende ad visitandas omnes gentes, non miseraris omnibus qui operantur iniquitatem (Ps. LVIII, 6); ut juberis dandam in absentem sententiam? nec LXI commoneere pariter atque increpare Spiritum sanctum per hæc verba cognoveras: *Quousque irritis in hominem? interficite l universos (Ps. LXI, 4)? Timor, inquit Salomon, Domini, initium sensus; sapientiam autem et disciplinam impii spernunt (Prov. 1, 7). Illic disciplinam et sapientiam spernis, quia sis sine Dei timore. Hinc impius esse sacris describeris literis: impius utique, quia non solum ipse deserueris Deum, sed et qui m colentes illum tam infesto persequaris. Væ tibi quia cum illis esse inventis, de quibus in Proverbiis lego: *Filii, non te seducant viri impii, neque acquiescas, si te rogaverint dicentes: Veni, communica nobiscum sanguinem, abscondamus n autem in terra virum justum injuste: deglutiamus o autem illum, velut inferi vivum (Ibid. 10). Quid te Arianorum Judæorum imitatorum delectaverat, Constanti, ut has illorum impias audiens voces ad effundendum sanguinem Dei servorum suisses eodem secutus? Cur non consilia audisti Salomonis dicentis tibi? *Nec abieris vias cum illis, ne declinaveris pedem tuum ad semitas eorum: non enim inique tenduntur rotæ avibus: ipsi enim qui homicidii participes sunt, thesaurizant sibi temporis mala. Hæc sunt viæ omnium consummantium iniqua: sua enim impietate suam animam auferunt (Ibid. 15). Et iterum: *Quanto tempore innocentes o tenuerint iustitiam, non erubescunt; insipientes autem dum contumeliæ capidi sunt, impii facti oderunt intellectum, et subjecti facti sunt opprobriis (Ibid. 22). Tu tibi, Constanti, hæc quæsis opprobria, tu temet damnasti, qui præcepta contemneris Dei, maledictis Judæorum discipulis hærere ceasueris Arianis, cum quibus digne adhuc hæc audis: *Nam quoniam vocabam, nec obediebatis; et extend-*******

* Vers. Ant. Et tetenderunt... et trucident justos corde. Fræma... in cor.

b Id est, præstat justum esse modica bona possidendo, quam injustum esse, et ingentes divitias cum peccatoribus possidere. Til. Sed aptius fortasse, melius est modicum justum, id est, bene partum. Vers. Ant. et Sab. modicum justum.

c Vers. Ant. statim legit pro mox ut.

d Vers. Ant. Sicut.

e Vers. Ant. Considerat... et perdere eum: Dominus non relinquet. Græc. θεωρεῖσθαι, ut Lucif. mortificare.

f Emulatus fueris pro zelaveris, et cito pro volderis, in Vers. Ant.

g Vers. Ant. Justa.

h Vers. Ant. Abalienati... serpentium, sicut aspides

surda et obturantes.

i Vers. Ant. Et venefici, qui incantantur, etc. in Græco numerus singular. ut in vers. Lucif.

j Vers. Ant. Conteret dentes eorum in ore ipsorum, molas leonum confregit... devenient velut aqua decurrens, intendens... auferentur: super cecidit ignis, et non, etc.

k Vers. Ant. In propria... dedit eis... his qui.

l Vers. Ant. et interficere. Græc. θανάτῃ cum Lucif.

m Et colentes. Vatio.

n Vers. Ant. Absorbemus vero eum tanquam infernus viventem.

o Vers. Ant. Simpliciter obtinent... imprudentes astem, contumeliam cum sint capidi, impii effecti odio habuerunt sensum, et obnoxii... increpationibus.

bera verba, nec attendebatis : sed irrita faciebatis mea consilia, meis autem increpationibus non intendebatis. Itaque et ego vestra perditione ridebo : gratulabor autem adversus vos, cum venerit vobis subito tumultus, eversio autem similis procellæ, cum advenierit autem vobis interitus : erit enim cum me invocabitis, ego vultem non accudiam ; quærent me mali et non invenient. Uderant enim sapientiam, verbum autem Domini non assumpserunt, neque voluerunt meis consiliis intendere : sproverunt enim meas increpationes : ideoque edent viam suam fructus, et sua impietate saturabunt animas. Nam quis decipiebant parvulos, interficientur (Prov. 1, 24). Interfici certe tecum merebamur, et quidem a Deo, si tecum Dei hominem fuissemus persecuti. Sed quomodo istud fecissemus? qui sciebamur scriptum : *Noli fabricare in amicum tuum mala, in incolam et confidentem. Noli inimicitias exercere adversus hominem sine causa, ne quid tibi operetur malum* (Ib. III, 29). Aut numquid non erat sine causa, si proest insanus furor cohæreticorum tuorum per te jusserrat, in innocentem mortis tullissimos sententiam? Væ tibi, quia dictam de te persecutore nostro video : *Oculus contumeliosus, lingua iniqua, manus sunt effundentes sanguinem justis, et cor fabricans cogitationes malas, et pedes festinantes ad male faciendum* (Ib. VI, 17). Legisti : *Fili, honora Dominum, et valebis : præter eum ne timeas alterum* (Ib. VII, 1) ; et tamen te timere voluisti, Deum vero contemni. Unde etenim solum Deum potuimus reperiri metuentes, si minis tuis succumbentes, absentem, inauditum, et quidem eum, quem sciremus justum, damnaremus? Salomon dicit : *Statere deli abominatio est coram Domino : pondus autem æquum acceptum est ei* (Ib. XI, 1). Tu contra mandare non dubitas, *Damnate injusto judicio virum*, hoc rectum putas, quod perversum est. Adhuc Salomon de te ac tibi similibus : *Via insipientium rectæ coram ipsis : exaudis autem consilia sapiens* (Ib. XII, 15). *Damnate*, inquis, *Athanasium* : et quidem ubi valere non potuisti ingenio detestandæ subtilitatis tuæ, viribus Imperii tui cœpisti. De te itaque scriptum accipe : *Malus cum contumelia agit mala* (Ib. XIII, 10) ; et iterum, quod temet sic laqueo jam necaveris, hærendo Arianis, sicuti et Judas Scarioth Judæis : *Lex sapientis fons est vitæ, stultus autem laqueo morietur* (Ibid. 14). Adhuc dicitur de te : *Rex audax incidet in mala* (Ibid. 17). Utique incidisti in hæc mala, quia nihil sapientiæ tibi reliqueris, negando nuncium Dei Filium, sed totum temet verteris in stultitiam, quæ res effecerit te mactare Deo charos. Scriptum est : *Sapiens timendo declinabit a malo, insipiens autem micetur confidens iniquo* (Ib. XIV, 16). Non legeras scriptum : *Qui contumeliam facit pau-*

A peri, irritat eum, qui fecit illum (Ibid. 31) ; ut innocentem tecum nos interficere traheris? Si enim contumeliam facienti irascitur Deus, quanto magis ei qui interfecerit ejus sacerdotem! Scriptum adhuc non retinebas : *Initium viæ bonæ, facere justa : accepta autem sunt apud Dominum magis quam immolare hostias* (Ib. XVI, 5) ; ut tu injusta nos facere cogeres? Sed et alio loco : *Qui justum vocat injustum, injustum autem ut justum, abominabilis est apud Deum* (Ib. XVII, 15). Abominabiles sine dubio essemus, si te justum pronuntiaremus, et virum Deo acceptum Athanasium injustum judicaremus. *Mirari*, inquit, *personam impij non est bonum, neque sanctum declinare justum in judicio* (Ib. XVIII, 5). Tu dicis contra qui in impij persona videris descriptus : *Damnate insontem, imitati meam injusti personam* : et licet hæc nos facere coegeris, quæ nobis possent Deum quærere iratum, tamen hortamur te inimicum sospitalis nostræ, ex impio pium fieri, salvum ex ægro, vivum ex mortuo, religiosum ex sacrilego. Unde, inquis, hæc assequi potero? quibus rebus? Desine persequi Dei domum ; desine proscribere, deportare, interficere ejus servos ; fatere te Christianum, exsecrare nobiscum eadem commentu diaboli quæsitam Arianorum ; crede sicuti credimus nos, qui ex beatorum Apostolorum successione sumus episcopi ; confitere unicum Dei Filium, sicuti illi confessi sunt, ac nos confitemur ; et veniam consequeris tantorum scelerum. Legisti enim apud Salomonem : *Mors et vita in manibus linguæ* (Ibid. 21), et apud beatum Paulum : *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem* (Rom. X, 10). Meministi scriptum : *Testis falsus non impunitus erit ; et qui accusat inique, non effugiet* (Prov. XIX, 5) ; et tamen fuisti ausus inficiari Athanasium. Non enim nobis fuerat aliqua causa cum collegis sectæ tuæ Arianis, cum eisdem jam pridem Dei potentia cum Ario apud Nicæam, tempore quo non solum contra blasphemiam vestram, sed et contra omnes hæreses fides descripta est, præuniverit. Non, inquam, nobis cum illis pseudoepiscopis, inimicis Dei, magistris tuis, aliqua fuerat quæstio, ut iterum contra eosdem confligeremus, quos semel Deus pepulerat de populo suo. Itaque nunc nobis tecum est ratio, quia te auctorem institueris, quod enim Athanasius fuisset reus : quem inauditum quia punire noluerimus, homo qui temet testem scires falsum, ut fera immanis ac bellua cœpisti nos cum Athanasio velle punire, tamquam frendoribus tuis possis servorum Dei vigorem superare. Licet enim Salomon dicat : *Regis & minæ similes sunt gemitibus leonis* (Ibid. 12), tamen gemitus tui leonini contra nos habere virtutem non poterunt. Quare? quia sis tu præ-

^a Sunt delet Sabat.

^b Vers. Ant. *Judicat... injustum vero justum, execrabilis.*

^c Vers. Ant. *In salutem.*

^d Pro falsi criminis accusare Athanasium, et ei injuriam facere. Til.

^e Ex Latin. et Til. antea meus.

^f Id est, rabidis clamoribus. Vox barbara a verbo Latino frendo ; frendens enim dicitur, quod minando frangat dentes ; ita Isid. in Etymol.

^g Vers. Ant. *Iniqui regis imitatio similis rugitus leonis.* Alius Interpres Græc. in Hexapl. pro rugitus, βρυγμῶν, habet στυγαμῶν proprius Lucif. vers. ; et paulo inferius Græc. est ἀπειλῆ, mina, ubi Vers. Ant. tra.

cursor antichristi, et nos sumus milites Christi. A ptum : *Libera eos qui ducuntur ad mortem, et redimere eos qui interficiuntur, ne parcas*^d. Si autem dixeris, *Nescio hunc, scito quoniam Dominus corda omnium novit : et qui figuravit spiritum omnibus illis, scit omnia, qui reddit unicuique secundum opera ejus* (Ibid. xxiv, 11). Ad hæc, te dicente, *Damnate Dei cultorem, derelinquite fidem apostolicam, suscipite perfidiam meam*, utique te aperit esse hominem pestilentem. Deus nobis subvenire^e vult in pressuris atque angustiis constitutis; et tu eos, quos benefacere oportet, male facere urges, et quidem admovens ea, quæ timere^f posse existimaris. Adverte jam si non in te sit morbus ille qui vocatur pestis, est morbus ad hoc valens, ut non solum corpora, sed et animas morbidas possis efficere, eorum videlicet qui te velint audire dicentem : *Damnate Domini autistitem, repudiate fidem quam semper tenuit ecclesia, et suscipite meam quam tradidit Arius. Erubescere, inquit sancta scriptura, personam in judicio non est bonum : et qui dicit impium justum esse, maledictus erit in populis, et odibilis gentibus. Nam qui arguunt, meliōra^g sperabunt : in ipsos autem venit benedictio optima* (Ibid. 23). Et tu existimasti erubescere nos potuisse personam tuam, et damnare eum quem scires etiam ipse innocenter, quem retineres esse reum in hoc tantum, quod noluerit se esse negare christianum. Interea quia te arguamus mortis iter tenentem, quia corripiamus, conspicias quæ nobis merces promittatur : *Aperi, dicit Propheta, os tuum verbo Dei, et judica omnibus integre : aperi os tuum et judica justa* (Ibid. xxxi, 8). Et tu dicis, *Damnate innocentem?* Retineo quidem sacris^h continens scripturis : *Noli superbire coram rege* (Ibid. xxv, 6) : sed si intra terminos potestatis tuæ esse voluisses, et superbusⁱ existissem te contra, re vera ipse me ut prævaricatorum legis condemnasset. Nunc vero quia homicidæ tibi ac sacrilego vera dicamus, non utique tamquam superbi puniri merebimur, sed magis præmiis afficiemus cælestibus, quod tibi erranti non pepercerimus. Scriptum est : *Flagellum equo, et stimulum i asino, virgam autem genti insipienti*^k (Ibid. xxvi, 3). Vos negatores Dei unici Filii recte insipientes vocamus, quos videamus in tanto versari sacrilegio. Nam cum esse scriptum video, quod *sicut canis qui convertitur ad vomitum suum, et odibilis efficitur, ita stultus sua malitia conversus ad suum peccatum* (Ibid. 11); de te specialiter dictum judico. Quare? inquis; quia lue-
ris^l tuis jurasti Alexandrinis nihil te mali deinceps facturum Athanasio, et nunc quæris eum interficere.

^a Vers. Ant. *Non distat ira regis ab ira leonis.*

^b Pro armis Dei induti, in accusativo more Græcorum. *Til.* Poeticum est. Iterum ait, *coopertus iudicium, pro iudicio.* La Cerda.

^c Id est, *Deus, cui dicati vivimus, non permisit conatus tuos pestiferos ingredi corda nostra; liberavit nos a vanis conatibus-tuis; ubi tentamenta pro conatus dicit.* *Til.*

^d *Ne cesses, legit Sabat.*

^e *Subveniri.* Latin.

^f *Timeri.* Id.

^g *Meliores parebunt.* Id. cum Græco, *Βελτίους*

φαιούται.

^h *Continens* dicit pro *contentum esse*, vel *contineri.* *Til.* et Latin.

ⁱ Clarius fuisset, si dixisset, *et contra te superbus existissem*: verum sic sæpenumero transponit verba, et implicat dictiones. *Til.*

^j *Stimulus et virga.* Latin. et Vers. Ant. *Asino imperat.* Vers. Ant.

^k Vers. Ant. *Nationi imprudenti; vocem insipienti* habet Theodotus, sed conjunctam *corpori.*

^l Innuit litteras a Constantio scriptas *Catholicæ Ecclesiæ populo apud Alexandriam an. 349*, quo Atha-

Sed inquis : *Pater a meus illum miserat ad exsilium, et me oportuit patris mei parere statutis.* Pone, ut vis, hæreticum esse Athanasium : si recte fuerat missus ad exsilium, cur eum passus es contra patris tui statuta recipere dignitatem, quam ei se tulisse tuus arbitratus fuerat pater? Sed ^b inquis : *Fratris mei Constantis factum est interventu.* Sed potuisti occurrere Constanti, dicens : *Pater noster quem probavit hæreticum nisi se correxerit, rectpere in partes regni mei non possum.* Sed inquis, *Timui c ne inter nos bella fuissent orta.* Ergo quia Soporinus ^d Persarum rex nunc contra te gerit prælium, si tibi dixerit : *Suscipe religiones meas et ero tecum pacatus;* te oportet cum omnibus in imperio tuo demorantibus facere transitum ad religiones dæmonum? dæmoniis enim sacrificans est Soporinus. Conspicis enim ^e non te egisse ut Dei ærum, suscipiendo eum, et loco reoquando suo quem meminisses in causam fidei deportatum. Primo quod impotentem judicaveris Deum, tamquam te tueri non potuerit, tuentem veritatem, hæreticis resistantem; deinde quod magis tibi propitium esse volueris Constantem, quam Deum : quem utique Constantem regem si hæreticum factum memineras favendo Athanasio, quem tu jam probatum habebas sacrilegum, non solum non regnum tuum Deo debueras præponere, sed nec ipsam tuam animam. Tu etenim ipse testis es conscientie tuæ, quod enim propter fidem quam semper tenuit ecclesia ac tenet, quod eam damnare noluerit, missus fuerit ad exsilium, quia videlicet noluerit esse Arianus : idcirco namque Athanasium perosum habitum ^f a patre tuo non fugit te; quandoquidem et tu in ea eum digneris persequi causa, in qua fuerit et tuus pater persecutus. Dicat denique se non esse christianum, fateatur se Ariam, et erit apud te sapientissimus, magnus. Digne itaque comparatus es cani, qui redierit ad vomitum suum : jam enim christianus æstimabaris, et non esse Ariam, ex quo Athanasium

cum talibus litteris divinitus sibi commissis repræsentaveris. At nunc cum esse comprobaris Ariam, et cupiens hæresen tuam invenire locum, virum justum persequaris, quia ille videlicet sit eandem omninisu impugnans, recte es comparatus cani redienti ad suum vomitum. Item etiam in illo facto tuo egregio recte comparandus cani, qui redierit ad vomitum suum, quod enim acceperis veritatem, non esse ^g catholicum Adoxium Germaniciensium, et dederis contra eundem litteras ad Antiochenos, et postea hunc eundem Adoxium defendere cœperis veritatis esse doctorem, ipsius hæresen catholicam judicans fidem. Quare, Constanti, tam levis? quonobrem in causa fidei, ut ventis pulsantibus arundo, flecteris huc atque illuc? quid mirum si tam facilis fuisti, ad damnandum Athanasium, etiam cunctos Dei invitare sacerdotes? quandoquidem etiam in statu religionis tanta agere per tuam non dubitaris temeritatem. Efferbuisti ad innocentis fundendum sanguinem rex piissimus, tamquam non meminisses scriptum : *Regis in veritate judicantis de pauperibus, sedes ejus in testimonium resurget (Ibid. xxix, 14);* sed tu hinc putasti te summum, si contra divinas ires scripturas, si cuncta quæ prohibent fecisses. Odis Athanasium quod christianus sit; quod esse noluerit Arii, ut tu dicis, discipulus, summo eum persequeris odio : sed talem te circa eum futurum olim Spiritus sanctus ostenderrat, ore Salomonis dicens : *Abominatio est justus viro iniquo (Ibid. 27).* Noli, Constanti, adhuc demorari in his malis, noli Dei abuti patientia, retine scriptum in lxxvii psalmo : *Excitatus est tamquam dormiens Dominus, tamquam potens crapulatus a vino, et percussit omnes inimicos suos h in posteriora; opprobrium sempiternum dedit illis (Ps. lxxvii, 65).* In lxxxii psalmo, Quousque, dicit Spiritus sanctus, *judicastis i iniquitatem, et faciem peccantium sumitis? Judicate pupillum et egenum, humilem et pauperem justificare. Eripite pauperem, et egenum de manu peccatoris libe-*

nasium Ecclesie suæ restitutus fuit; iisque jussit omnia in sanctissimum Anastitium nefarie decreta abrogari.

^a Id contigit an. 336 cum Constantius M. Eusebianorum insidiis, ac fraudibus circumventus Athanasium, qui Constantinopolim adierat ejus opem imploraturus, exsulem in Gallias misit.

^b Intercesserat enim Constans Constantii frater pro Athanasii reditu an. 348; cumque Constantius Persico bello premeretur, ne Constantis auxilia sibi deessent, hujus petitioni maluit assentiiri.

^c Hoc quoque Constantius timuit, ne Constans Catholicus Imperator in se arma converteret.

^d Vigebat adhuc Persicum bellum, cum Lucifer hærescriberet : et ingenti apparatu Constantius in Sapore Persarum regem militares copias instruebat anno exeunte 360.

^e Itaque. Vatic.

^f Vide, quæ in Præf. de hac re uberius disseruimus.

^g Gesta hæc sunt an. 358, cum Eudoxius, Antiochena sede occupata, novum Aetii dogma securus est : hac de causa apud Constantium accusatus a legatis Ancyranis conventus, per litteras Imperatoris, et ejusdem decreto ab illa sede dejicitur. Anno autem 359, Acacianorum ope fretus in gratiam Constantii reddit post Conciliabulum Seleuciense hujus

anni coactum mense Octobri, cum Imperatorem Constantinopoli adisset, et doctrinam Aetii fidei ejurasset : anno vero insequenti 360, Ecclesiam Constantinopolitanam obtinuit. Igitur Lucifer inuente circiter anno 360. libros hosce scribebat. Cum vero subdit, Constantium Eudoxii hæresim veluti catholicam fidem probasse, intellige Ariam hæresim, in qua Eudoxiani ab Eudoxio ita dicti plurimum pollebant; ab ea tamen Aetii dogma discrepabat : vel in ea Lucifer opinione fuit, novas Aetii blasphemias, quas Eudoxius usque ad obitum propugnavit, a Constantio damnatas non fuisse; cum probe nosset et Eudoxium in sententia perstare, et Constantii gratiam adhuc obtinere. Constantius tamen Aetiano errori numquam adhæsit. Hic Lucifer Eudoxium Germaniciensium, scilicet Antistitem, appellat, quia, Antiochenum Episcopatum cum vi arripisset contra Canonum decreta, et Imperatoris voluntatem, hujus episcopatus titulo appellari jure non debuit; et fortasse nondum audierat Lucifer, cum hæc scriberet, illum in Sedem Constantinopolitanam intrusum fuisse, Macedonio dejecto, mense Januarii anni 360.

^h Vers. Ant. *Meos retro.* Lucifer ex Græco, ἀντὸς σὺς τὰ ὄπισθον.

ⁱ Vers. Ant. *Judicatis... judicate pupillo et egeno.*

rate (Ps. LXXXI, 3). Tu, *Interfocite mecum*, inquit, *A Deo dicatum*, cupiens nos tecum haberi cum ille, propter quos dicitur: *Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulans* (Ibid. 5). Mandat Deus ne iudicium proferamus injustum, ne tuam peccatoris reverentiam faciem, sineremus te punire eum quem persequeris Injuste. Præcepit Deus humilem justificari a nobis, eripi pauperem, et egesum de manu tua liberari carnicis. Et tu inquit, *Damnate eum quem voluit Deus de mea manu peccatoris erui*. Non mirum; nec enim poteris ire contra tuas execrabiles dispositiones. Dicit Spiritus sanctus in xcv: *Qui diligitis Dominum, odite malum* (Ps. xcvi, 10): et tua indicant præcepta te dicere: *Amate quod est malum*. Si enim malum esse videtur Deo damnari innocentem, dare adversus absentem, et quidem justum virum, sententiam, quid est aliud quod nos cogis facere, nisi quod odio habeat Deus? Si igitur quod odit Deus fecerimus, utique non erimus ex illis, ad quos dicitur: *Qui diligitis Dominum, odite malum* (Ibid.). Nempe tu idcirco non odis malum, quia non diligas Dominum: sed nos idcirco facere volumus quod odit Deus, quia eum diligamus. Facis hæc quia non sis servus ejus, cujus metus atque amor compellat nos odire malum. Neque enim in ecclesia Domini, persecutor ejus ecclesie inveniris, ut putes ad vos dixisse Prophetam in psalmo: *Qui diligitis Dominum, odite malum* (Ibid.); quando et in centesimo dicit: *Non habitat in medio domus mea qui facit superbiam; qui loquitur iniqua non dixerit in conspectu oculorum meorum* (Ps. c, 7). Nun ego ad vos foris positus dicitur, sed ad nos: *Qui diligitis Dominum, odite malum* (Ps. xcvi, 10). Odimus denique malum quod vos idcirco amatis, quia sitis non in ecclesia Dei. Quomodo etenim te in ecclesia esse poteris asstruere Dei, homo qui non solum ecclesiam sis persequens, sed et ipsam negans qui fundaris ecclesiam? An non es superbus, et habitare poteris in domo Domini, quamdiu in hoc manseris superciliosus? Quis enim merito poterit dici superbus, si tu possis humilis judicari, qui dicis: *Damnate contra mandata divina innocentem, calcate præcepta Dei, non servate?* Sed fortasse non loqueris iniqua, et poteris inveniri inter christianos tu negator Patris, negator unici Filii ejus, negator Spiritus sancti paraclæti, Arianae hæresis fundator, destructor apostolicæ fidei; non loqueris iniqua labiis tuis venenatis, nihil ore illo profors sacrilego quod sit iniquum. Ignorabas in psalmo centesimo secundo Spiritum sanctum dixisse de Domino: *Faciens misericordiam Dominus, et iudicium omnibus injuriam patientibus* (Ps. cxii, 6); ut injuste manuales judicari? Cujus mandatis parere nos dignum est Domini sacerdotes? tuisne nondum erepti ab immundis spiritibus, an prophetæ per quem mo-

neat Spiritus sanctus, ut omnis injustitiæ pars vitetur a nobis cultoribus veræ divinitatis? Non legeras, Constanti, dictum ad vos reges a Deo: *Nolite tangere christos meos, et in prophetas meos nolite malignari* (Ps. civ, 15); ut ad domum Dei auderes tendere manus? Dicit plenus Spiritu sancto David in centesimo quinto psalmo: *Beati qui custodiunt iudicium, et faciunt justitiam in omni tempore* (Ps. cv, 3); et tu: *Facite, inquit, mecum injustitiam*. Persequeris Athanasium, impius pius, hæreticus christianus: sed oro te, dicas, qui vestrum Deo esse possit acceptus? tu negator æternæ majestatis unici Filii Dei, edificator falsæ religionis atque institutor, an Athanasius? Legisti in psalmo cxviii: *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Beati qui percrutantur testimonio ejus, in toto corde exquirunt eum* (Ps. cxviii, 1): et dicito, quis vestrum exquirat Deum, quis fideliter ejus majestati famulatus præbet? tunc, qui facis persecutionem Athanasio, quod se christianum fateatur; an illo qui te velit persecutorem suum e laqueis eripi diaboli? tunc, qui sis destructor catholicæ fidei; an ille apostolicæ fidei prædicator? Si tu es serviens Deo, quomodo iusra dicit Spiritus sanctus? *Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt* (Ibid. 3). Vos igitur hæretici operarii iniquitatis, cum non in viis inveniantur Domini, utique manifestatis vos operibus vestris esse in via diaboli. Legisti: *Nolite zelari mortem in errorem vitæ vestræ, neque acquiratis perditionem in operibus manuum vestrarum; quoniam Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum* (Sap. i, 12). An meministi legisse? Cur præcepisti quereremus nobismetipsis mortem? Si non legisti, cognosce quid nos facere fueris hortatus, tu qui in sortem delegeris esse illorum, quorum facinora describat ore Salomonis Spiritus sanctus dicens: *Neque mercedem speraverunt justitiæ, nec judicaverunt honorem animarum sanctarum; quoniam Deus creavit hominem inexterminabilem, et ad imaginem suæ similitudinis fecit illum; invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum* (Ibid. ii, 22). Imitantur ergo illum qui sunt ex parte illius. Conspicis te imitorem esse diaboli, in parte esse constitutum illius; cognoscis tu quod tibimet conquiras mortem, tu qui nolueris in imaginem Dei, quomodo es factus a Deo, manere, sed temet contuleris ad illum, cujus invidia mors intraverit in orbem terrarum. Contra accipe quantam felicitatem cupiat consequi Athanasius; modo et nolit esse, quod sis tu, Arianus apostata; accipe quantam fuerint etiam illi, quos jam quod se Christianos dixerint, es interfocere dignatus, consecui beatitudinem: *Iustorum autem animæ in manu Dei sunt, et non tanget illos tormentum*. Visi sunt oculis insipientium

^a Vers. Ant. *Que intellexerunt*. Græc. cum Lucif. obde curvitas.

^b Vers. Ant. *nequitiam*. Græc. *κακότητα* ut Lucif.

^c Vers. Ant. *Non inhabitabat... qui loquebatur*.

^d Vers. Ant. *Facies misericordias Domini*. Græc. cum Lucif. vers. *ὁμοῦ ἐλεημοσύνης ἢ κούρας*.

^e *Judicare*. Latin.

^f *Qui nondum ereptus est; quæ Lucifero usitata locutio*.

^g Vers. Ant. *Scrutantur, et exquirunt*.

^h Vers. Ant. *Zelare... in errore*.

ⁱ Vers. Ant. *Tormentum mortis; mortis abest a Græco, ut a Lucifero. Sabat. legit, tormentum mortis*.

mori, et estimata est malitia a exitus illorum ab h^o tenere justo. Abierunt in exterminium, illi autem sunt in pace. Etenim c^o et coram hominibus tormenta passi sunt, spe illorum immortalitate plena est, et d^o in paucis vesant, in multis benedisponantur, quoniam Deus tentavit illos, et invenit illos dignos se. Tanquam aurum in fornace probavit illos, quasi e^o holocaustam hostiam accepit illos, et in tempore erit respectus illorum: fulgebunt t^o tanquam scintille, in arundinato discurrunt, iudicabunt nationes, et dominabuntur populis, et regnabit Dominus eorum in perpetuum (Sap. III, 1). Desideras interficere Athanasium, existimans quod ei si eum maculaveris possis eternum dare malum, ignorans scriptum: *Condemnatustus mortuus viros impios, et juvenis celerius consummata, longevitatem e^o injusti. Videbunt etenim finem sapientis, et non intelligent quid cognoverit h^o de illo, et quare munierit Dominus: videbunt et contemnent, illos autem Dominus iridebit: et erunt post hæc decedentes sine honore, et in contumelia mortis in perpetuo, quoniam dirumpet illos d^o voces inflatos, et commovebit illos a fundamentis, et usque ad supremam deserentur, et erunt in dolore, et memoria illorum periet i^o: vident in cognitionem i^o peccatorum suorum timidi, et transcendunt illos ex adverso iniquitates eorum (Ibid. IV, 16). Cernis inter quos est pars tua constituta: cernis cum quilibet seceris stare contra Dei domum; Athanasium vero videbis inter istos, de quibus infra scriptum accipe: *Tunc stabunt iusti in magna constantia adversus eos qui se angustaverunt h^o, et abstulerunt labores eorum: videntes turbabuntur timore horribili et mirabuntur, in subitaneis inperpetuo salutis dicent i^o inter se penitentiam habentes m^o, et per angustiam spiritus gementes: Hi sunt quos habuimus aliquando in n^o risu et in similitudinem improperii. Nos inconstantem vitam illorum estimabimus insaniam, et finem illorum sine honore: quomodo o^o computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos suos illorum est (Ibid. V, 1)! Tunc hæc diciturus es, nisi tibi consuleris, quando videris te demersum in Tartarum: tunc diciturus hæc, quæ dicit dicturos suos p^o persecutores militum Christi scriptura sancta: Ergo**

*A erravimus a via veritatis, et iustitie lumen non luxit nobis, et sol non e^o est ortus nobis; lassati sumus iniquitatis in via et perditionis, et ambulavimus heremias e^o difficiles, viam autem Domini ignoravimus. Quid nobis profuit superbia, aut quid divitiæ e^o cum exultatione contulerunt nobis? transferunt omnia illa tanquam umbra, et tanquam nuncius percurrrens (Ibid. 6). Contra Athanasium v^o surus es inter illos, quorum gloriam narrans Spiritus sanctus dicit: *Iusti autem in perpetuum vivunt, et apud Dominum est merces illorum, et cogitatio eorum apud Altissimum. Ideo accipient regnum decoris, et diadema i^o de manu Domini, quoniam dextera sua proteget illos et in brachio suo defendet illos (Ibid. 16). Tu contra si in hac manseris animi obstinatione, et consueris finire fragilem hanc vitam inter Arianos, eris inter illos, ad quos item loquitur ore prophetæ Spiritus sanctus: *Audite ergo, reges, et intelligite: discite, iudices finium terræ: prætelete aures, vos, qui continetis multitudinem m^o, et placetis vobis in turbis nationum; quoniam data est a Domino potestas vobis, et virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, et cogitationes scrutabitur regni v^o, quoniam cum essetis ministri ejus e^o, non recte iudicatis, neque custodistis legem v^o, neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrende et cito apparebit vobis, quoniam iudicio d^o verissimum in e^o his, qui præsumunt, fiet: exiguo enim conceditur misericordia, potentes autem poterunt tormenta patientur. Non e^o subtrahet personam cuiusque Dominus, nec reverebitur magnitudinem cuiusquam, quoniam et pupillam h^o et magnum ipse fecit, et æqualiter cura est illi de omnibus: fortioribus autem fortior instat cruciatio. Ad vos ergo, o mali tyranni c^o, sunt sermones mei, ut discatis sapientiam et non excidatis (Ibid. VI, 2). Tunc, si nec dum nos audieris, Constanti, visuras, quæ nunc videre vales minime per incredulitatem tuam, videbis tunc cum inter contyrannos tuos fueris collocatus in illis locis tormentorum, non solum quod injusta amaveris iudicia, sed et quod Dei domum destruxero volueris, quod negator Dei Filii exultaveris, quod aliter fidem prædicari sanxeris per manentem d^o potentiam tuam, quam prophetæ et apostoli prædicaverunt. Nec***

^a ἰκκῶσις in Græco. Vers. Ant. *efficitio.*
^b Vers. Ant. *Et quod a nobis est iter, exterminium; illi autem, etc. Sed ita interpungendum videtur: Ad itinere justo abierunt.*
^c Gr. καὶ γὰρ. Vers. Ant. *si.*
^d *Et deest in Vers. Ant. Græcos, καὶ ὄλητα.*
^e Vers. Ant. *Et quasi holocausti. Holocausta hostia habet idem Locif. fib. Mor. esse pro Dei Fil. Sabat. legit, Holocausti.*
^f Vers. Ant. *Fulgebunt iusti et tanquam scintille in arundinato. Et additur etiam a Latino et in Gr.*
^g Vers. Ant. *Longam vitam... enim.*
^h Vers. Ant. *Cogitaverit... de illo Deus... munierit vitam... contemnent eum... contumelia inter mortuos in perpetuum... desolabuntur et erunt gementes.*
ⁱ Pro peribit, ut ante exiet pro exibit. Tit. Vers. Ant. *peribit.*
^j Vers. Ant. *In cogitatione tyorum.*
^k Vers. Ant. et Sabat. *Angustaverunt, et qui.*
^l Græcus, ἑποῦσι. Vers. Ant. *Dicentes intra se.*
^m Agentes legit Sabat. Vers. Ant. *Agentes et pro angustia.*
ⁿ Cum Græco, εἰς γέλωτα. Vers. Ant. *in derisum;*

in risum, Latin. et Sabat.
^o *Ece quomodo habet Sab. et Vers. Ant.*
^p Vos. Latin.
^q Vers. Ant. *Sol intelligentæ. A Græco abest intelligentiæ.*
^r *Id est, loca deserta, ardua, ac difficilia. Iterum ut supra Græcam dictionem, quod expressissime fuit, usurpat. Tit. et La Cerdæ. Græc. ἰσχυροί, in Vers. Ant. vias.*
^s *Ex Græc. πλοῦτος μετὰ ἀλαζονείας. Vers. Ant. Aut divitiarum jactantia quid contulit.*
^t Vers. Ant. *Diadema speciei, et teget eos, et brachio sancto suo. In Græco omittit. sancto suo.*
^u Vers. Ant. *Multitudines.*
^v Vers. Ant. *Cogitationes scrutabitur, omisso regni. Demitur etiam a Latino. et Sabat.*
^x *Ministri regni illius. Vers. Ant. et Sab.*
^y Vers. Ant. *Legem iustitiæ; abest a Græco iustitiæ.*
^z *In omittit Vers. Ant.*
^a Vers. Ant. *Non enim subtrahet... cuiusquam Deus, nec verebitur.*
^b *Pupillam. Valtic. et Vers. Ant.*
^c *Ut in Græco τῶν πῶν. Vers. Ant. Reges, sunt hi serm.*
^d *Amantem. Latin.*

poteris dicere : *Nōn sum inter illos quōs describit per Salomonem Spiritus sanctus*; quando audias dicere : *Ad vos ergo, o mali tyranni, sunt sermones mei* (Sap. vi, 10). Non poteris itaque negare te omnium esse contumaciorum tuorum principem, si modo penitus intuearis opera tua. *Custoditio*, inquit Propheta, *legum, confirmatio* ^a *incorruptionis est, incorruptio autem faciet te proximum Deo* (Ibid. 19). Tu ad hæc, *Corrumpite*, inquis, *Dei legem*; ut corrupistis vos, persecutores nostri. Quis tam vecors est, qui velit corruptus a te in æternum perire? qui nolit manendo in integritate proximus fieri Deo? Cur hæc aut ipse fecisti, aut nos facere fueras compellere ausus? Numquid non legeras dixisse in libro Sapientiæ Salomonem ad Deum : *Deus parentum* ^b, *et Domine misericordiarum, qui fecisti omnia verbo tuo, et sapientia* ^c *constituisti hominem, ut dominetur creaturæ quæ a te facta est, ut disponat orbem terrarum in iustitia et æquitate, et in directione animi iudicium iudicet* (Ib. ix, 1). Et iterum : *Docuisti populum tuum per talia opera, quoniam oportet iustum esse, et humanæ* ^d *et bonæ spei fecisti filios tuos* (Ib. xii, 19). Non, inquam, si hæc scripta inveneras, auderes ad tantam provocare nos inhumanitatem. Quomodo vero bonæ spei filii erimus? Quomodo justos nos et humanos ante Deum servos illius exhibebimus? cum prævaricatores legis neque iusti neque filii Dei dicantur. Cognosco itaque a quali nos hono volueris pertrahere ad mortem, et quidem sempiternam. Siquidem omnis qui desinit esse inter eos, quos in filiorum adoptionem vocaverit Deus, sit amittens vitam, sit perpetuam possidens mortem. Cum igitur sis Ariani inhumani, impii, crudelis, homicidæ, quomodo dici christiani poteritis? sed et cum negetis Christum unicum Dei Filium, et confiteamini credidisse vos in antichristum, unde aut quomodo vos poteritis Christi probare servos, cum manifestaretis ^e vosmet vestra professione esse famulos antichristi? Antichristus etenim, in quem Arius crediderit, re vera ^f fuit,

quando non fuerit : contra noster Salvator Dominus ac Deus Dei unicus Filius, non est, ut tu vis, Constanti, creatura, sed est Dominus creaturæ; est æternus, inæstimabilis, sicut est, et cuius est Filius; induit sane perfectum hominem novissimis diebus de utero virginis; sed et cum suscepisset hominem, talis est immutabilis, incorruptibilis, inenarrabilis, et inconvertibilis, qualis est et cuius est Filius; non eum suscepti hominis causa in aliud, quam quod semper fuit, potuit convertere; quandoquidem in forma sit Dei patris sui, quandoquidem sit æqualis Filii Patri, ut refert beatissimus Apostolus : *Qui cum in forma Dei esset, non est rapinam arbitratus esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam accipiens servi* (Philip. ii, 6). Non enim quia dixit, *semetipsum exinanivit, formam servi accipiens* Deus Dei unicus Filius aliud fieri potuit ex illo, quod est incorruptibilis, inenarrabilis, immutabilis, cum sit semper in eo statu æternæ magnitudinis manens, in quo sit manens et ejus Pater. Sed utique intelligimus quod sit ^h, *sed semetipsum exinanivit*, hoc est, cum ⁱ sit similis atque æqualis Patri Filius, tamen quod et hominem se propter nostram salutem fieri voluerit. Cum itaque tu antichristum susceperis pro Christo, quia re vera ille fuerit, quando non fuerit, qua fronte adhuc es resistens christianis? nisi illa, qua solent et adulteræ pudicis? Ausus fuisti tentare, domitari velle Dei populo, subjicere velle ecclesiam Dei tuo regno, divinam majestatem illius tantum metuentem tuo futili imperio : et hoc quidem fecisti, quia uesciens sis scriptum esse de vobis tyrannis : *Propter hoc indisciplinatæ animæ erraverunt : dum enim persuasum habent iniqui posse se dominari nationi sanctorum, vincti tenebrarum catenis, et longa nocte compediti, inclusi sub tectis, fugitivi* (Sap. xvii, 1). Conspicis jam te esse inter illos Dei populi persecutores, de quibus legisti, quod *una catena tenebrarum sunt* ^k *omnes colligati* (Ib. 17). Et iterum : *Digni quidem illi* ^l *carere lumen et pati car-*

^a Græc. βεβαιώσις. Vers. Ant. consummatio. Et paulo post, *facit esse, pro faciet te.*

^b Vers. Ant. *patrum meorum* : meorum abest etiam a Græco.

^c Vers. Ant. *Sapientia tua ut dominaretur directione cordis, etc.*

^d *Et humanum.* Lat. et Vers. Ant. Sed vereor, ne mendum irrepserit, cum paulo inferius dicat Lucifer, *quomodo justos nos et humanos, etc.* unde arguiss eum scripsisse *justum et humanum.*

^e *Cum manifestetis.* Latin.

^f Utitur ea formula Lucifer adversus Antichristum, qua Ariani, cum Jesu Christi divinitate æternitatem negarent : *Fuit, quando non erat.*

^g Vers. Ant. *Constitutus pro esset.*

^h *Quid sit.* Vatic.

ⁱ Jesum Christum Patri solummodo similem *ὁμοιον* esse, quidam ex Arianis dicebant, nulla substantiæ vel usiæ facta mentione : *κατὰ πάντα* vero *ὁμοιον* esse Filium Patri Semiariani, et Homœusias-tæ affirmabant, Eusebio Cæsariensi magistro. At cum perfecta similitudine nihil ab æqualitate et identitate naturæ differat, ideo hæc propositio, *Filius sicutus Patri est*, pro diverso enuntiantis consilio et

Catholica et Ariana poterat censi; et complures e Semiarianis, explicato suæ mentis sensu, inter Catholicos propterea admissi, cum *ὁμοιούσιον* idem plane esse ac *ὁμοούσιον* confiterentur. Lucifer igitur similem Patri Filium dicit juxta perfectam similitudinem, qua proinde et æqualis est, et ejusdem cum Patre naturæ; unde *æqualem etiam* appellat, tamquam per *æqualitatis* vocabulum *perfectam similitudinem* indicare voluerit. Sed Hilario Arelatensi hujusmodi voces tum *ὁμοιον*, tum *ὁμοιούσιον* valde erant suspectæ; quare in responsis apologeticis pro libris suis de Synodis hæc ad Luciferum scribit : *Satis absolute, domine frater Lucifer, cognosci potuit, invitum me homœusii mentionem habere. Sed quia tu similitudinem Filii ad Patrem prædicabas, demonstratio ejus a me fuit exponenda sine vitio : quod pluribus in locis ipse præstat.*

^j Se omittit Vers. Ant. quæ postea habet, *Vinctus tenebrarum et longæ noctis compediti.*

^k *Erant.* Vers. Ant.

^l *Pro lumine et luce privari*; ubi accusativum pro ablativo usurpat. *Til. et Latin.* Sunt qui emendant, *carere lumine*; quod non ferò in hoc auctore, *La Cérda.*

cerein tenebrarum, qui inclusos custodiunt a filios tuos, per quos incipiebat incorruptum legis lumen vitæ b omnibus dari (Sap. xviii, 4). An negabis Dei antistites te tenere c in claustris? Et cum es detinens ne prædicemus certe Dei populo veritatem, cur nos retines in carcere? cur mittis ad exsilia? nisi quia sis metuens ne vos lupos Arianos, rapaces canes rabidos d atque antichristos esse temporis nostri, manifestemus sacris revelantibus scripturis. Sacræ enim scripturæ probant vos ex actibus vestris non esse Dei servos, sed plane filios diaboli. Si enim non es unus ex illis, quos tales futuros sacræ clamant scripturæ, cum scriptum inveneris in cxxxii psalmo: Surge, Domine, in requiem tuam, tu et arca sanctificationis tuæ: sacerdotes tui induantur justitiam (Ps. cxxxii, 8); cur damnari a nobis absentem voluisti? B certe ad hoc ut justitiam, qua nos induerat Dominus, amitteremus. Cum enim dicat: Sacerdotes tui induantur justitiam, et tu injustitiam nos urgeres facere, quid aliud essemus, si fecissemus quod tuæ malevolentiae fuerat visum, nisi conscelerati tui, nisi totius iniquitatis fontes? hi scilicet, qui deponentes justitiæ officium, injustitiæ, ut tibi placeremus, essemus suscepturi. Persequeris Dei domum, Constanti, ignorans te ipsum Deum persequi in domo ejus: domus etenim Dei est ecclesia, in qua est inhabitans Dominus, sicut scriptum est in eodem psalmo: Elegit Dominus Sion, prælegit eam in habitationem sibi e: hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo quoniam prælegi eam (Ib. 13). Cum hæc itaque sint, temet puniri conspice, quando aliquem nostrorum punis tuam; te salutem persequi, quando sis Deo repugnans, non nos, in quos audias Deum dicere, quod enim dignetur requiescere. Tu ergo qui templa Domini tentas violare, nisi te converteris, eo dispereas genere, quo illi, de quibus dicit David in psalmo cxxxv: Qui percussit Ægyptum cum primitiis eorum, quoniam in sæcula f misericordia ejus, et eduxit Israel de medio eorum, quoniam in sæculum misericordia ejus, in manu forti et brachio excelso, quoniam in sæculum misericordia ejus. Qui divisit mare rubrum in divisionem g, quoniam in sæculum misericordia ejus, et transduxit Israel per medium ejus, quoniam in sæculum misericordia ejus, et excussit Pharaonem et exercitum ejus in h mare Rubrum (Ps. cxxxv, 10). Qua de re hæc scripta in-

venio? nisi ut crederem, quia cum tu me premeretentares, Deus meus quod sic potuisset, nisi te convertisses, extinguere, quomodo Pharaonem, et me quod sic fuisset erepturus de manibus tuis, quomodo et illos de Pharaonis potestate. Idcirco etenim dicit ad singulas virtutes, quoniam in sæculum misericordia ejus, ut mihi aperiret, quoniam Domini misericordia mecum sit semper permanens, qui ei tantum sim serviens, tecum vero esse non posse, quia videlicet inimicus illius sis, quomodo fuit et Pharaon. Nolumus damnare absentem; nolumus in eum quem scimus innocentem, et in eum quem novimus catholicæ fidei prædicatorem, dare juxta desiderium tuum sententiam. Quare? quia nos christiani in Deum porreximus spem nostram, non in te, ac regnum tuum caducum. Nolumus de gloria regni tui nobis placere, qui gloriam consecuturi i sumus, expectantes ab eo, in quem solum confidendum esse atque sperandum docens dicit David in psalmo cxlv: Nolite confidere in principibus, et j in filiis hominum, quibus non est salus: exibit spiritus ejus et revertetur k in terram suam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Beatus l cujus Deus Jacob adjutor ejus, et spes ejus in Domino Deo ipsius qui fecit cælum et terram, mare et omnia quæ in eis. Qui custodit veritatem in sæculum, facit judicium injuriam patientibus (Ps. cxlv, 2). Nolumus injuste tecum persequi justitiæ plenum fructibus, ne dum de te vindicta cœpisset consequi, fuisset consecuta etiam de nobis: non fecimus quod injuste præcepisti nos implere, ne tecum veniremus ad illum locum, qui in Ecclesiastico m describitur: Et Deus requirit n eum, qui persecutionem patitur (Ecc. iii, 15); et adhuc: Vidi sub sole locum judicii, illic o impius: et locum justis, illic pius (Ib. 16). Nolumus vobis conjungi hæreticis, nolumus tecum dare manus ad Dei impugnandam domum, nolumus tecum idololatriam suscipere in contumeliam Dei, nolumus sacrilegio tuo misceri, ne et nos audire mereremur tecum illa, quæ ore Osee prophetæ audient sacerdotes, populus et rex Israel, qui cuncti derelicto Deo ad idololatriam se contulerant: Audite hæc, sacerdotes, et attendite, domus Israel, et domus regis intuenini p: ad vos est judicium, quia ut laqueum facti estis ad insidiam, et sicut retia extensa ad aviarium D venantis (Os. v, 1). Apud Amos prophetam sciebas

sed contra Luciferi sententiam, quæ patet.

m Hic liber est, quem Septuag. et Vulg. *Ecclesiasten* appellant; *Ecclesiastici* vero nomine intelligitur liber, cui titulus *Σοφία Σιραχ* apud Septuag. id est *Sapientia Sirach*. Si mendum abest ab hoc Luciferi loco, haud usitato quidem a veteribus titulo *Ecclesiastes* librum notavit.

n Quæret. Vers. Ant.

o Lucifer. cum Græc. *ἐπι τὸ ἀσεβῆς, καὶ τόπον τοῦ δικαίου, ἐπι τὸ εὐσεβῆς*. Vers. Ant. *Ibi impietas, et locum justitiæ, ibi iniquitas.*

p Vers. Ant. *Domus regis auribus percipite: ad vos enim..... quia laqueus facti estis speculationi, et sicut rete expansum super Itabyrium.*

a Custodiebant. Vers. Ant.

b Eadem, Sæculo dari, omissio vitæ.

c Addendum forte nos. Latin.

d Rabidos. Vatic.

e Vers. Ant. *Suam*, quæ habet etiam prælegit, pro prælegit.

f Sæculum. Vers. Ant.

g Divisione. Vers. Ant.

h Ut in Græco, *εἰς θάλασσαν Ἐρυθρὰν*. Vers. Ant. *in mari Rubro.*

i Consequi sumus. Vat. mendose.

j Vers. Ant. *Neque in..... spiritus eorum.*

k *Et revertetur in terram suam*, abest a Vers. Ant., sed legitur in Græco.

l Latin. hæc verba *Beatus*, etc. demenda censet;

utique scriptum, quando dedisti disciplinam, exemplum damnandi scilicet innocentem; Qui fecit ^a in excelso iudicium, et iustitiam in terra posuit (Am. v, 7). Dei iustitiæ violator, Michæam prophetam dixisse numquid ignorabas de Juda et eorum principibus? Non levaverunt ad Deum manus suas, et concupiebant ^b agros, et diripiebant orphanos, et domum per potentiam invadebant, et diripiebant virum et domum ejus, virum et hereditatem ejus: propter hoc hæc dicit Dominus: Ecce ego cognosco ^c super plebem mala, ex quibus non levabitis cervices vestras (Mich. ii, 4). Sed tibi cum proscribere digneris, deportare, mittere in carcerem, torquere, postremo interficere Dei cultores, nihil malorum representabitur? Noluimus misceri actibus tuis nefandis, ne tecum ad æternam damnati ponam hæc audiremus, quæ dicuntur apud Michæam a Deo: Audite ^d itaque hæc, præpositi domus Jacob, et residui domus Israel, qui abominamini iudicium, et omnia recta pervertitis. Qui ^e edificatis Sion et Jerusalem in sanguinem iniquitatibus. Iudices ^f ejus cum muneribus iudicabant, et sacerdotes ejus cum mercede respondebant, et prophetae cum pecuniis divinabant, et in Domino requiescebant, dicentes: Dominus in nobis est, et non veniet in nos mala (Ib. iii, 9). Non legeras adhuc apud istum sanctissimum prophetam, ut damnari juberet virum Deo dicatum? In quo ^g comprehendam Dominum, assumam Deum meum excelsum. Si comprehendam eum in holocaustis aut ^h in vitulis auniculis, aut ⁱ si suscipiet Dominus in millia arietum, aut in decem millia hærdorum pinguium, aut dabo primogenita mea impietatis ^j, fructum ventris mei pro peccatis animæ meæ. Renuntiandum ^k tibi est, homo, quod sit bonum, aut quid Dominus exquisivit ^l a te aliud, nisi ut facias iudicium et iustitiam, et diligas misericordiam, et paratus sis ire cum Domino Deo tuo (Ib. vi, 6)? Nec apud Habacuc inveneras scriptum: Impius per potentiam oppressit ^m justum (Habac. i, 4)? ut ita scelera tum fuisses aggressus opus quod te apud Deum posset facere impium. Item infra non inveneras positum? Cur ⁿ inspicias super contemptores? tacebis ob hoc,

A quod ^o devoret impius justum (Ib. 23). Et idcirco nos videntes quia tu impius justum devorare tentaveras, verum ^p non solum non tacuimus male te agere, sed nec tacebimus. Non enim alius es ab eo, propter quem dicitur: Placens ^q et contemptor vir superbus nihil proficiet, qui dilatavit sicut inferus animam suam, et ipse ut mors insatiabilis (Ib. ii, 5). Non poterit dici quod non conveniat dici de te, si digneris tecum recordari scelera facinorum tuorum, et si funera tua non fueris tardus recensere. Quis etenim alius nostris diebus sibi placens, contemptor, superbus, nihil proficiens, qui dilataverit sicut inferus animam suam, et quia æstimari possit esse ut mors insatiabilis, reperiri potest, nisi tu? Sed conspice nihil te posse proficere, dici tibi a Deo. Licet enim contemptor Dei præceptorum sis, ejus licet religionem cupiens persequi, eo usque dilataveris animam tuam ad Dei mactandos cultores, ut toto in regno non digneris desinere gregem vexando Domini; tamen nihil proficit omnis infestatio tua. Cuncti etenim, quos persequeris, Dei semper et sunt et erunt servi. Tu vero, nisi tibi provideris, in æternum eris periturus: tibi placens, contemptor, superbus, quia sis dilatans animam tuam tamquam inferus ad nos devorandos pariter et absorbendos, propterea quod male tibi agenti resistamus, factus ut mors insatiabilis, furis ageris in nostram necem. Adeo nequam es, Constanti, ut cum prophetam invenio dicere: O qui mihi fundat ^r fundamentum malam domui suæ, ut collocet in altum nidum suum (Ib. 9), tu mihi atque hereditas antichristi, cui faves, ante oculos obversetur, cognoscens conatus tuos illos sacrilegos. Non enim potest dubitari te conatum et conari, ut toto in regno tu posses fundari hæresis tua, destrui vero fides catholica. Sed et cum audio dicatum Deo prophetam dicere: Væ qui edificant ^s civitatem in sanguinibus, et præparant civitatem in iniquitatibus (Ib. 12); tu mihi esse videris, qui speluncam latronum sis per sanguinis fusionem ædificans, per necem Dei servarum. Aut negabis speluncam latronum esse vestrum malignum concilium

^a Cum Græco Septuag. ὁ πρῶτος εἰς ἄβυθον χρίμα, καὶ δικαιοσύνην εἰς γῆν ἔθηκεν. Vers. Ant. Facit.
^b Vers. Ant. Desiderabant pupillos, et domos opprimebant, et rapiebant propterea hæc.
^c Cogito. Latin. cum Græco, Vers. Ant. et Vulg. Præterea Vers. Ant. Super tribum istam mala, de quibus non auferetis colla vestra.
^d Vers. Ant. Audite hæc duces et reliqui.
^e Qui edificatis Sion in sanguinem, et Jerusalem in iniquitatibus. Latin. ex Græco, Vers. Ant. et Vulgata. Vers. Ant. In sanguinibus. Vulg. In iniquitate. Sabat. legit edificatis in Lucifero.
^f Vers. Ant. Duces ejus in in mercede ... prophetæ ejus in et super Dominum Nanne Dominus? non veniet super nos mala.
^g In quo comprehendam Dominum? si suscipiam Deum, etc. Vers. Ant. Si abest a Græco, ut a Lucif. Ant demitur a Latia. deest in Græco et Vers. Ant. Apprehendam. Vers. Ant.
^h Græc. et ἰσοπέδιον, abest aut. Vers. Ant. Suscipiat in millibus vel in decem millibus hircorum aut dabo, etc. Sabat. legit: Suscipiam Do-

minum.
ⁱ Cum Cypr. lib. 3 Testim. Vers. Ant. Pro impietate pro peccato. Sabat. Pro mea impietate.
^j An renunciatum tibi est, etc. Latin. Annunciatum est tibi homo quid bonum. Vers. Ant. Quid habet etiam Sabat.
^k Vers. Ant. Querat a te: nisi ut facias iudicium, et diligas ambulare cum Deo tuo.
^l Græc. καταναστρού. Vers. Ant. Impius prævalet adversus justum.
^m Cum Græco in edit. Rom. et Compl. ἕξει ἐκ-ελέται; Vers. Ant. quare non aspicias, etc.
ⁿ Ferme cum Græco in edd. iisdem ἐν τῷ κατακτείναν ἀρετῆν τὸν δικαίον. Vers. Ant. Cum devoraverit impius justiorem se: omisso, ob hoc.
^o Virum, commate postposito. Latin.
^p Vers. Ant. Arrogans est nihil perducit ad finem sicut infernus et iste quasi mors, non adimpletur.
^q Vers. Ant. O qui multiplicat avaritiam malam ut ponat in excelso, etc.
^r Edificat, et præparat urbem. Vers. Ant.

Arianorum? Si non estis latrones, quomodo interficere iuvenimini Deo dicatos? Civitates in sanguine qui edificatae, vae habeant. Prudentissimus imperator, non vidisti, vae tibi posse esse, quia haereseos tuam per sanguinia Dei hominum fusionem putasti recificandam? Dicit Spiritus sanctus per Sophoniam prophetam: *Quaerite Dominum*, et *a omnes humiles terrae iudicium operamini*, et *iustitiam quaerite*, et *respondete*, ea sic ut tegamini ^b in die irae Domini: tu dicis: *Damnate innocentem, estote mecum homicidae, sacrilegi* (Soph. II, 3); an non haec sunt, quae nos facere praecipis? Imperasti damnari Domini sacerdotem, nec non imperasti Ariam perfidiam tenendam, rejiciendam vero fidem apud Nicenam conscriptam. Si haec impleri mandasse te refragari non potes, conspice et homicidas et sacrilegos nos efflicere voluisse. Dicit Deus: *Et eris in illo die: Scrutinabo* ^c *Jerusalem cum luerna, defendam* ^d *super viros, qui* ^e *contemptores sunt, ne evadant mandata* (Ib. I, 12): et tu inquis, tua magis atque combalamphorum tuorum custodienda. Quomodo poteramus damnare injuste iustitiae fructibus plenum Domini sacerdotem, cum videamus qualis comminatio fuerit oborta contra Iudeorum praepositos, vel contra animas eorum concios qui haec quae agis egise noscantur? *O quae erat splendida* ^f *et redempta civitas, columba: non exaudivit vocem, non percepit disciplinam, in Domino non confidit, et ad Deum suum non accessit. Principes ejus sicut leones fremunt, iudices ejus sicut lupi Arabiae, non subreliqui* ^g *erunt in mane: prophetae ejus spirituales, viri contemptores, sacerdotes ejus contaminant se* ^h *et impie agunt. Dominus autem justus est in medio ejus, et non faciet injusta* (Ibid. III, 1). Cum haec ita se habeant, et nobis licitum minime sit injustum proferre iudicium, superest autem unum te facias esse ex ejus servis, et discas iudicium proferre; aut si semper Dei vis esse inter adversarios, iudicium tuum solus prome injustum, desine nos cogere facere quod fieri cernas divinitus prohibitum. Desine jam erimari Athanasium vel nos quod ⁱ nos Dei destruamus domum, quando invenias apud Zachariam te atque cotyranos tuos

A esse descriptos, quod enim futuri essetis Dei hereditatis persecutores vos, quos dicit supra modum vobis usurpassa potestatem. Crudelitatem etenim narrans vestram dicit Dominus: *Zelatus sum Jerusalem et Sion zelo magno, et ira magna ego irascor super gentes, quae se i superponunt vobis, propter quod ego iratus sum minima. Ipsi autem composuerunt se in mala* (Zach. I, 14). Audes, tenebrarum amator, execrator luminis, dicere: *Damnate innocentem, cum dignetur praecipere nobis Deus per Zachariam dicens: Iudaeum justum iudicate, et pietatem* ^k *et misericordiam facite unusquisque ad fratrem suum: et viduam, et orphanam, et proelytum* ^l, *et pauperem, per potentiam nocte nocere, et malitiam unusquisque non remittatur fratris sui in corde* ^m suo (Ib. VII, 9). Cum haec sint mandata caelestia, tu cuius auctoritate dixisti, *Laniate conservum vestrum?* Si Dei mandatis te protulisse hanc auctoritatem dixeris, non poteris probare, quoniam quidem inveniri non possit in sacris scripturis praecipitum Dei, innocentem damnandum. Cum itaque ea feceris, quae lex prohibet Dei, constat te hanc auctoritatem ex voluntate illius protulisse, qui vocetur inimicus Dei; unde et illis compareris necesse est, quibus dicitur per prophetam: *Et* ⁿ *dissuaserunt ne observarent, et dederunt dorsum stultitiae, et aures suas et cor suum staverunt insuadibile, ne obedirent; degravaverunt, ut non obedirent legem* ^o *meam* (Ibid. 11). Et infra: *Non* ^p *evadierunt; si clamabunt, et non exaudiam eos, dicit Dominus omnipotens* (Ib. 13). *C* *Animas, quiescite* ^q: haec sunt verba quae faciatis: loquimini veritatem unusquisque ad proximum suum ^r, et iudicium pacificum et justum iudicate in portis vestris: et unusquisque malitiam proximi sui ^s nolite cogitare in cordibus vestris, et iurandum falsum nolite diligere, quoniam haec omnia odi, dicit Dominus omnipotens (Ib. VII, 13). Quid me cogis facere ea, quae odio se habere dicit Dominus omnipotens? Sed instruens Dominus de jejuniis, *Pacem, inquit, et veritatem diligite* (Ib. 19). Quomodo pacis atque veritatis amatores esse poteramus, si innocentem falsis per te ac tuos criminibus praegravatum, tam

^a Et demitur a Latin., et abest etiam a Vers. Ant.

^b Vers. Ant. *Ea ut protegamini.*

^c Pro inquiram dicit, unde scrutinium pro inquisitione et catechesi usurpatur etiam apud veteres. Tit. et la Cerda. In die illa: *Scrutabor.* Vers. Ant.

^d *Ubi vocat.* Latin. cum Vers. Ant. addito, et.

^e Qui contemnunt custodias suas. Vers. Ant.

^f Vers. Ant. *O illustris audivit suscepit non est confusa appropinquavit. Principes ejus in ea voluti rugientes leones.*

^g *Dimidebant.* Vers. Ant. et prophetae ejus portantes spiritum. Sabat. legit in Lucif. subreliquerunt.

^h *Sanctus.* Latin. ex Graeco cum Vers. Ant. in qua, *Palluit sancto, et impie agunt in legem. Dominus non faciet iniquitatem.*

ⁱ Quod enim nos. Vatic.

^j *Quae superimpositae sunt, pro eis quod ego quidem modicum; ipsi vero superpositi sunt in mala.* Vers. Ant.

^k Vers. Ant. *Et misericordiam, et miserationem*

faciat.

^l Omittitur a Vers. Ant., sed inest Graeco. Vers. Ant. *Et pupillum et pauperem non opprimatis: et malitiae unusquisque fratris sui nolite meminisse in cordibus vestris.*

^m Vers. Ant. *Et noluerunt attendere, et dederunt dorsum contemnens, et aures suas aggravaverunt, ut non audirent; et cor suum posuerunt in obprobrium, ut non audirent legem meam.* Sabat. legit in Lucif. *insuasibile et degravaverunt.*

ⁿ Pro legi meae, ut supra *carete humeris pro luminibus; id est, ut non parerent legi meae.* Til.

^o *Non audierunt eum; sic clamabunt, et non, etc.* Vers. Ant.

^p Pro quiescite, requiescite, manete in pace. Til. *Confidite. Isti sermones sunt quos faciatis.* Vers. Ant. absque anima.

^q Vers. Ant. *Cum proximo suo; veritatem et iudicium malum proximi sui non cogitatis et iuramentum mendax ne diligatis, quia, etc.*

^r Vul. Vatic.

quam reum puniremus? aut quæ erat pax? cum hæc A faciendo etiam a pace Domini potuissemus rejici. Neque enim pax Domini dicentis: *Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis* (Joan. xiv, 27), relinqueretur ab eo in nobis, cum alio ipsi tulissemus injuste. Quis ignorat recedente disciplina recedere et gratiam? Apud Malachiam dicit Deus: *Filius honorificat a patrem, et servus Dominum suum b. Et si pater sum ego, ubi est honor meus c? dicit Dominus omnipotens* (Mal. 1, 6). Quem igitur timorem atque honorem Deo facturi eramus, si fecissemus, quæ tu fieri mandasti? Illa enim tua præcepta et timorem et honorem Dei nituntur auferre dicatis ejus clementiæ. Sed et infra tuam specialiter operam manifestans, dicit: *Exacerbatis d Deum in verbis vestris, et dixistis: In qua re exacerbavimus eum? in eo quod dicatis: Omnis qui facit malum, bonum est coram Deo, et in ipsis benedicit: et ubi est Deus justitiæ* (Ibid. 11, 17)? Propheta dicit: *Ubi est Deus justitiæ, contra eos qui dicunt: Qui facit malum, bonum est coram Deo, et ipsis benedicit: et tu das mandata, fundendum cruorem justorum, et adhuc dicis te Dei servum, cum sis ipsius dissipator legis. Justum est damnare absentem, et quidem innocentem, aut injustum? Si justum non est, quia cogis e facere nos eam rem per quam puniri mereamur a Deo? Tobias, Omnibus, inquit, diebus vitæ tuæ, fili, Deum in mente habe, et noli peccare velle, vel præterire præcepta illius. Justitiam fac omnibus diebus vitæ tuæ, et noli ambulare f per viam iniquitatis, quoniam agente te ex veritate, erit respectio operibus tuis et omnibus C qui faciunt justitiam* (Tob. 1v, 6). Dic, Constanti, justitiam facit, qui interficit innocentes? qui servorum Dei fundit sanguinem? Si non facit justitiam, sed magis iniquitatem, restat ut te videas esse iniquitatis amatorem, atque omne iniquum fabricantem opus. Etenim cum justitiam nos in omni tempore facere hortetur sacra lex, et tu compellas facere injustitiam, quem te alium velis habeam nisi et injustitiæ amatorem et perpetratorem? *Omnibus, inquit, diebus vitæ tuæ, fili, Deum in mente habe* (ibid.); cum eundem reliqueris hærendo Arianis. Hi etenim non eum derelinquimus, qui fidem tenemus apostolicam. Quomodo non præcepta ejus præteris, qui interficias servos ejus

a Vers. Ant. *Glorificat.*

b *Domini suum timebit.* Vers. Ant. *Timebit* abest a Græco Cod. Vatic. ut a Lucif.

c Vers. Ant. *Ubi est gloriæ mea? et si Dominus ego sum, ubi est timor meus? dicit, etc.*

d *Exacerbatis* melius legit Sabat. Versio Ant. *Provocastis Dominum in sermonibus vestris In qua re provocavimus dicitis bonus est in conspectu Domini, et in his sibi complacet.*

e *Quare.* Latin. *Quia* ponitur pro *cur*: uno etenim pro altero sæpiissime utitur, et pro *cum* etiam, ut *cum* occurret, dicitur. *Til.* et ex eo Galand.

f Vers. Ant. *Ire in viam.... respectus in operibus, etc.*

g *Contradixerint.* Latin. et Galand.

h *Ducere.* Latin.

i Vers. Ant. *Ingravastis super me verba vestra, dicit Dominus. Et dixistis: In quo locuti sumus contra*

nomini majestatique dicatos? cum sis eos cogens derelinquere eum, et fieri conserpentes atque coopostatos tuos? Nos odio apud te laboramus, quia tibi vera dicamus, quia te vivere nobiscum velimus in æternum; illos vero es diligens, qui ad te transitum fecerint, illos qui cum tibi primum contraxerint e, postea tamen servire nefariis meditationibus tuis, quam Dei parere præceptis maluerint. Gaudens es quod eosdem tua calliditate illiciens ad suscipiendam perduxeris hæresin tuam, quod in omnibus eos habeas subjectos, illos quos jampridem videras pro nihilo te dicere h, quos cernebas calcare propter veritatem regni tui auctoritatem. Sed scire te volumus non esse novum hoc factum, sed sæpe ita esse actum a perfidis atque inconsideratis, ab eis, quos præscius futurorum ore sanctissimi Malachiæ præstenderit prophetiæ (Mal. 11, 13): *Gravastis i adversum me consilia vestra, dicit Dominus omnipotens, et dixistis: In qua re detrazimus de te? quia dixistis: Vanus est omnis qui servit Deo, et quid amplius? Quod custodivimus præcepta illius, et ambulavimus deprecantes ante conspectum Domini omnipotentis. Et nunc nos magnificamus alienos, et renovantur omnes facientes iniqua: et restiterunt Deo j, et salvati sunt. Hæc detrazerant k qui timent Deum, unusquisque ad proximum suum: et intendit Dominus, et exaudivit, et scripsit librum memorialem coram se timentibus Dominum et metuentibus nomen suum. Et erit l mihi, dicit Dominus omnipotens, in die qua ego facio, in possessione; et eligam eos, quemadmodum eligit homo filium suum bene servientem sibi: et conversi videbitis quantum sit inter justum et injustum, inter servientem Deo et non servientem. Quia ecce dies venit Domini. m ardens sicut clybanus, et uret eos, et erunt omnes alienigenæ, et omnes qui faciunt scelera ut sarmenta, et succedet eis dies Domini, quæ venit, dicit Dominus omnipotens, et non derelinquetur ex eis radix, nec vitis* (Ib. 1v, 1). Deum dicere hæc audiens, quia adhuc in malis tuis esse digneris, gaudere te etiam in hoc arbitror, quod cum prævaricatoribus, cum Deum derelinquentibus, illa percepturus sis ab eo. Væ tibi homicidæ atque sacrilego, quoniam nisi pœnitentiam factorum tuorum egeris, eris ut nunc es inter illos, quos ore Esaiæ increpat Deus dicens (Is. 1, 4): *Væ, gens peccatrix,*

D te? *Et dixistis: Vanus est qui quid amplius quia.... mandata ejus, et quia.... supplices ante faciem.... Et nunc nos beatos dicimus alienos, et edificaverunt omnes qui faciunt iniquitatem..... et salvi facti sunt.*

i Deo hic omittit Sabat.

k Græc. *κατελάσαν.* Vers. Ant. *Locuti sunt.... et attendit.... et audivit.... librum monumenti in conspectu suo his qui timent.... et qui reverentur nomen ejus.*

l Vers. Ant. *Et erunt mihi.... in acquisitionem; ... sicut... filium suum, qui servit ei. Et convertat, et videbitis quid sit.... iniquum, et inter.... et eum qui non servit ei.*

m *Domini* abest post *dies* utroque in loco Vers. Ant. ubi pro *ut sarmenta* legitur *stipula*, pro *ex eis*, ut in Græco, *in eis*, et pro *vitis, racinus*; et alia quædam minima variant.

populus plenus delictis ^a, semen malignum, filii sine lege, dereliquistis Dominum, et exacerbastis sanctum Israel. Eris semper unus ex illis, qui propter nequitas studiorum suorum principibus Sodomorum et populis Gomorrhæ comparantur, dum dicitur (*Ib.* 10): *Audite verbum Domini, principes Sodomorum: attendite legem ^b Dei, plebs Gomorrhæ.* Cum illis eris nisi te correxeris, de quibus scriptum legisti (*Ibid.* 15): *Si multiplicaveritis preces ^c, non exaudiam vos: manus enim vestræ sanguine plene sunt.* Væ tibi, Constanti, qui tantam Dei incurreris offensam, ut non videre potuisses quid tibi fuisset cavendum. Cum enim dicat ore Esaïæ illis prophetarum sanctorum et omnium justorum intersectoribus (*Ibid.* 16): *Lavamini, mundi estote, auferte malitias ab inimicis ^d vestris ante oculos meos, desinite a malitiis vestris, bonum facere, inquirite iudicium, eripite injuriam accipientem, judicate pupillo et justificare viduam;* ad hæc tu contra juberis trucidandis Dei cultores, ipsum deserendum Deum, suscipiendam vero idololatriam; hoc sicut audisse Dei monita, et fuisse correctum. Qua de re istud cogis nos facere? nisi quia sis cupiens nos tecum gladio consumi? *Et si volueritis ^e, dicit Deus, et exaudieritis me, bona terræ edetis. Si vero nolueritis, neque exaudieritis me, gladius vos comedet: os enim Domini locutum est ista (*Ibid.* 19).* Cui obtemperabimus, Deone hæc dicenti, an tibi ejus inimico? Deus dicit Judæis, ut jam derelinquerent errores suos, abjicerent malitias suas ex cordibus suis, discerent bonum facere, justum judicare iudicium. Tu inquis, *Damnate injuste.* Qua de re istud suades me facere? nisi quia velis me effici illiusmodi hominem, quales sint illi, ad quos dixerit Deus (*Ibid.* 11, 14): *Vos autem, dicit Deus, quid succenditis ^f vineam meam, et rapina pauperum in domibus vestris? quid vos injuriam facitis populo et faciem inopum confunditis?* Et tu ita hæc es faciens, ita cuncta gerens, quæ quia faciant, indignatur facientibus: tamquam placere te non posse sis sciens, nisi et Domini succendisses vineam, et rapinam pauperum constituisses intra domum tuam, et multis modis servis Dei irrogasses injurias. Aut dicere tentabis hæc omnia te non fecisse? Numquid non succendisti vineam Domini, quando coegisti eam jam

non scire Dominum Abrabæ, Deum Isaac, Deum Jacob, Deum apostolorum, Deum prophetarum ac martyrum, sed idololatriam per Arium inventam, per te vero exaltatam? Numquid non est rapina pauperum hæc Dei servorum christianorum in domo tua, propter quos legisti scriptum: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum (*Matth.* 5, 3)? cum scias te proscriptis resistentes sacrilegio tuo. Numquid dicere audebis: *Non feci, nec facio injuriam populo Dei?* Et quis tantam aliquando fecit quantam tu? qui neque omnia genera tormentorum inferendo desinis ^g, neque varie puniendum. Noluimus innocentem tamquam reum punire, ne ista et nos percuteret sententia, quæ ore adhuc prophetatur Esaïæ (*Is.* x, 1): *Væ scribentibus nequitiam; scribentes enim nequitiam scribunt, declinantes iudicium pauperum, et rapientes iudicium egentium plebis meæ, ut sit illis vidua in rapinam, et pupillus in direptionem: et quid facient in diem ^h visitationis. Tribulatio enim a vobis longe superveniet, et ad quem refugietis? Non temperavimus ⁱ tuo consilio venenato, cupientes confugere in omnibus tribulationibus nostris atque anxietatibus ad eum, ad quem confugerit ille justitiæ amator in omnibus probatione Job; non obdivimus præcepto tuo crudeli, quia voluerimus imitatores inveniri istius Dei servi Job dicentis (*Job* xxxix, 12): *Liberavi pauperem de manu potentis, et orphanum qui sine adjutorio erat, ego eram adjutor. Os autem viduæ me semper benedixit. Justitia enim eram vestitus, et coopertus iudicium ^j; et eram oculus cæcorum, et pater infirmorum, iniquorum autem molas confregi, et dentibus ^k illorum rapinam abstuli.* Et infra (*Ib.* xxxi, 6): *Positus ^l sum statera justitiæ, et scit Dominus simplicitatem ^m meam, quoniam nunquam pes meus exerravit a via recta, sed nec oculus meus conspexit.* Quæ est recta via, a qua se refert gloriosus Job non deorbitavisse? utique hæc, quæ nec innocentem interfecit, nec alium scit Deum; quia nec scit nisi Deum angelorum archangelorumque, quem non posse nos sentis eripere de tua potestate. Quando enim dicis de fide beatæ Ecclesiæ: *Si catholica est apud Nicæam descripta fides, eripat eos in quem crediderunt de mea potestate;* non habere utique virum ad eripiendum nos de manibus tuis Deum dicis, non posse te stare**

^a Vers. Ant. *Peccatis.... nequam.... scelesti, reliquistis.... et in indignationem misistis illum sanctum, etc.*

^b *Legem Dei, ut in Græco. Vers. Ant. Verbum Domini, populus, etc.*

^c Vers. Ant. *Si multiplicetis preces.*

^d *Animabus. Latin, et Galand. ut in Græco et Vers. Ant. Nequitas ab animis vestris, a conspectu oculorum meorum.... exquirite.... liberate.... judicate orphanum, etc.*

^e Quædam levia, quæ sensum non vertunt, variant hic in Vers. Ant.

^f Vers. Ant. *Ad quid incenditis.... et rapinæ mendici....? Cur vos læditis populum meum.... mendicorum conf.*

^g Pro *inferred desinis*, ubi gerundium pro infinitivo usurpavit. *Til.* Locus autem non videtur mutilus, uti censet Latinius, nec nobis, neque Galandio.

^h *In die. Latin. uti legit Sabat. et est in Græco.*

ⁱ Pro *obtemperavimus. Til. et Latin. et la Cerda; ut in lib. 2. Falso temperassemus crimini.*

^j Pro *iudicio*, ut antea dixit, *induti arma pro armis, more Græc. Til. Vers. Ant. addit sicut chlamyde, ubi quædam etiam alia sane levia hic variant.*

^k A *dentibus* legit Sabat. Vers. Ant. *Cæcorum, et pes claudorum. Ego eram pater invalidorum: iudicium quod non noveram, exquisiri. Confregi molas iniquorum, et de medio dentium eorum rapinas extorsi.*

^l Græc. *ἵσταται.* Vers. Ant. *Appendat me in statera æquissima.*

^m Vers. Ant. *Scit autem.... innocentiam... si defluxit pes meus de via (absque recta; in Græco, ἐξέκλυ), et si secutum est oculus cor meum.*

contra; asseris Ecclesie apostolicæ Deum non habere tantam potentiam, quæ possit tuam excludere virtutem. Quid enim aliud constitetur beata Ecclesie fides, nisi quia sit credens in Deum Patrem^a et in unicum Filium ejus, natum ex innato et vero Patre, et in sanctum Spiritum paraclitum? Quid aliud constitetur fides catholice Ecclesie, nisi quia et Trinitas sit perfecta, et una sit^b deitas Patris et Filii et Spiritus sancti? Quid aliud constitetur beatæ Ecclesie fides, nisi quia neque Pater suscepit hominem, neque Spiritus sanctus paraclitus, sed unicus Filius Dei? Quid aliud astruit gloriosæ Ecclesie fides, nisi quia sit Dei unicus Filius immutabilis, inconvertibilis, inestimabilis, immensus, æternus, sicuti est et cujus sit Filius? Credidit sancta Ecclesia unam potentiam habere, unicamque dominationem Patrem et Filium et Spiritum sanctum, hanc fidem, quam dicit hæreticam; et tuam astruis catholicam, illam quæ dicit Deum non habere verum Filium, quæ dicit Deum non habere verum Filium, quæ dicit *fuisse*^c quando non fuerit, quæ dicit factam ex nihilo, utique ex illis sensibus, quibus Rabsaces, dux Assyriorum regis, exprobrabat Deum Abrahamæ, et Deum Isaac, et Deum Jacob, dicens: *Non vos seducat Esachias, quia possit vos liberare de manibus regis Assyriorum Deus vester (Is. xxxvi, 14). Ita et tu, dux Antichristi, dicitis per tuos: Non vos seducant verba episcoporum vestrorum, qui mihi contradicunt, quia vos liberare non potest fides, quam illi prædicant. Licet enim sermonem varient, tamen res ad hoc perducitur ut constare possit, te sic nobis exprobrare Deum, quod impotens^d sit ad eripiendos nos, quemodo rex exprobravit Assyriorum (Ibid. 16): *Mare dicit rex Assyriorum: Si vultis benedict, exite potius ad me, et manducabitis unumquisque fructum vestrum vinorum et feno, et bibetis aquam de lacubus vestris, donec veniam et accipiam vos in terra tali, sicut est terra vestra, terra tritici, et vini, et panis, et vinearum. Non ergo vos seducat Esachias, dicens: Deus vos liberabit. Et infra (Ibid. 20): Quis liberabit Jerusalem de manu mea? Sed quod contra talis esse^e monstratus es, dicit ore Esaiæ Deus ad Ezechiam (Ibid. xxxvii, 9): *Non est quod paveas a sermonibus isaiæ, quos audistis, quibus exprobraverunt me legat Assyriorum: ecce mitto meum^f spiritum, et audito nuntio revertetur in regione sua, et cadet gladio in terra sua. Illa nunc, Constanti, circa te stare cernimus pericula, nisi tibi feceris esse consultum, quæ circa illum steterunt, qui dicebat (Ibid. x): *Sic dicitis Esachias regi Juda: Non te seducat Deus tuus, in quo confidit, dicens: Non tradetur Jerusalem in manus****

^a Patrem innatum. Vatic.

^b Pro Deitas. Fil. et in Corda.

^c Hæc formula, quibus Antianæ Jezu Christi divinitatem oppugnabant.

^d Impotens enim sit. Vatic.

^e Esso in. h. h.

^f Sabat. corrigit in eum, pro meum, ut in Græco, εἰς ἀδρόν; et legit in regionem suam.

^g Vers. Ant. Dio. Non enim..., veram quicquam.

^h Exprobrabunt. Latin.

ⁱ Videtur innuere Constantium baptizatum ab hæ-

regis Assyriorum. Sic in periculis es tu, blasphemæ, ut ille, et non vides; contra nos Dei cultores videmus tutos defensoresque stare incolumes. Unde tuti sumus ac defensi? nisi quia sanctam teneamus fidem quam tenuerunt patriarchæ, prophetæ, apostoli ac martyres, hanc quam judicasti hæreticam. Sed ut iterum ad Athanasium redeamus, in quo hanc persequeris sacram fidem, non timuisti, oro te, indignationem Domini contra illos prolatam, qui exprobrare tentaverunt Job justissimum, ut falsis criminibus peteres Dei antistitem? Non metuis etiam nunc ne ad te dicat Deus, quæ dixit illi regi loquenti contra Job sanctissimum (Job xlii, 7): *Peccasti tu, et amici tui ambo v. Nihil enim veri locuti estis coram me. Interea sic vos Ariani superiores poteritis Athanasio inveniri nunc apud Deum, quemodo et illi tunc inventi sunt, qui Job exprobrant^b. Utile est tibi, Constanti, ut per Athanasium Domini sacerdotem pro facinoribus tuis sis supplex Deo, per ipsum dirigas vota tua, sicuti et illi per Job; per Athanasium sive per coepiscopos ejus des operam, salutarem consequi baptismum^c. Cæterum quo velitis vos torqueatis modo adversus Athanasium, vos de filiis esse invenimini, quippe hæretici, illius anguis, colubri, refugæ, desertoris; Athanasius vero est Dei domesticus, ut fuit Job; est de filiis lucis, et ipsam tenens justitiæ viam quam tenuit servus Dei Job; est ipse possidens fidem, unde et de filiis Athanasius Abrahamæ est. Sic Dei Filium constitetur Athanasius, ut confessus est Job; qui Job unde de filiis Abrahamæ? nisi quia sic crediderit, quemodo fuit credens et Abraham. Si hæc ita se habere ignoras, percurrere beatum Paulum apostolum non solum i ad Romanos, sed ad Galatas, et invenies vera esse quæ defendam. Aut numquid, quia Job justus beatus apostolus nominis specialiter non fecit mentionem, negabitur Job de filiis esse Abrahamæ? Si non potest negari Job esse de filiis Israel, dubitari non potest, hinc illum tantum factum ac talem, quia crediderit in Deum, ut fuerit credens beatus Abraham. Non enim operibus legis, sed per fidem justificari credentes revelat apostolus: neque enim illarum tentationum victoria ei fuisset reputata ad justitiam, nisi fuisset sic credens in Deum ut crediderit Abraham: aut unde vinceret diabolus, nisi quia fuisset credens in Deum Patrem^d, et in unicum Filium ejus, natum ex innato et vero Patre, et in sanctum paraclitum spiritum? aut si putas quia non ita est semper creditum, ut hodie credimus, proba beatos apostolos ac martyres potuisse superare concarnifices^e tuos, atque victo amico vestro*

reticis rebaptizandum, vel nondum baptizatum, quod magis credo. Fil. Sed ex hist. Eccl., et S. Athanasio in lib. de Syn. ediscimus, eum ad Euzojo Episcopo Ariano baptizatum fuisse paulo ante, quam moreretur, an. scilicet 360, quo in Persica expeditione vita decessit Mopsuestiæ in Cilicia in non. Octobris.

ⁱ De fide Abrahamæ loquitur Apostolus, ad Rom. iii et ad Gal. iii.

^b Patrem innatum. Vatic.

^c Id est, carnifices ad tu es, Supplissime lijs compo-

diabolo consequi regna caelestia, nisi credentes in Patrem et in Filium et in Spiritum sanctum. Igitur si ita hi credendo vicerunt, qui post Domini unici Filii Dei adventum crediderunt, crede quia et ante adventum ejus, qui vicerunt diabolum, non aliter crediderunt, quam quomodo hodie credimus. Neque enim Daniel leones, et tres pueri vincerent ignes, nisi quia credentes fuissent, ut hodie credit Ecclesia. Inde denique Abraham fidem provocat apostolus, probans auctoritate usus sacrarum litterarum, sic credidisse Abraham, quomodo nunc fuerit credens Paulus, tunc vero se fuisse filium iræ erroneum, quando cum Judæis negabat unicum Dei Filium. Cum hæc ita sint, obsecro te ut jam contra Dei domum gerere pugnam desinas, accipiasque hortamenta caelestia; quæ te perducere possint ad consequendam salutem perpetuam. Ore accipe quæ dicat ad vos Isaïa Deus (Is. XLVI, 12): *Audistis me, qui perdidistis cor vestrum, qui longe estis a justitia. Aut si cor tuum locum est, si non a justitia es longe, cur dicis nobis Dei sacerdotibus: Damna absentem, parvite innocentem? Si enim cor tuum non amisisti, et justitias tenes viam, cur non retines scriptum (Ib. LVI, 1): Custoditis judicium, facite justitiam: appropriavit enim salutare manus advenire, et misericordia mea revertari. Beatus vir qui facit eam, et homo qui amplectitur eam, sabbata mea non violare, custodiens manus suas ne faciat injurias. Et iterum (Ibid. LVII, 21): Non est gaudere impiis, dicit Dominus. Exclama in virtute, ne parcas: sicut tuba exalta vocem tuam, et annuntia populo meo peccata eorum; et domui Jacob iniquitates suas: me do die in diem querant, et scire vias meas volunt, tamquam populus qui justitiam fecerit et judicium Dei non dereliquerit. Petunt a me nunc judicium justum, et appropriare Deo desiderant (Ib. LVIII, 1). Quam, infelix, spem habere potes, nisi poenitentiam malorum tuorum factorum egeris? cum audias Deum dicere (Ibid. LVII, 21): Non est*

A gaudere impiis. Aut negabis te impium Dei cultorem, cum te non neget susorem sanguinis? Deinde si tempore jejuniorum subditos quia percusserint pugnis, et aliis injuriarum generibus læserint, contra eos hujusmodi increpationes protulit Deus, qualem contra nos protulisset si contra præcepta diviniæ magnitudinis ejus damnaremus inauditam, absentem et quidem innocentem? Nec si flectas ut circumlucum cervicem tuam, et cilicium, et cinerem substernas, nec sic vocabitis jejunium acceptum (Ib. LVIII, 5). Cernimus per hanc comminationem quanta esse possit adversus nos Dei ira, si innocentem damnaremus. Si enim tempore jejuniorum pugnis subditos nobis percusserimus, taliter indignatur Dominus, quanto magis si ejus caehores mactaverimus! Si pugnis non licet mihi percutere subditos tempore jejuniorum, poterit licere quovis tempore gladio percutere consacerdotem meum? Non tale jejunium elegi, dicit Dominus, sed solve obligationes violentorum contractuum; dimitte contractos in remissionem, et omnem conscriptionem iniquam dirump; frange esurienti panem tuum et egenos, qui sine tecto sunt, induc in domum tuam: si videris nudum, operi, et domesticos gemitu tui noli despiciere (Ibid. VI). Quam tenes, rex prudentissime, spem? eum hæc omnia verteris in contrarium. Quomodo enim omnem nodum solvisti iniquitatis, eum sive incredulitate tua, qualem te institueris adversum nos, sis talis permanens, et magis magisque sis crescens in malevolentia tua ad nos disperdendes, sive in blasphemia tua auctor sacrilegii ereveris, magis etiam edicto blasphemiam tuam, catholicam esse asserendo fidem, more scilicet meretricum, quæ primo clam scortentur, postea vero ita sint inverecundæ, ita amittentes pudicitiam decus, ut velint scortari in propatulis? Quomodo dissolvisti omnem nodum iniquitatis, cum contra beatum Athanasium, susceptam ante annos furem adhuc ita retineas, ut velis ejus fundi

sitionibus utitur, ut coarianos tuos, compestilentes tuos, comblasphemos tuos, coconstatas tuos, et his similibus. Til. et la Cerd. a.

^a Vestrum abest a Græco et Vers. Ant.

^b Pro appropinquavit dicit, et advenire pro advenit, infinitivus pro perfecto: et paulo inferius, appropriare Deo desiderant, id est percipiunt proximi esse Deo, appropinquare Deo. Til. et la Cerd. In Vers. Ant. Quia juxta est salus mea, ut veniat, et misericordia mea ut reveletur. Sed Lucif. Græcam syntaxim omnino sequitur: "ἡγγικε γὰρ τὸ σωτήριον μου παραχυσθῆαι, καὶ τὸ θεὸς μου ἀποκαλυφθῆναι."

^c Vers. Ant. Hæc, et homo qui retinet ista: et custodit sabbata ut non profanet ea, et servat manus suas ne faciat iniquitatem.

^d Vers. Ant. Non est gaudium..... Dominus Deus. Clama in fortitudine, et ne parcas; quasi tuba..... corum: me etenim..... quasi gens quæ..... et quæ..... Petunt me..... appropinquare Deo capiunt.

^e Tuba legit Sabat.

^f Vers. Ant. Neque si incurvaveris quasi circumlucum collum tuum..... substraveris..... vocabis jejunium et diem acceptabilem.

^g Addendum forte, sed solve omnem nodum iniquitatis, sed solve, etc. ut in Vers. Ant. et in Græc. cum paulo inferius hanc sententiam Constantio ob-

iciat: Quomodo enim omnem nodum solvisti iniquitatis, etc., et integrum Isaïæ testimonium hoc iterum modo producat. Ita Cotelerius in Tamo 2. Mon. Eccl. Gr. pag. 190; et ex eo Galandius. Vers. Ant. Nonne..... elegit?..... sed solve omnem colligaturam iniquitatis, dissolve, etc.

^h Aptius cum Græco συναλλαγμάτων. Vers. Ant. cautionum.

ⁱ Vers. Ant. Fractos..... scripturam iniquam concinde.

^j Vers. Ant. Pauperes sine tecto..... ne despereris. Lucifer ipse habet paulo infra Pauperes, et non despicias.

^k Vide dicta in præfat.

^l Significat Lucifer hac comparatione Arianorum calliditatem et astum, qui hæresim occulte primo fovebant sese Catholicos in speciem profidentes, deinde audaciores facti palam errore: suos prædicare tuerique cœperunt: quod etiam Hilarius innuit his verbis in lib. de Synod.: Nunc publica auctoritatis professione hæresis prorumpens, id quod antea furtim missilabat, nunc non clam vitrix gloriabatur; et Sulpicius Severus lib. 2 Hist.: Ariani perfidiam quam occultabant; non ausi palam erroris sui dogma prædicare, Catholicos se gerebant.

cruorem? Quomodo dimisisti contractos in requiem, A cum torquendo ^a varie non desinas servos Dei? Et quomodo dimisisti ^b contractos in requiem, quando videas carceris ^c metalla, exsilia, vix jam capere posse christianorum numerum per te damnatorum? Quomodo etiamsi fregeris esurientibus panem tuum, acceptum habebit Dominus, cum servos fame neces dicatos ejus æternitati? Quomodo si inducas egenos sine tecto in domum tuam, respicere dignabitur super opus tuum Deus, cum videat servos suæ claritatis rejectos de domibus privatis, propterea exsules factos, quod noluerint suscipere idololatriam tuam per Arium institutam? Quomodo si nudos texeris, poteris Deo placere, cum servis ipsius patrimonia tuleris, et dixeris: *Si damnaveritis fidem apostolicam, atque arianam susceperitis, cuncta vestra recipietis*? Sane ^d unum de his omnibus Domini sacris mandatis inveneris ^e implere, quod enim domesticos seminis tui non despicias. Non despicias re vera conviperinos tuos Arianos, natos videlicet de impudero ^f patre vestro diabolo; diligis fratres ^g tuos quia hos videas tibi proximiores, hos amas singulari affectu, his cunctam gloriam regni tui exhibes, hos socios atque participes ad Dei delendam hæreditatem in tuo regno habes; illos fecisti locupletes, illos extulisti supra omnes constitutos in sublimitate, hoc est, eos, qui se vestris miscere censuerunt tenebris. Igitur cum sis hæc agens, quæ odio habeat Deus, quomodo arbitraris te audiri posse a Deo? aut si feceris elemosynam, posset tibi ferri accepto? cum audias eum dice- C *re: Tunc oriatur ^h matutinum lumen tuum, et sanitas tua cito oriatur, et præcedet ante te justitia, et majestas Dei circumdabit te. Tunc clamabis, et Deus exaudiet te. Adhuc ⁱ loquenti tibi dicit: Ecce adsum (Ibid. 8).* Aliquid te eorum posse consequi arbitraris, quandoquidem non ortum tibi fuerit matutinum lumen, sed tenebræ inextricabiles obsederint animum tuum, atque pertexerint errorum caligines ^j? quæ sanitas tibi oborta est, cum sis positus in omni vulnere mortis, cum quotidie augmenta parias vulneribus tuis, cum dans operam sis, quo possis penitus temet extinguere? Nobis etenim non aliunde est sanitas; nisi primo in loco quia crediderimus, ut crediderunt pa-

^a Gerundium *torquendo* pro infinitivo *torquere* usurpat, ut supra *ferendo* pro *ferre*. Til. et la Cerda.

^b *Demisisti contractos*. Vatic.

^c *Carceres, metalla*, etc. Latin. Vide, quæ in lib. 2. notabimus hæc de re.

^d *Anne*. Id.

^e *Inveniris*. Id. et Galandius.

^f Pro *impudente*, qualis est Diabolus omnium hæreticorum pater. Til. et la Cerda. *Inviperato*. Poncius apud Latin. Lugdunenses Bibl. PP. editores, prout interpretatus fuerat Tilius, edidit *impudente*: quod non probandum videtur. Passim enim insolentibus vocibus utitur Lucifer. Vide sis Cangium in Gloss. V. *impudatus*. Galand.

^g Memorat Lucifer, quanto favore, et quanta polerent auctoritate Arianis, præsertim Episcopi, apud Constantium; qui suo cuncta arbitratu gerebant, Catholicorum bonis ditati, et illustrioribus Ecclesiis potius: et huc respicit fortasse Hilarius in lib. un.

triarchæ, prophetæ, apostoli ac martyres. Quomodo potest te præcedere justitia, cum totus in injustitia sis permanens? cum sentina sis Ariani dogmatis? cum Christianorum sis fador sanguinis? Quomodo te majestas Dei circumdabit, cum expugnans ipsam majestatem sis, quam derelinquens, idololatriam Ariani dogmatis suscipere censueris? Quomodo tunc clamabis, et Deus exaudiet te? adhuc loquenti tibi dicit: *Ego adsum*? cum sis negans Deum Patrem, negans unicum Filium ejus, negans sanctum paracletum Spiritum. Quomodo aut exaudire te poterit, aut dicere tibi: *Ecce adsum*? cum vertis, quantum apud te est, ejus religionem, cum ejus antistites catholicos removeris, et hæreticos constitueris? quomodo te exaudiet, quem calcandum putasti modis omnibus, nisi pœnitentiam malorum factorum egeris, nisi vias tuas nefarias deserens, sanctæ ecclesiæ justum iter comprehenderis? Tunc utique hæc promissa Dei consequi poteris. Scriptum est enim propter eos, qui corde ex toto sese ad Deum converterint: *Hæc dicit Excelsus in excelsis habitans ^k, in æternum sanctus in sanctis, nomen ei Dominus Altissimus in sanctis requiescens, et pusillanimis dans ^l animæ æquitatem, et dans vindictam contribulatis corde. Non in æternam irascar vobis, nec semper vindictam de vobis exigam (Ib. LVII, 15).* Sed quibus hoc dicit? nempe eis, qui se converterint per satisfactionem ad delicta sua delenda. Unde et, *Non tale jejunium elegi*, dicit Dominus, *sed solve omnem nodum iniquitatis, sed solve obligationes violentorum contractorum; dimitte contractos in remissionem, et omnem conscriptionem iniquam dirumpe: frange esurienti panem tuum, et pauperes qui sine tecto sunt induc in domum tuam: si videris nudum, operi, et domesticos seminis tui non despicias. Tunc oriatur matutinum lumen tuum, et sanitas tua cito oriatur, et præcedet ante te justitia, et majestas Dei circumdabit te. Tunc clamabis, et Deus exaudiet te: et adhuc loquenti tibi dicit: Ecce adsum (Ib. LVIII, 6).* Aderit tibi Deus, si primo credas in eum, si deinde ad hæc verteris temet, quæ etiam infra dicit implenda: *Si auferas ^m a te vinculum iniquitatis et obligationis, et verbum murationis, et dederis esurienti panem tuum ex animo, et animam humiliatam satiaveris. Tunc oriatur in tenebris lumen tibi, et tenebræ tibi ut merides erunt: et erit Deus*

D contra Constant. idem hisce verbis Imperatori exprobrans: *Episcopatus tuis donas; e quibus quinquaginta sedium Episcopos cum satellitio militari ad invitos populos fuisse submissos, testatur Athanas. in epist. ad solit.*

^b Vers. Ant. *Erumpet... et sanitates tuæ... oriatur, et præbit in conspectu tuo justitia tua, et gloria... Adhuc loquente te, etc.*

ⁱ *Et adhuc habet paulo infra idem Lucifer.*

^j *Caligine Latin.* sed ab edito non discesserim. Galand. recte.

^k Vers. Ant. et Sab. sic interpungunt: *Et in excelsis habitans in æternum; Sanctus in sanctis nomen illi; excelsus in sanctis, etc.*

^l Vers. Ant. *Dans patientiam, et vitam his qui corde contriti sunt.... Ulciscar in vos, neque semper irascar vobis. Sabat. legit animæ æquitatem.*

^m Vers. Ant. *Si abstuleris... colligationem, et ordinationem.*

tuus tecum semper, et repleberis sicut desiderat anima tua, et omnia ossa tua pinguescent, et erunt sicut hortus ebrius, et sicut fons cui non deficit ^a aqua (Ibid. 9). Hæc, ut jam dictum est, consequi poteris, si te ad ecclesiam conferas, si coarianos tuos vites, si illam malignorum congregationem vestram odire digneris. Tunc erit Deus tecum semper, tunc in tenebris oriatur lumen tibi, tunc tenebræ tibi ut meridies erunt, tunc in bonis dirigetur iter tuum. Cæterum si in hac pervicacia manseris, si in hac crudelitate, ut servos ejus crucies, non tecum Deus erit, sed ille, qui et hodie esse in vestro cœtu Arianorum invenitur, hoc est diabolus. Ista etenim quæ agere dignaris, non sunt Dei, sed diaboli. Si opera sunt illa Dei, ut pro-

^a Ex Græco ἔξλειπεν. Vers. Ant. *deficiet*. Sabat. *deficit*. Alia quædam levia in hoc textu variant in Vers. Ant.

^b Georgius Cappadox Alexandrinam sedem occupavit ad an. usque 361, quo a furente populo interfectus est.

^c *Æstimari*. Latin. et Galand.

^d Gloriabatur maxime Constantius in ecclesiasticis sumptibus, et pia quadam in pauperes liberalitate; sed hæc eidem exprobrat Lucifer tum hic, tum aliis in locis, quippe vel spolia e catholicis templis

scribas certos quod aut Athanasium antistitem Dei non damnaverint innocentem, aut quod non cohæretico tuo Georgio ^b communicaverint, aut quod se dicant Christianos, quod nolint effici coepostatæ tui, possunt sane æstimare ^c, si illa opera Deo sint placita; item si eleemosyna est ista, quam de ^d lacrymis das alienis, de eorum bonis, qui deportari, interfici, proscribique maluerint a te, quam aut innocentem damnare, aut negare unicum Dei Filium, in quem credentes sciebant glorificatos Abraham, Isaac, et Jacob, et omnes prophetas, apostolos ac martyres, quorum te fieri socium, atque omnibus participem me cupere, mea circa te hæc esse vota, ille est testis qui nobis tribuere hoc potens est.

^B detracta, vel bona Episcoporum, quos in exsilium ejecerat, et catholicorum, quibus aut vitam auferrî, aut facultates publicari jusserat, in alios præsertim sui partis homines largissimè erogabat. Hinc Hilarius in lib. unic. contra Constantium: *Auro reipublicæ sanctum Dei oneras, et vel detracta templis, vel publicata edictis, vel exacta pœnis Deo ingeris*; et ibid.: *Ecclesiæ tecta struit, ut fidem destruat*; unde Lucifer ipse superius: *Es memorias martyrum instaurans, et servorum Dei cruorem fundis*.

PRO SANCTO ATHANASIO LIBER SECUNDUS.

Audes ad Deo dicatos tendere, Constanti, manus, ad eos vexandos, quorum felicitatem declarat apostolus dicens: *Scimus autem quoniam diligentibus Dominum ^a omnia procedunt in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt, quos præsciit et prædestinavit conformes fieri imagini Filii ejus* (Rom. viii, 28). Procedunt quidem nobis in bonum tuæ persecutiones. Sed adverte per Jeremiam quæ vobis persecutoribus præmittat Deus dicens: *Sanctus Israel Domino, initium generationum ejus: omnes qui edunt eum, pœnitebunt. Mala inducam super eos, dicit Dominus* (Jer. ii, 3). Venient super te mala quæ tibi promittit Deus, Constanti, nisi temet correxeris, sicut venerunt super illum populum carnalem comblasphemum tuum, ad quem dicitur: *Tu malignatus es ut coinquinares vias tuas, et in manibus tuis inventus est sanguis animarum innocentium* (Ibid. 33). Eris in æternum inter Dei inimicos, nisi audieris audiens ejus sanctam dicentis admonitionem: *Si emendantes emendabitis ^b vias vestras, et cogitationes vestras, et facientes feceritis judicium inter virum et proximum*

^a Vers. Ant. *Deum.... in bonis.... quia quos præsciit.... imaginis, etc.*

^b Sabat. legit *emendaveritis*.

^c Id est, *potestatem vestram non exercebitis, ut sanguinem ejus fundis, et ipsum interficiatis: ubi potentare, pro potestatem et dominium exercere usurpat. Fil. et la Cërda.*

^d Hanc Arianorum formulam aperte damnavit Syn-

^C *ejus, et proselytum, et pauperem, et viduam non potestabilis ^c, sanguinem innocentis non effuderitis in hoc loco, et post alienos Deos non abibitis* (Ib. vii, 5). Emendabis vias tuas, si jam desinas persequi Dei servos, si te Christianum fueris confessus, et esse Arianum negaveris, si Filium Dei, verum Dei Filium credideris, si anathema feceris dicentes: *Erat ^d quando non erat, et factus est ex nihilo*: mutabis vias tuas, si pœniteris pro homicidiis, proque ^e sacrilegio tuo; alioquin eris ^f, ut nunc es, ex illis, in quorum exprobrationem dicitur a Deo: *Numquid spelunca latronum est domus mea, in qua vocatum est nomen meum* (Ibid. 44)? Quos vis esse Dei domum, vosne Arianos, an nos Christianos? Si enim vestra maligna congregatio est domus Dei, ergo latronum congregatio est domus Dei. Vos etenim fundendo sanguinem Dei servorum, ut tunc fundebant Judæi, inspicimini esse latrones. Ex fructibus tuis, Imperator Constanti, non esse Christianus, sed plane manceps latronum cognosceris. Præcipis denique innocentes interimi, habitans scilicet non in ecclesia Domini, sed in spe-

odus Nicæna: *Eos autem, qui dicunt, Erat quando non erat, et, Priusquam nasceretur, non erat, et, Quia ex nullis exstantibus factus est, hos anathematizat catholica et apostolica Ecclesia.*

^e Cum Latin. et recte ita correximus; in edito legebatur *pro quo*.

^f *Eris unus ex illis*. Til.

lanca latronum : non desinas interficere eos, quos A
videas interfici paratos pro unici Dei Filii claritate,
pro aeterna illius majestate. Nolumus ad falsas sug-
gestionibus tuas, dare contra virum justam senten-
tiam, ne et nos percuteret tecum et cum Judæis ista
Domini increpatio : *Extendit linguam suam sicut ar-
cum in falso, et fides non invaluit super terram, quia
de mortis mala extiterunt, et me nocuerunt (Ibid. ix, 5).*
Tu, qui falsorum et criminum concinnator pariter
et amator, tu Dominam noscens, nisi a te correxeris,
ut es, unus eris ex illis, de quibus scriptum legisti :
*Veritatem non loquuntur, didicisti lingua eorum
loqui mendacium : reverti noluerunt, et non obrelique-
runt usuram super usuram, dolum super dolum : no-
luerunt me nosse, dicit Dominus. Propter hæc, hoc
dicit Dominus : Ecce ego comburo eos, et probabo eos,*
quia sic faciam a facie malignitatis filiae populi mei.
*Sagitta vulnerans lingua eorum, maligna verba oris
eorum : proximo suo loquitur pacifica, et in semetipsum
detinet inimicitiam. Numquid in his b visitabo, dicit
Dominus, aut in gentem talem non vindicabit anima
mea (Ibid. 5)?* Eripe te, Constanti, a fovea Arianæ
dementiæ, ne des aeternas pœnas cum consacrilegis
tuis. Noli gloriari tibi de caduca tua dignitate : con-
sidera te mortalem, quia aliter non possis consequi
immortalitatem, nisi Deum agoveris, et ejus feceris
voluntatem; sicut scriptum est : *Hæc dicit Dominus :*
*Non gloriatur sapiens in sua sapientia c, et non glorie-
tur fortis in fortitudine sua, nec gloriatur dives in divi-
tiis suis, sed in hoc gloriatur qui gloriatur, inquirere d
me et intelligere, et scire in Deum gloriari, quia ego
sum Dominus qui facio misericordiam, et judicium, et
justitiam super terram; quia in his est voluntas mea,
dicit Dominus (Ibid. 23).* Cum igitur videas in his
esse voluntatem Domini, quomodo hæc quæ amare se
dicit Dominus, perosa habere dignaris? *In hoc, in-
quit, gloriatur, qui gloriatur, inquirere me et intelli-
gere, et scire in Deum gloriari (Ibid. 24).* Quomodo
poteris te dicere nunc in Deum gloriari? Quomodo
poteris requirere te illum astruere, cum sis provo-
cans omnes cultores ejus majestatis ad deserendam
fidem apostolorum, ad blasphemiam dogmatis vestri
susciendam? *In hoc gloriatur, qui gloriatur, inqui-*

*tere me et intelligere, et scire in Deum gloriari, quia
ego sum Dominus qui facio misericordiam, et judicium,
et justitiam super terram, quia in his est voluntas mea,
dicit Dominus (Ibid.).* Cum itaque judicium vis inju-
stum a Dei proferri sacerdotibus, cum sis futor in-
nocentium sanguinis, non es ejus servus, qui hæc
ore loqui dignatus sit propheta, sed plane es illius
famulus qui repleverit cor Cain, ut justam poenam
primum cultorem interficeret Domini. Hinc est quod
cum sis tanta in sublimitate positus, unus tamen ex
his esse inveniatis, de quibus Dominum locutum in
evangelio legisti : *Vos e de diabolo patre vestri estis, et
concupiscentiam patris vestri facere vultis : ille enim
homicida fuit ab initio, et in veritate non stetit (Jo. viii,
44).* Es mendax et homicida : mendax, qui crimina fal-
sa obieceris f Dei servo Athanasio; mendax, quia hæ-
reticam fidem dicas catholicam, et catholicam dicas
hæreticam; homicida, quia et sanguinem perseque-
ris Athanasii, et jam interfeceris g certum numerum
Dei cultorum. Non stetisti sine dubio in veritate,
quia sis hæc gerens, sed es totus in mendacio con-
stitutus, quia et mendax sit pater tuus, qui te cogit
ad unicum negandum Dei Filium, qui te impellit ad
ejus servorum effundendum cruorem. Nolumus
damnare absentem, nolumus Innocentium h ferre
sententiam, nolumus hæresim suscipere tuam, ne
facti tibi similes nosteremur audire, quæ audiunt
coerratici i tui Judæi, in quorum opprobrium colli-
gitus per Jeremiam dictum : *Omnes gentes sine cir-
cumcisione sunt l, et omnis k domus Israel sine cir-
cissione sunt cordis (Jer. ix, 26).* Es atque eris, nisi te
nobis tradideris, inter illos, quos contra clamet Spi-
ritus sanctus ex persona nostri populi ad Deum
dicens : *Scito, Domine, quoniam non sunt homines
ejus, neque vir ibi et corriget cogitationem suam : doce
nos Domine, sed in judicio, et non in ira, ne pœnas
nos facias : effunde iram tuam super gentes, quæ ve-
sciunt te, et super regna quæ nomen tuum non invo-
caverunt, quia comederunt Jacob, et contempserunt filium,
et pascua ejus exterminaverunt m (Ib. x, 23).* Conspi-
cis te unum esse ex illis, contra quos dicit Dei
spiritus ex persona populi nostri. Respicias, nisi te
converteris, quod ira Domini in te alienigenam,

^a Nisi te correxeris, eris unus ex illis. Id. et Galan-
dus; sed potest retineri, ut es, hoc sensu : Nisi te
correxeris es eo, qui nunc es.

^b Non visitabo. Latin. in Græco μή οὐκ ut in Vulg.
numquid non.

^c Patientia. Codices quidam apud Thiam.

^d Vers. Ant. *Intelligere, et nosse, quia ego, etc.*
Vide quæ super hoc textu notavimus supra p. 65,
n. 7.

^e Convenit cum Cypr. lib. de orat. Domn. Vers.
Ant. *Ex patre diabolo estis, et desideria... homicida
erit, etc.* Ms. Cantabrig. apud Sabat. et idem Sab. in
Lucif. habet *concupiscentias*, ut legitur etiam in lib.
de non parc. in Deum delinq.

^f Pro obieceris. Til. Quot et quam graves calum-
nias in Athanasium hæretici conlinxerint, ex ejus
vita plane perspicuum.

^g Arumnis scilicet, exsiliis, carceribus confectos
catholicos, præsertim Episcopos, intelligit. Idem

D testatur Athanasius in epist. ad Solit. : *Episcopi flagel-
lati, et acerbis vinculis constructi sunt... quot monachi
flagellati, quot Episcopi concisi!* præsertim in Oriente,
ubi versabatur Constantius; clariores vero ex Epi-
scopis in perferenda Constantii crudelitate nominat
Serapammonem, et Paulinum Trevirensis, Euse-
bium Vercellensis, Dionysium Mediolanensis, Luci-
ferum ipsum Calaritanæ Ecclesiæ Antistites, alios-
que, de quibus meminit Ecclesiastica Historia, præ-
sertim de Nilario Pictaviensi.

^h Pro de innocentibus : clarius tamen fuisset, si
dixisset, *Nolumus ferre sententiam in innocentes, sive
in innocentem; et forte in innocentem legendum est.
Til et Latin.*

ⁱ Id est, qui tecum errant.

^j Vers. Ant. *Incircumcisi carne, domus vero Israel
incircumcisi sunt corde.*

^k Sabat. legit omnes.

^l Infra Lucifer ipse, *desolaverunt,*

in te regem; quia non solum non invocaveris nomen Domini, sed adhuc fueris persecutus, sit ventura. Nam et cum dicit: *Quia comederunt Jacob, et consumpserunt eum, et pascua ejus desolaverunt (Ibid. 25)*; quis reperiri potest esse inter contyrannos tuos, princeps hujus pascuæ exterminator, nisi tu quidem, qui nec laniando ^a Dei destiteris servos, nec blasphemias tuas toto in regno seminans tuo? Exterminare etenim te populi Dei pascuam conatum non ^b poterit dubitari, quando ejus pastores tuleris, de quibus, sicut sæpe diximus, per Jeremiam dixerit Deus: *Et dabo vobis pastores secundum cor meum, et pascent vos pascentes cum disciplina (Ib. II, 15)*; et statueris hæreticos, aliis vero catholicis imponi fœderis modum, ut si in ^c votis gererent in suis consideris sedibus, non auderent fidem prædicare apostolicam, non tentarent ^d, te hæresis Arianæ defensore degenti in corpore, evangelicam traditionem populis insinuare. Hæc est causa, quæ te probat pascuam Dei populi exterminare tentasse. Omnis etenim sagina ^e animarum christianarum non est nisi credere, quomodo et crediderint patriarchæ, prophetæ, apostoli ac martyres, deinde omnem facere justitiam. Tu contra cum et fidem tollere volueris de cordibus populorum Dei, et perfidiam tuam inserere, cum justitia ^f Dei vis in ecclesia fieri ut absens et innocens damnetur a justitiæ sectatoribus, et per sacerdotes puniatur consacerdos eorum catholicis ad tuam hæretici ^g suggestionem; quomodo videri poteris non esse exterminator pascuæ dominici gregis, quando nostra pascua non sit nisi cœlestis doctrina? *Si vis, inquit Dominus, ad vitam venire, serva mandata (Matth. XIX, 17)*; et iterum: *Si feceritis quæ mando vobis, jam non dico vos servos, sed amicos ^h (Jo. xv, 14)*. Cum hæc ita sint, debes tu ad te purgandum dare præcepta dominica, quæ jusserint innocentem catholicum episcopum, te hæretico interea imperatore accusante, debere interfici a consacerdotibus suis. Fortassis etenim tentabis isto in loco dicere, non te pascuam dominici gregis exterminare conatum. Si nullum Domini præceptum illiusmodi quale prolatum est a te poteris proferre, superest ut

A cor. illi tui oculi blasphemiam cæcati Arii patefacti per Dei servos hanc increpationem videant omnia te fecisse quæ tibi objicimus. Negare non poteris, talem te præbere circa nos, qualem se præbuerit Herodes ille, cui et in carnificinæ rabie, et in sacrilegio, et in regali dignitate esse inveniris collega, circa illos quos in evangelio legimus propter Deum Dei Filium interfectos parvulos. Invenisti utique scriptam crudelitatem Herodis, quam nunc tu dignaris exhibere, apud Matthæum evangelistam: *Tunc Herodes cum ⁱ videret quia delusus est a Magis, iratus est vehementer, et misit occidere omnes infantes in Bethlehem, et in omnibus finibus ejus a bimatu et infra, secundum tempus quod exquisierat a Magis (Matth. II, 16)*. Minime adhuc fortassis conspicias sic te injuste

B contra nos Dei cultores motum, ut contra illos parvulos fuerit motus Herodes. Cur nobis dignaris esse infestus? nempe quia fateamur nos Christianos, qui non damnaverimus justum falsis a te prægravatum criminibus. Quibus rebus quisnam sis, ex beati Baptistæ Joannis responsis poteris perpendere, et temet reconciliare Deo per pœnitentiam: *Progenies viperarum, quis demonstravit ^j vobis fugere ab ira superventura? Facite ergo dignum pœnitentiæ fructum, et nolite præferre ^k vos, dicentes: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quod potens sit ^l Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham. Jam enim ^m ad radices arborum posita est securus. Omnis enim ⁿ arbor quæ non facit fructum bonum, exciditur, et in ignem mittitur (Ib. III, 7)*. Quid sentis ad hæc? debuimus

C damnare innocentem, debuimus dare contra absentem inauditum sententiam? et quomodo cum hoc fecissemus, potueramus reperiri Christiani? Cum illos quo possint esse Christiani, hortatus fuerit beatissimus Joannes, ut dignum fructum fecissent ^o pœnitentiæ; illi, qui nec dum comprehenderant viam justitiæ, comprehendere cogebantur; nos, qui jam tenemus, urgebamur atque urgemur a te illud occupare iter iniquitatis, in quo positi noscantur Judæi. Quid igitur nobis possit accidere, si viperis tuis depasti fuissetis consiliis? nisi ut ex Christianis fuissetis viperæ ^p progenies effecti. Cur hæc fieri mandasti, nisi quia conserpen-

^a Dura ac rudis admodum est locutio, et more Græcorum tunc negativæ pro affirmatione ponuntur. Item dicit laniando pro laniare, ut sæpenumero ante dictum est, gerundium pro infinitivo ponens: deinde mox usurpat participium pro infinitivo seminans pro seminare: quod Latinius efferretur: *Nisi tu quidem, qui neque laniare Dei destiteris servos, neque blasphemias tuas toto in regno tuo seminare. Til. et la Cerda, qui addit: sed hic vir gerundia ponens pro infinitivis conturbat sententiam.*

^b Pro nemo poterit dubitare, id est, nemo ignorabit quod conatum fuisse exterminare pascuam pro pascua Dei. Til.

^c Pro in votis haberent, id est, si vellent in suis remanere sedibus securi, apostolicam prædicare fidem non auderent: tibi notanda est hæreticorum adversus Catholicos crudelitas et sævitia. Id. et la Cerda.

^d Pro aggredierentur, et tentare auderent. Id.

^e Id est, fides patriarcharum, etc., est pinguis animæ nutritio.

^f Sensus esse potest, Cum vis justum esse in Eccle-

sia Dei, ut, etc. Injustitiam pro justitia subjicit Galandius.

^g Qui es hæreticus.

^h Ita etiam codex Major. Monast. apud Sabat. Vers. Ant. *Jam non dico vos servos, hæc etc., vos autem vobis amicos. Lucifer ipse habet paulo post, Quod mando vobis, jam non dicam, etc., et iterum infra, Quod præcipio vobis, etc.*

ⁱ Vers. Ant. *Vidit, quoniam... valde, et misit et occidit... pueros qui erant in... regionibus ejus.*

^j Demonstravit, ferunt codd. plures apud Sabat. Vers. Ant. *Demonstrabit, ... ira ventura.*

^k Vers. Ant. *proferre. Ms. S. Germ. ex Sabat. cum Lucif.*

^l Vers. Ant. *Quoniam potens est.*

^m Etenim. Vatic.

ⁿ Vers. Ant. *Omnis ergo... excidetur... mittetur.*

Græc. cum Lucif. *ἐκκόπεται... βάλλεται.*

^o Pro facerent. Til. et la Cerda.

^p Viperæ. Vatic.

tes nos tuos effici cupiveris tu? qui cum scias dixisse Dominum in evangelio: *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quia ipsi saturabuntur. Beati misericordes, quia ipsi misericordiam consequentur* (Ib. v, 6); et tamen dixeris, necandum innocentem. Quomodo etenim beatus potero esse, si damnavero virum justum, si rejiciens sitini justitiæ concepero ardorem injustitiæ? Quomodo propter fructus justitiæ saturabor a Deo, cum opus hoc injustum faciat me Cain fratricidam? Quomodo iterum potero inter misericordes fructibus misericordiae locupletatis regnum consequi caeleste? cum, si interfecero juxta desideria tua Deiservum, inveniar non misericors, sed crudelis atque sceleratus, quippe homicida; cum, si cum ego immisericors fuerim circa fratrem meum, sic sit et circa me futurus ille misericordiae amator, ille justitiæ exactor, qui dicit: *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quia ipsi saturabuntur. Beati misericordes, quia ipsi misericordiam consequentur* (Ibid.). Quicumque, dicit Dominus; solverit unum ex mandatis his minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno caelorum (Ibid. 19); et dicis, Constanti, ut quicumque non fuderit sanguinem innocentis, non potest regnum consequi caelorum? Dic, sanctissime, in quo abundare poterit Christianorum justitiâ, plus quam scribarum et pharisæorum, si eum, quem tu, quod se Christianum dicat, quod nolit fieri Arianus, persequeris, interfecerimus? in quo essemus potiores scribis et pharisæis, si existissemus tecum negatores unici Dei Filii, si, ut illi repudiant, tecum repudiaremus evangelicam fidem, destruxissemusque apostolicam traditionem? Ne dixisse memineras Dominum: *Audistis quia dictum est antiquis: Non occides; quicumque autem occiderit, reus erit iudicio*. Ego autem dico vobis quod omnis qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio (Ibid. 21); ut hæc fieri imperares? Si iratus fuero sine causa fratri meo, si dixerero ei, Fatue, reum me dicit futurum unicus Dei Filius in gehennam; et tu, imperator Constanti, si fudero cruorem innocentis, dicis, requiem æternam possessurum: nec retinere potuisti, quando meditaberis interfici oportuisse Athanasium, sub quali conditione munera jusserit offerri Dominus? *Si igitur offers munus tuum ad altare, et ibi rememoratus fueris, quod habes aliquid cum fratre tuo, pone munus tuum ante altare, et*

vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc reversus offer munus tuum (Ibid. 23). Quid fuerat operatus malorum Athanasius, ut hæc transgressus præcepta interfeci eum mandares? nempe hoc, quod se Christianum dixerit, aut dicat. Aliud etenim nihil est quod exsecraris, atque es punire cupiens in Athanasio. Non memineras præcepisse Dominum etiam inimicos diligendos, ut eum quem neque in te, neque in Deum scires peccasse, tam acerrime fuisses persecutus? *Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, et benedicite maledicentes vos, et benefacite eis, qui persequuntur vos, et orate pro eis, qui vos persequuntur, ut sitis filii Patris vestri qui est in caelis, qui solis ortus exhibet super bonos et malos, et pluit super justos et injustos. Si enim dilexeritis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne et publicani ita faciunt? et si salutatis amicos vestros tantum, quid plus facitis? nonne et gentiles idipsum faciunt? Eritis ergo et vos perfecti, sicut et Pater vester, qui est in caelis, perfectus est* (Ibid. 43). Diligendos mandat etiam inimicos Dominus; et tu nos persequeris quod innocentis Domini sacerdotis cruorem non tecum fuderimus. Divina clamat vox dicens: *In quo iudicio judicaveritis, et de vobis judicabitur, et in qua mensura mensi fueritis, in eadem remittetur vobis* (Ib. vii, 2), et tu dicis: *Jugulate quem deliquisse ignoratis*. Fontem malorum cum te esse memineras, fuisti tamen ausus de eo, quem sciebas false petitum a vobis, dicere: *Reus est mortis*. Adeo es eycors, Constanti auguste, ut nec dictam illud Domini cum hæc mandares fieri, potueris reminisci: *Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem in oculo tuo non vides? aut quomodo dicis fratri tuo: Sine ut ejiciam tibi festucam de oculo tuo, et ecce trabes in oculo tuo est? Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo, et tunc videbis ejicere festucam de oculo fratris tui* (Ibid. 3). Trabem in oculo tuo dicit esse Dominus, et audes dicere Athanasio viro justissimo, *Festucam habes in oculo?* Ille enim nihil horum commisit, quæ ei dignaris objicere: contra tu, quæcumque diximus, es operatus, *Damnate*, quoties dixisti, *innocentem*. Quam nos aliam voluisti comprehendere viam, nisi tuam, quam describit Dominus, dicens: *Quam lata et spatiosa via, que ducit ad interitum, et multi sunt qui intrant per illam*

^a Cum Cypr. 1. 3 testim. Vers. Ant. *Quoniam ipsis miserebitur Deus.*

^b Forte *Tu tamen*. Galand. qui paulo inferius legit *locupletatos pro locupletatis.*

^c *Si cum*; intellige *si quando.*

^d Vide mox dicta.

^e Pro nec Til. et la Cerda, et Galand. Forte, *anne, vel nonne*. Galand. rectius.

^f Vers. Ant. *Ab antiquis.... qui autem.*

^g Vers. Ant. utrobique *in iudicio. In* abest a Græco, uti a Lucif.

^h Forte, *et tu imperator*, etc. Galand.

ⁱ Cum Hilario Pictav. Comment. in Matth. Vers. Ant.: *Si ergo offers.... quia frater tuus habet aliquid adversus te: relinque ibi.... veniens offers.*

^j Vers. Ant. *Odis.... benedicite qui maledicent vobis.*

^k Vers. Ant. *His, qui odiunt vos, et orate pro calumniantibus vobis, et persequentibus vos.... solem suum oriri jubet.... Si enim diligitis... hoc faciunt? et si salutatis fratres.... amplius facietis? Nonne et Ethnici hoc faciunt? Estote ergo etc.* Cypr. lib. de bono patient. qui vos persequuntur. Mss. plures *quod*, *amicos*. Græc. *rouîtes, facitis*: Tertull. lib. 1 adversus Marc. *eritis*: omnes hi cum Lucif.

^l *Ista legit Sabat.*

^m Vers. Ant. *remittetur*; ita corrigunt Til. et Latin.

ⁿ Corb. et Sangerm. codd. *trabis*, apud Sabat. et Vers. Ant.

^o Vers. Ant. *Quia lata.... via est.... ad perditionem.* Cyp. lib. 3 testim.: Hilari. in Matth.; Codex Clarom.; Sabat. cum Lucif. *Quam lata*.

(Ibid. 15) ? Quia ^a itaque sis in hac lata et spatiosa constitutus via, præcepisti damnari innocentem, cupiens profecto cunctis revelari, quod tua late perditio dominetur. Tempore ^b quo venisti ad Italiam, sic te lupum fluxeras ovem, tamquam non fuissetis ex operibus tuis te reperturi, tamquam fugisset nos Domini monella ^c dicentis : *Attendite vobis a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestitu ovium, intrinsecus ^d autem sunt lupi rapaces, ex fructibus eorum cognoscetis eos* (Ibid. 15). Numquid non luxerunt illico tristes venenis diaboli in te inseminati amarissimi fructus tui, ut dicere tentasti, damnandum fuisse inauditum ? numquid nam non patuerunt confestim insidiæ tuæ lupi rapacis ? Quod enim contra Dei ovile machinam construxisses maximam, fructibus ergo tuis quomodo non ovis fuisse, sed lupus agnitus es, sic et quomodo sis, nisi tibi consulueris, arbor igni destinata, probant sacra evangelia. Numquid colligunt de spinis uvam ^e, aut de tribulis ficus ? sic omnis arbor bona bonos fructus facit, mala autem arbor malos fructus facit. Non potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, et in ignem mittetur : ex fructibus enim eorum cognoscetis eos. Non omnis qui mihi dicit, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem Patris mei (Ibid. 16). Si voluntatem Patris unici Dei Filii facis, quomodo fit ut ejus Filium neges unigenitum, ut ipsum Patrem dicas non esse verum Patrem, ut fundamenta per apostolos coneris destruere jacta, ut interficeres atque interficias cultores ejus, ut antistites ipsius de populis pelleres sibi commissis, ut absentem et inauditum damnari juberis, ut hæresim tuam, quæ unam blasphemam divinitatem Patris et Filii et Spiritus sancti, in ecclesiam introduceres ? Si hæc cuncta, ut diximus, placita sunt Deo Patri, poteris intrare in regnum cælorum. Audis enim dicere unicum Filium ejus : *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem Patris mei* (Ibid. 21). Damnari jubes innocentem : non recolis in Exodo dixisse Deum ? *Si rixerint ^f duo, et percusserint mulierem in utero habentem, et abortiverit ^g non deformatum, detrimentum*

patietur : quodcumque æstimaverit ^h vir mulieris, dabit cum ⁱ dignitate. Quod si deformatum fuerit, dabit animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, combustum pro combusto, vulnus pro vulnere, livorem pro livore (Ex. xxi, 22). Credo ^j nihil sacrarum te lugere scripturarum : neque enim posses egregia nobis dare mandata, nisi fuisses legis peritus. Legisti utique etiam hæc : *Omnis qui audit hos sermones meos ^k et facit illos, similem æstimabo illum viro prudenti ^l, qui ædificavit domum suam super petram : descendit pluvia, et ^m venerunt flumina, flaverunt venti, impeerunt ⁿ in domum illam, et non cecidit : fundata enim erat super petram. Et omnis qui audit sermones meos, nec illos facit, similem æstimabo illum ^o homini stulto, qui ædificavit domum suam super arenam : descendit pluvia, advenerunt flumina, flaverunt venti, illiserunt domui illi, et cecidit, et facta est ruina ejus magna* (Matth. vii, 24). Quem te horum esse dicis, Constanti, sapientem, an insipientem ? Si dixeris sapientem, cur opera tua monstrant te insipientem ? cur domus tua invenitur collocata supra arenam ? Neque enim poteris supra petram te ædificasse domum tuam dicere, cum omnis sapiens videat fabricam stultitiæ tuæ, cum omnis Dei servus conspiciat magnam hanc quam prædixit Dominus ruinam salutis tuæ. In quo etenim invenitur stare Christianus, nisi in eo quod præceptis pareat Domini ? nisi in eo quod, omnibus si fuerit vexatus pro nomine Dei Filii persecutionibus, tamen duret immobilis ? in quo erit perfectus Christianus, nisi si etiam fuerit interfectus pro eo, quem tu negare dignaris verum esse Filium Dei ? Tu contra, cum non in ecclesia sis, sed apud Arianos Dei inimicos, cum Dei unicum Filium negans sis, cum non sis implens ejus mandata clementiæ, sed magis destruere coneris, cum sis prævaricator legis, cum desertor sacramenti militiæ cælestis, cum persecutor Dei religionis, cum te circa ejus cultores præbeas carnificem, quomodo poteris sapiens vir inveniri similis illi, quem dixerit Dominus supra petram ædificasse domum suam ? Sed inquis contra hæc : *Non sum insipiens, ego novi me sapientem*. Si sapiens es, cur ea fecisti atque es faciens, quæ soli possunt facere in-

^a Pro cum. Til.

^b Innuit Constantii e Galliis adventum in Italiam an. 354, ubi ea molitus est, quæ in Mediolanensi Concilio anni insequentis nefarie perpetrata sunt ab Arianis.

^c Pro admonitione et exhortatione. Til. Hanc vocem notat etiam du Cangius in Gloss. litt. M. ex Lucifero.

^d Vers. Ant. abintus.

^e Vers. Ant. Uvas.... Omnis ergo.... Igitur ex fructibus.... dicit.

^f Vers. Ant. Si litigabunt duo viri.

^g Pro abortum passa fuerit, et pepererit non deformatum, id est, integrum et perfectum, nec membris captum, aut mutilum : et hæc lectio propius accedit ad textum Hebraicum, quam nostra communis. Til. et la Cerda. Vers. Ant. *Et exierit infans ejus nondum formatus*. Galandius legit nondum formatum cum Au-

D gustino Quæst. LXXX; et rejicit Tilii sententiam, quæ tamen potest probari.

^h Vers. Ant. *Quantum indixerit... et dabit.*

ⁱ Ita Græc. *μὲν ἀξιώματος*. Vers. Ant. *Cum postulatione, et, si autem formatum fuerit.... combustionem pro combustione*. Sab. legit, *si autem deformatum, pro quod si.*

^j Hæc ironice dicta. Vide notat. in lib. *Moriendum pro Filio Dei.*

^k Vers. Ant. *Verba mea hæc... similis est.*

^l Cum Græco, *σοφίμω*. Vers. Ant. *sapienti.*

^m Vers. Ant. *Flaverunt venti, advenerunt flumina, et impeerunt.... verba mea hæc, et non facit ea, similis est viro.... flaverunt venti, advenerunt flumina, et impeerunt in domum illam.*

ⁿ Calmet legit ex Lucif. *impeerunt inter variant. lection. Tom. vii Comment. in S. Script.*

^o E. m legit Sab.

sapientes? Si es sapiens, cur damnari maudasti A ille sis qui domum tuam ædificaveris supra petram : inauditum absentem? cur innocentem præcepisti interfici? cur Dei sacerdotes desiderasti hostes Dei fieri? neque enim possint Dei effici amici per hoc factum, cum Dominum scias dixisse apostollis : Si feceritis ^a quod mando vobis, jam non dicam vos servos, sed amicos (Jo. xv, 14). Si sapiens es, cur damnantem te Athanasium Dei sacerdos audire debeo? Tu eum causas præstare allegationum suarum minime es passus. Si sapiens es, si es Dei cultor, cur nos, quia Christianos esse nos fateamur, persequeris? cur eos, qui se non dixerint esse Christianos, sed fateantur se esse Arianos, vehementer diligis? Si sapiens es, cur ad domum Dei misisti sæpe militem armatum? Si prudens es, et Dei te nosti servum, cur ejus populum armis es persecutus atque persequeris? cur postremo fidem apostolicam atque evangelicam hæreticam dictis, et hæreticam catholicam pronuntias? Tu te dicis sapientem; sed contra nos cernimus nullum posse, qui hæc faciat, esse sapientem. Quis etenim sacrilegus poterit dici prudens, nisi ab imprudentioribus se? Si tu sapiens es, Constanti, quis sit te insipientior, invenire non potero. Tunc adhuc tibi videris esse sapiens, qui fueris arbitratus, quod prophetæ apostoli ac martyres pro creatura fuerint interfecti? Negare enim non audebis cunctos hos pro unico Dei interfectos Filio. Quomodo poteris dici sapiens, qui non solum descendentibus pluvii, fluminibus inundantibus, flantibus ventis resistere non tentaveris, ne temet, qui domus esse inveniris, pessum dedissent, sed et ipse in pluvias, flumina, ventosque te verteris ad hoc, ut nos tu turbo atque procella diabolica tecum ad exteriores traheres tenebras? Manifesta autem sunt, dicit Apostolus, opera carnis, quæ sunt adulteria, fornicationes, immunditia, impudicitia, luxuria ^b, idololatria, veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, hæreses, invidia, homicidia, ebrietates, comessiones, et his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, quia qui talia agunt, regnum Dei non consequentur (Gal. v, 19). Et fuerit ^c in innocentis necem mens tua sapientia vicens? Clamat apostolus quod homicidæ non sunt possessuri regnum cælorum, et tu Constantius prudentissimus dicis imperator : Jugulate absentes, mactate inauditos, interficite innocentes, et vestrum erit Dei regnum. D Hinc datur intelligi quam sis sapiens; si denique

illem sis qui domum tuam ædificaveris supra petram : dixisse etenim te negare non poteris : Ego propterea cupio damnare Athanasium, quia desidero placere Deo. Sic utique et nos placere desiderasti Deo, quomodo jam tu placueris, ex quo videlicet Athanasium es dignatus cogitare interimere in nostra omnium conscientia Domini sacerdotum ^d. Sic ^e in primordio Cain Deo placuit, mox ut interficere meditatus est fratrem; quomodo videtur, Constanti, unde sit radix tua, de qua descendisset stirpe. Numquid nam poteris negare post hæc, te in illo esse choro quem narrat apostolus Romanis : Et sicut non probaverunt Deum habere in notitiam ^f, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt, repletos omni iniquitate, malitia, impudicitia ^g, cupiditate, nequitia; plenos invidia, homicidiis, contentione, dolo, malis moribus; susurratores ^h, detractatores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, sibi placentes, gloriantes, inventores malorum, parentibus non obsequentes ⁱ, insipientes, inkompositos, sine affectu, sine misericordia, qui cum justitiam Dei cognoverint, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte. Non solum qui illa faciunt, sed etiam qui consentiant facientibus ea (Rom. 1, 28) ^j. Ecce nimis amor in te subito circa nos ortus quid nobis contulerat, si tibi obtemperare auderemus? mortem hauseramus perpetuam. Item dicit infra : Nulli malum pro malo reddentes, providentes bona non ^k solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. Si fieri potest, quod ex vobis ipsis est, cum omnibus hominibus pacem habentes (Ib. xii, 17). Sitiens hæc celestia salutaria monita es nos hortatus punire innocentem. Quomodo autem bona non solum coram Deo, sed et apud homines providisse inveniebamur, si damnassemus innocentem, qui dedissemus formam ad sanguinem fundendum justorum? quomodo cum omnibus inveniebar hominibus pacem desiderans habere, qui suggestione tua falsa hæretici exitus ^l pacem extinxissem sacerdotis mei? Dic, Constanti, verum crimen detulisti de Athanasio ad Dei ecclesiam, an falsum? Si verum te detulisse certum habes, proba mihi qui te jam falsi criminis cognovi portitorem. Arbitraris nihil te malorum in conspectu egisse Dei? Quæ te ^m compulit ratio fieri testem falsum? cur mendax imperator extitisti? cur non timuisti ne exemplo Ananix et Sapphiræ fuisses extinctus? Loquitur in Actibus apostolorum scriptura dixisse beatum Pe-

^a Vide quæ notavimus pag. 110 (huj. edit. col. 886, not. h).

^b Luxuria abest a Vers. Ant. in qua irritationes pro rixæ, et possidebunt pro consequentur.

^c Fuit Pontius apud Latin.

^d Sacerdotem. Galand. non recte; nam sensus constat, In conscientia nostra omnium sacerdotum Domini.

^e Ironice dictum.

^f Vers. Ant. Innotitia, ut Lucifer ipse lib. Mor. pro Dei Fil. ubi habet etiam convenient, pro conveniunt.

^g Mss. duo Sabat. ἀκαθαρσία cum Lucif. Vers. Ant. fornicationes, avaritia, omisso nequitia, et pro malis moribus, malignitate.

^h Vers. Ant. Susurrones, detractores... elatos, omnis sibi placentes, gloriantes.

ⁱ Vers. Ant. Obaudientes... sine affectione... cognoverunt.

^j Ea omittit Sabat. et Vers. Ant.

^k Ita etiam Clemens Alex. cum quibusdam mss. οὐ μόνον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον τῶν ἀθρώπων. Vers. Ant. solum coram hominibus.

^l Exitus. Latin. et Galand.; sed potest et intelligi pacem exitus, id est, Finem, exitum, obitum periculum sustulissem, si innocentem damnassem; vel suggestionem exitus hæretici, quæ scilicet finem obtinisset veræ fidei perniciosum.

^m Vide paulo inferius notata.

trum a I Ananiam : *Ut quid replevit satanas cor tuum, ut mentiri Spiritui sancto, ut subtraheres de pretio prædii? nonne manens tibi manebat, et venditum in tuo remissum? Quid est quod posuisti in corde tuo remissum? Non es mentitus hominibus, sed Deo. Audiens autem Ananias hos sermones cecidit, et exspiravit: et factus est timor magnus super omnes qui audiebant. Surgentes autem adolescentes sustulerunt eum, et euntes sepelierunt. Factum est autem intervallum horarum fere trium, et uxor ejus nesciens quod erat factum, intravit; dixitque ad illum Petrus: Die mihi si tanti prædium vendidisti? Illa vero ait: Tanti. Quid convenit inter vos tentare spiritum Domini? Ecce pedes eorum qui sepeherunt virum tuum in ostio sunt, et effereunt te. Et protinus cecidit ante pedes ejus, et exspiravit (Act. v, 3).* Credo legeris hæc, et tamen non timueris concinnare mendacium ante Domini conspectum. Quare istud fecisti, nisi quia sis sapiens? Quid tu tibi futurum existimas, qui sis non solum mendax, sed homicida, non solum homicida, sed et hæreticus? Credis tibi impune tanta cesura? credis te evadere posse æterna supplicia? Ananiam dicitur: *Ut quid replevit satanas cor tuum, ut fuisses mentitus Spiritui sancto (Ibid.)?* et dices, Constanti imperator, quia non repleverit satanas cor vestrum Arianorum ut mentiti fuissetis Spiritui sancto manenti in Dei ecclesia? Ecclesiam etenim convenisti dicens: *Desiqui in Deum Athanasius;* et videbat Spiritus sanctus mendaces animas vestras, sicut vidit et Ananiam ac Sapphiram. Videbat, inquam, Spiritus sanctus, quando hæc fingebatis, quod ideo ratio fuissetis commentati circa Athanasium, quo possetis vestram hæresim introducere in ecclesiam, quo possetis apostolicam destruere traditionem. Ananias et Sapphira, propterea quod agrum suum vendentes fraudaverunt de pretio, quod ausi fuissent non integrè loqui ante Dei apostolum, taliter judicari meruerunt. Tu qui non solum crimina falsa Dei servo objecisti, sed et omnem domum Dei fueris persecutus, qui effuderis cruorem cultorum ejus, qui sacerdotes ejus miseris ad metalla et exsilia, et hæreticos locis ordinaveris eorum, qui evangelicam fidem dixeris hæreticam, et blasphemiam vestram dixeris catholicam, qui introduxeris idololatriam in ecclesiam, qui deserueris Deum Abrahamæ,

A Deum Isaac, Deum Jacob, ac omnium prophetarum, apostolorum, ac martyrum, et idololatriam fueris Arii secutus, existimas, si in hac blasphemia atque crudelitate duraveris, quod non in te maxima sit vindicta futura? Deinde si adversariis Susannæ sic est Deus vindictam dare dignatus, in te arbitraris non graviolem processuram? Procedet, mihi crede, si non te mature converteris. Si enim illi, quia Susannæ pudicitiam violare fuerant conati, hæc quæ subjeci meruerunt consequi, quanto magis tu qui ecclesie es aggressus violare castitatem? Petiverunt illi falso crimine Susannam, et vos totidem petistis non solum Athanasium, sed et cunctos vobis resistentes. Aut unum dare poteris e resistentibus, cui non applicitum fuerit crimen? Sic vos solistis armati ad ecclesie violandam castitatem, sicut illi ad Susannæ fuerant, qui dixerunt: *Ostia viridarum clausa sunt, nemo nos videt, in concupiscentia tui sumus; propter hoc consenti nobis, et esto nobiscum: alioquin falsum testimonium dicemus adversum te, quoniam erat tecum juvenis, et propter hoc dimisisti puellas a te (Dan. xiii, 20).* Aut tentabis negare esse dictum? *Desiderantes sumus nos Ariani, et vos, Christiani, unum effici corpus: derelinquite fidem quam apud Nicæam contra nos tenetis conscriptam, arque sacre Arii doctrine; alioquin quia nos multum possumus, imperium nostrum est, quibus velimus vos modis gravabimus, et omnes tollemus a vestris sedibus.* Non poteris hæc ita se habere negare, cum Deo perosæ meditationes tuæ rebus gestis fuerint revelatæ. Cur enim cogebamur, etiamsi non damnaremus Athanasium, tamen communioni misceremur Arianorum, nisi quia tu leno hæresis Arianae cunctos nos enperes quovis modo fieri consuefflegos tuos? Sed credo adhuc tentas negare, non te ideo persequi nos, quia noluerimus Christiani fieri Ariani. Quomodo negare poteris, cum sanctissimum Dionysium^d Mediolanensium Episcopum, qui jam tibi falsa asserenti credens damnaverat Athanasium, quod Arianus esse noluerit, miseris ad exsilium? aut si non est Auxentius, quem loco illius tu temerarius ac pestilens ordinasti, Arianus? Si Auxentius fidem^e sanctam apud Nicæam descriptam tenet, poteris nec tu esse Arianus, nec hæc omnia sicut assero egisse poteris, et non misisse^f crimine Athanasio falsum. Fortassis

^a Uti Cyr. lib. 3 testim. Vers. Antiq. *Quare implevi... mentiri te in Spiritum Sanctum, et usurpare de pretio possessionis?* Lucifer ipse paulo post habet, *ut fuisses mentitus pro mentiri.*

^b Vers. Ant. *Quid utique posuisti... hanc... Statimque audiens... verba hæc... omnes audientes hæc... autem protinus... collegerunt eam et tradentes... quasi... et uxor ipsius, ignorans quod factum esset, introivit. Ad quam Petrus ait... agrum vendidistis? Illa autem dixit: Etiam tanti. Dixit autem Petrus ad eam: Quid utique... vobis... maritum... stant ad ostium... Cecidit autem confestim.*

^c Ita legimus, ubi editum erat blasphemiam; sic paulo post in hac blasphemia scribit ipse Lucifer; de qua vide Præf.

^d S. Dionysius Episcopus Mediolanensis usque ad annum 335, qui in Mediolanensi Concilio hujusce anni ab Ariano deceptus Athanasium damnavit. Sed

D Eusebii Episcopi Vercellensis callido, prudentique consilio ejus subscriptio deleta fuit: nam ad Arianos Episcopos conversus, simulansque, se quoque in Athanasii damnationem consentire, priorem sibi subscribendi locum præ Dionysio tribui postulavit, quippe senior esset ætate. Hac ratione permoti Ariani hominem Dionysii delent, primas Eusebio deferunt; quos ille increpans, isque iridens, ait: *Neque ego me vestris sceleribus polluo, neque filium meum Dionysium vobiscum participare permitto.* Actus est in exsilium Dionysius, ejusque in locum successit Auxentius Arianus, sed Catholicum aliquando se simulans, qui Valentini Imperatoris indulgentia Mediolanensem occupavit ecclesiam annos 20, vita functus an. 374.

^e Cum. Til. Latin. et Galand. recte; antea quidem.

^f Pro inmisisse; id est, si hæc, quæ de te assero,

dicas hinc non esse catholicos, quod Susanna fuerit exaudita, nos vero minime. Quantum apud nostram conscientiam est, tunc nos vindicatos novimus, quando tu serpens publicatus^a es, quando patuerunt cuncta venena tua, quando omnis machina tua patefacta est: sic etenim nos vindictam desiderabamus de vobis inimicis Dei, ut vos Deus esse hæreticos revelaret populo suo. Omnis pene cognovit jam mundus false Athanasium petiitum per vos, hujus te esse iniquitatis auctorem; conspectus etenim es, aliud te cupientem implere, aliud protulisse. Ad senes ingemiscens dicit Susanna: *Angustiae mihi undique, si enim hoc egero, mors mihi erit. Si autem non fecero, non effugiam manus vestras. Melius est mihi non facienti incidere in manus vestras, quam peccare in conspectu Domini* (Ibid. 92). Et^b nos crimina mox ut vidissemus imposita a vobis, extincturi eramus fratres nostros, quoniam essemus ut estis vos tenebræ. Quis Christianus non dicat, melius esse sibi interfici a te præcursore antichristi, quam in vestras ire Arianorum vel quorumlibet hæreticorum tenebras? Impingi fecisti crimina non solum Athanasio, sed et nobis, quod noluerimus Christiani effici Ariani. Non deluerunt singula quæ possunt objici crimina singulis, quo nullus videretur e nobis propter Deum missus ad exilia, sed quod quasi pro criminibus nostris. Cum sitis igitur vos rei tantorum criminum quia non vobiscum habere Deum iratum volucrit Athanasius, dixistis eum reum esse mortis: hoc fecerunt et illi quibus in hoc scelere pares estis presbyteri. Loquitur enim scriptura dicens: *Et factum est in die altero, ut convenit plebs ad virum ejus Joachim, venerunt duo presbyteri pleni iniquæ mentis adversus Susannam, ut^c mortificarent eam: et dixerunt coram plebe: Mittite ad Susannam filiam Chelchiam, quæ est uxor Joachim. Et miserunt, et venit ipsa, et parentes ejus, et omnes cognati ejus. Susanna autem erat tenera nimium et bonæ formæ: injusti autem jusserunt revelari eam (erat enim velata) ut saturarentur forma ejus. Plebant autem omnes ejus^d, et cæteri qui videbant eam. Assurgentes igitur duo presbyteri in media plebe posuerunt manus super caput ejus: ipsa autem lacrymans aspexit in cælum, quoniam exat cor ejus confidens in Domino. Dixerunt autem presbyteri: Ambulantibus nobis in viridario solis intravit hæc*

non egeris, jam non es Arianus, nec falso Athanasium adessasti. Til. la Cerda, et Galand.

^a Tota Mediolanensis Conciliabuli machina eo conversa erat, ut Athanasius ab Episcopis catholicis, præsertim occidentalibus damnaretur, veluti criminum reus, quæ in illum hæretici toties effluerant; ut inde Arianæ impietati, cujus erat patronus Constantius, speciem aliquam conciliaret; inquit Athanasius ipse in epist. ad Solitar. Episcopus itaque Imperator urgebat, ut in Athanasium subscriberent: *Comminabundus stringebat gladium contra illos, et quosdam abripi e conspectu jubebat. Videns autem Luciferi, Eusebii, et Dionysii Episcoporum constantiam.... exurgens ille confestim dixit: Ego nunc accusator sum Athanasii, propter me credite iis, quæ dicunt Ariani. Illis autem respondentibus: Quomodo accusator esse potes absentis rei? si enim accusator adest, abest autem reus, judicium nullam exercetur*

cum puellis; et dimisit puellas, et clausit ostia viridarii: et venit ad eam juvenis qui erat absconditus, et concubuit cum ea. Nos autem cum essemus in angulo viridarii, videntes iniquitatem accurrimus ad eos, et vidimus concurrentes^e eos. Illum quidem non potuimus apprehendere quod fortior nobis esset, et quod aperiens ostia prosilierit: hanc autem apprehensam interrogavimus, quis esset juvenis, et noluit nobis dicere. Hæc contestamur. Et credidit eis omnis synagoga ut presbyteris plebis et iudicibus, et damnaverunt ut moreretur (Ibid. 27). Considera penitus, Constanti, maledictas adinventiones vestras Arianorum, si non talia sunt quæ egeritis vos interim circa Athanasium, qualia et illi egerint circa Susannam. Quis etenim non credidisset tibi imperatori dicenti? *Sacrilegium fecit Athanasius. Sed in eo quia tu detestabilior fuisti ab illis comperditis pseudopresbyteris, tibi non est fides habita a nobis; dicebatur etenim tibi, quia absens damnari non posset: illi etenim presbyteri in præsentem dixerunt allegationes criminosas, et omnis synagoga in præsentem dedit sententiam; tu contra ad accusationem hæreticorum quando inauditum et absentem damnari cogebas catholicum, utique jam videri cœperat scenæ tuæ machina. Sed jam accipe quid præstitum sit Susannæ pudicæ ab innocentium defensore, ab oppressorum vindice. Accipe quæ referat Daniel liber de vindicta Susannæ. Exclamavit autem Susanna voce magna et dixit: Deus æternus, qui occultorum cognitor es, qui scis omnia ante generationem eorum, tu scis quoniam falsum testimonium adversum me dixerunt; et ecce morior quæ nihil feci horum, quæ hi maligni fœxerunt adversum me. Et exaudivit Deus vocem ejus. Et cum duceretur ut periret, excitavit Deus spiritum sanctum pueri adolescentis, cui nomen erat Daniel, et exclamavit voce magna: Mundus ego a sanguine hujus. Et conversa est omnis plebs ad eam, et dixerunt: Quis est iste sermo quem tu locutus es? At ille stans in medio eorum: Sic, stulti Israel, non interrogantes neque verum cognoscentes dominastis filiam Israel? Redite in iudicium, falsum enim testimonium adversum eam dixerunt* (Ibid. 42). Sic etiam nunc exclamante Athanasio ad Deum, omnes famulos suos Deus fecit pro veritate exurgere contra vos adversarios suos. Hæc cultoribus suis præstitit, quæ tunc Danieli devotissimo suo, quo possemus te falsum esse testem

adesse autem propter alterius longinquitatem non potuit... Quod si de auditis, objicere loqueris, æquum est te quoque illa credere, quæ dicit ipse: si autem non credis illi, credis vero istis, potius videntur isti in tui gratiam talia dicere, et ob eam Athanasium accusare. Hæc cum sibi coram dicta Imperator audisset, et suam reputaret contumeliam, illos ejecit in exilium. Athan. ibid. et huc spectant, quæ hoc in loco Lucifer innuit, et quæ paulo superius, quæ te compellit ratio fieri testem falsum? usque ad hunc locum.

^b Per ironiam dicta.

^c Id est, ut eam morti traderent: sic antea; unde etiam participium, quo utitur inferius: *jacent venena vestra virtute Dei mortificata*, Id est, mortua, vana, et inania. Til. et la Cerda.

^d Sabat. legit sui.

^e Concumbentes. Til. ex Græco et Vulg. cui substituitur Galandus.

intelligere, te unum esse de viperarum progenie, te falsa hæc cum consacrilegis tuis potasse ^a. Redeunt ad justum judicandum iudicium jam cuncti ^b inter hæc torquenti mortis sententiam, etiam illi, quos inscios sua calliditate per te dominator animæ tuæ diabolus circumscriperat. Non enim esse potest præter coarianos tuos, qui non velit Athanasii vindicari innocentiam, adeo qui non faveat innocentiam Athanasii, sicut et nunc Susannæ, posteaquam constitit illam falso crimine peccatam, pudicam ab impudicis, castam ab adulteris, Dei ancillam a servis diaboli: ita a vobis serpentinis filiis satanæ pulsatus est status innocentis Deo fideliter servientis; sed estis prostrati. Jacent enim omnia venena vestra virtute Dei mortificata. Siquidem omnis anima christiana sit exorans Deum, ut sicut Susannam, dignetur Athanasium falso eripere crimine, eripere a gladio tuo carnificis, a tua sævitia homicidæ. Interea iterum atque iterum urgeo, ut videas quæ vos Arianos ceperit dementia, quæ comprehenderit insania, ut auderetis hæc machinari in innocentis necem, quando sciretis Deum scire omnia priusquam fiant. Sed non mirandum sit, si hæc circa Athanasium fuerit per te ac tuos constructa machina quandoquidem non dubitaveris dicere de Deo Patre: *Non est verus Pater: non enim habet verum filium*. Qui enim dicis ex nihilo esse Filium Dei, quid aliud dicis, nisi quia non sit verus Pater? Non, inquam, mirum, si in Dei servum Athanasium sic exsurrexeris, quando in eum, cujus est servus Athanasius, mittere non dubitaris funestas tuas manus. Nec enim latro, qui domino domus non pepercerit, poterit ejus parcere resistenti sibi familiæ. Sed jam redeamus ad illud quod nos facere præcipiebas. Dixisti: *Damnate Athanasium*. Quid intervenerat ut non facie ad faciem illum vidissemus? Quid factum fuerat, ut non omnem cardinem rei fuissem perscrutatus? Cur idoneis testibus non es passus eundem superari? Numquid vel hos sanctissimus Daniel, quin immo per Danielelem Spiritus sanctus inauditos damnavit? Legimus etenim gloriosum Daniel dixisse ad populum: *Separate eos ab alterutro: et vocavit unum ex illis, et dixit ad illum: Inveterate dierum malorum, nunc advenere peccata tua, quæ ante faciebas, judicans judicia injusta, et innocentes quidem damnabas, nocentes autem dimittebas, dicente Domino: Innocentem et justum non occides. Nunc tamen hanc si vidisti, dic sub qua arbore vidisti eos tractantes? Et dixit: Sub lentisco. Dixit autem Daniel: Recte mentitus es in caput tuum. Jam enim angelus Domini accipiens præceptum a Deo secabit te medium. Et cum removisset illum, jussit admo-*

A veri alterum, et dixit ad eum: Semen Chanaan et non Juda, species seduxit te, et concupiscentia evertit cor tuum: sic faciebatis filiabus Israel, et illæ quidem timentes concumbebant vobiscum. Sed non sustinuit filia Juda injustitiam vestram. Nunc autem dic mihi, sub qua arbore comprehendisti eos invicem tractantes? Respondit: Sub ilice. Dixit autem illi Daniel: Recte mentitus es et tu in caput tuum. Manet etenim angelus Dei gladium habens ad secundum te medium, ut vos perdat. Et exclamavit omnis synagoga voce magna et benedixit Deum, qui salvos facit sperantes in eum: et surrexerunt adversus duos presbyteros, quoniam comprobaverat eos Daniel ex ore ipsorum falsos testes, et fecerunt illis quemadmodum ipsi male proximo facere voluerunt secundum legem Moysi, et occiderunt, et salvus factus est sanguis innocentis in illo die (Ibid. 51). Quid respondere, Constanti, imprudentia tua potest ad hæc? conspicisne reos tanti sceleris passim damnatos, nisi omnibus diligentissime discussis? et tu in eum quem innocentem sciebas, jubere non dubitasti, darent Dei sacerdotes mortis sententiam? Quid audituri si fecissemus? nempe hæc quæ illi libidinis scopuli pseudopresbyteri falsi testes audiunt: *Inveterate dierum malorum, nunc advenere peccata tua, quæ ante faciebas, judicans judicia injusta, et innocentes quidem damnabas, nocentes autem dimittebas, dicente Domino: Innocentem et justum non occides (Ibid. 52).* Hæc nonne jure meritoque audire mereremur, qui a te sentina Ariani dogmatis aut fuissemus illecei aut territi ad innocentis damnationem? et idcirco in te hæc omnia mala venerunt. Tu cum tuis auditurus, quæ illi per Daniel audierunt, sive quia falsi criminis objecti reus sis, sive quia ad innocentis necem omnem chorum ^c invitaris episcoporum, et quia volueris omnem Dei populum hæresim suscipere tuam, audies et quidem gravius, quia tua sint graviora facinora, quippe qui Dei religionis destructor exstiteris, qui ingentem multitudinem Christianorum se dicentium interemeris, qui hæresim vestram Arianam introduxeris in ecclesiam, qui catholicam damnaveris fidem, qui Deum Patrem negaveris verum Patrem, qui unicum ejus Filium dixeris non esse verum Filium, Spiritum quoque sanctum paraclitum asseveraveris non esse verum Dei Spiritum. Cum te contra et contra omnes Dei inimicos clamet sanctæ ecclesiæ fides, credere se in Deum verum Patrem innatum, et in unicum Filium ejus natum ex innato et vero Patre, hoc est de substantia Patris, Deum ^d de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum non factum, unius ^e substantiæ cum Patre, quod Græci dicunt *omousion*, per

^a Id est, fingisse, et falso attulisse; quod poetæ multa, quæ numquam fuerunt, fingant. *Til. et la Cerda.*

^b Lorus corruptus, inquit Tillus, quem Latinus ita emendavit: *jam cuncti in te retorquent*, etc. sed sensus, licet obscurus, hic est: *Episcopi cuncti catholici, etiam illi, quos tu seduxeras, redeunt ad iudicium justum pro Athanasio contra te torquentem inter hæc sententiam mortis in nos.*

^c De numero Episcoporum, qui Concilio Mediolanensi interfuerunt, vide jam dicta in vita S. Luciferi.

^d Hæc formulæ catholicæ fidei ex symbolo Nicæno desumptæ usque omnia facta sunt.

^e Sive ejusdem cum Patre substantiæ, quod proprie sonat Græcum vocabulum *ὁμοούσιος*. Vid. Petavium lib. 4 de Trinit. cap. 5.

quem omnia facta sunt, et sine quo factum est nihil, et in Spiritum paraclitum verum Dei Spiritum. Tibi ergo falso testi, spiritali adultero, homicidæ sacrilego digne graviora dicentur, digne qui tantis ac talibus criminibus major sis illis pseudopresbyteris Susannæ inimicis. Si enim illis dicitur mentientibus: *Recte mentitus es in caput tuum. Jam etenim angelus Domini accipiens præceptum a Deo secabit te medium;* (Ibid. 55). Et, *Recte mentitus es in caput tuum. Manens est angelus Dei gladium habens ad secandum te medium, ut vos perdat* (Ibid. 59). Quanto magis, nisi tibi prospexeris, ad te talia dicentur! Num scis esse scriptum: *Beati qui audiunt verbum Dei et custodiunt illud* (Luc. xi, 28)? exciderat cordi illi tuo errorum victo tenebris, ut juberet damnari innocentem: nisi fallor etenim omni in loco lex sacra innocentem et justum non condemnandum loquitur; et idcirco quia hæc fieri contra Dei mandasti præceptum, unum te habemus ex illis, quos Dominus percudit in evangelio: *Væ vobis, Scribæ et Pharisei, quia monumenta estis quæ non parent, et homines nesciunt ambulantes super ea* (Ibid. 44). Nesciebant quidem illi, quos ad te sacrilegum illexisti amandum, qui per conatus tuos non consideraverant te esse monumentum omnibus inmunditiis plenum; arbitrabantur hominem. Cæterum nos statim, ut cœpisti episcopis imponere necessitatem damnandi absentem, illico diximus te injustitiæ cultorem, justitiæ vero esse persecutorem. Item cum te urgeremus legati nos beatæ ecclesiæ, sectam damnandam Arii, et illam magis dixisti esse catholicam, prænuntiavimus te Antichristi fuisse præcursores. Cum persequi Christianos dignaris, cum interficis, similem te, Constanti, illorum facis, ad quos Dominus dicit: *Væ vobis qui ædificatis monumenta prophetarum, patres autem vestri occiderunt illos. Ergo testimonium perhibetis, non consentientes operibus patrum vestrorum, quoniam illi quidem occiderunt eos, vos autem ædificastis sepulcra eorum: ideo mitto prophetas et apostolos, et ex illis occident et persequentur, ut inquiratur sanguis omnis prophetarum, qui effusus est a constitutione mundi usque ad generationem istam: a sanguine Abel usque ad sanguinem Zachariæ, qui perlit inter altare et ædem: ita dico vobis, requiretur ab hac genera-*

^a Supra idem Lucifer enim.

^b Et tu addit supra idem Lucifer, ubi manet etenim etiam habet, pro manens est.

^c Non. Latin. Locum reformarent Lingitanenses, Cum scis etc., inquit Galaudius; sed recte stat interrogatio Num.

^d Illud omittit Vers. Ant.

^e Vers. Ant. *Væ vobis quoniam... incerta... ambulantes supra.*

^f Præfuit Lucifer Mediolanensi Synodo legatus Liberii cum Pancratio et Ilario Romano Ecclesiæ Clericis.

^g Vers. Ant. *Profecto testificamini consentire.*

^h Vos pro non. Latin. recte, et ex eo Galaudius.

ⁱ Vers. Ant. *Ipsi... ædificatis. Ædificatis habet etiam Sabat.*

^j Vers. Ant. *Propter hoc et sapientia Dei dixit: Mittam ad vos... et ipsos occidetis et persequimini, ut exquiratur sanguis omnium... progeniem... Abel*

tione (Ibid. 47). Tu autem esse ex illis hinc intelligeris, quod cum sis memorias martyrum beatorum instaurans, tamen servorum unici Filii Dei crucem fundas. Redi, Constanti, ad domum Dei, esto Christianus, ne inventus foris ecclesiam, sis semper ut es hodie inter illos, quos percotens dicit Dominus: *Contendite intrare per angustum ostium, quia dico vobis, multi querunt et non poterunt. Cum exsurrexerit pater familias et cluserit ostium, et incipietis foris stare et pulsare dicentes: Domine, Domine, aperire nobis. Et respondens dicit: Nescio vos unde sitis. Tunc incipietis dicere: Manducavimus coram te et bibimus, et in plateis nostris docuisti. Et dicit vobis: Nescio unde estis, discedite a me, omnes operarii iniquitatis. Ibi erit fletus et stridor dentium. Cum videbitis Abraham, Isaac, et Jacob, et omnes prophetas introeuntes in regnum Dei, vos autem expelli foras* (Ibid. xiii, 24). Noll ita te perisum habere, ut te sinas hæc audire inter illos, maxime cum videas te nequiores fuisse quam cui digne dicatur: *Discede a me, operarius iniquitatis.* Eris, Constanti, si in hac malevolentia tua manere volueris, inter illum populum carnalem, cui dicitur: *Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas eos qui mittuntur ad te* (Ibid. 34); eris, inquam, inter illos, quia sic sis persecutor eorum, qui te hortentur promereri Deum, sicut illi fuerint persecuti prophetas atque apostolos. Iterum urget defensio veritatis quæri a te, cur absentem damnari præceperis. Dic, quæso, bene an male id fieri Imperaris? Si dixeris bene, credo te ad beati Pauli confugere factum, quod Corinthiis scripserit, jam se illum punisse peccatorem, quem comperisset graviter deliquisse. Videamus nunc, si tu, bellua, membra et corpus tantum habens hominis, animum vero ferinum, si ita egeris ut egit apostolus, si tali ordine rem celebraveris, quo ille qui dixit: *Sic omnino auditur inter vos fornicatio, quæ nec intergentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat: et vos inflati estis, et non potius luctum habuistis, ut tolleretur e medio vestrum qui hoc opus fecit. Ego quidem sicut absens corpore, præsens autem spiritu jam judicavi ut præsens eum, qui sic operatus est, in nomine Domini Jesu, congregatis vobis et spiritu meo cum virtute Domini nostri Jesu Christi,*

D just... inquiratur a progenie hæc.

^k Querent Latini, et Sabat, ex sua edit. Vers. Ant. *Per angustum portam... querunt intrare, et non poterunt.* Editio nostra convenit cum ms. Corb. apud ipsam Sabat.

^l Pro cluserit. Til. *Cluda pro clauda obxium in aliis. La Cerda.* Vers. Ant. hic, *Cum autem intraverit... et cluserit... suum.* Græc. cum Lucifero, *επεσθη, exsurrexerit. Cluserit pro cluserit legit Sabat.*

^m Vers. Ant. *Pulsare ostium... dicit vobis: Nescio unde, etc.*

ⁿ Additur et in synagogis in Vers. Ant., sed abest a Græco.

^o Vers. Ant. *Nescio vos... recedite.*

^p Videritis. Vatic. et Vers. Ant.

^q Vers. Ant. *Omnino... fornicatio, et talis fornicatio... patris aliquis... de medio... Ego enim ut... spiritus... in nomine Domini nostri Jesu Christi... hujusmodi satana... in diem Domini Jesu Christi.*

tradere hujusmodi hominem satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi (1 Cor. v, 4). Dicus, credo: Et ego idcirco vobis mandaveram damnare absentem, quia damnaverat et apostolus. Primo omnium beato apostolo catholici nuntiaverant hi, quos norat fideles, quos Deo probaverat devotos, et testem sciebat esse omnem Corinthiorum sanctam ecclesiam. Tu contra cum a consacrilegis tuis accusantibus Deo odibilibus hæreticis nos dignabaris urgere ad absentis damnationem. Deinde cum apostolum audis dicere: *Congregatis vobis et spiritu meo cum virtute Domini b Jesu, tradere hujusmodi hominem satanæ in interitum carnis (Ibid 4)*; tu, tenebra e, cur nobis dicentibus: *Ad ipsum nos nostris impendiis pergemus in plebe, cui divinitus constitutus est, eundem audiemus, tantum du catholicos* B *accusatores secundum sacræ legis mandatum; cur detrectasti? cur, tamquam gladiatores, non episcopi essemus, tantum juxta vota tua, quo possemus interficere eum, cujus tu olim sitiebas cruorem, operam dabas?* Interea sic te infelicem traditum satanæ pro homicidiis, proque sacrilegio tuo debes scire ut ille qui in illo reato apud Corinthios inventus est. Neque enim ista tua quæ gesseris ac geris minora sunt funera; ut, si se illum tradidisse ore beati apostoli loquitur Spiritus sanctus satanæ in interitum, et te mox ut iam gravia commisisti crimina non tradiderit. Si enim non ita esset, meminisses profecto dixisse apostolum: *Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum (Ibid. vii, 23)*: numquam cogere Dei aures suisses sacerdotes ad inauditum damnandam. Qui enim pretio emptus sum, quia liberatus a lege peccati servus fuerim factus justitiæ, jam venient mihi in lege justitiæ imponi onus non debuerat a te, ut servus iterum efficerer iniquitatis atque injustitiæ. Impositum itaque est onus a te, quia traditus fueris satanæ in interitum propter homicidia atque sacrilegium. Si non fuisses traditus satanæ, retinere Timothee scripsisse apostolum: *Scimus autem quoniam bona est lex si quis ea d legitime utatur, sciens hoc quia justo lex non est posita, injustis autem, et non obedientibus, et impiis, et peccatoribus, sceleratis, et profanis, parvicidis, et matricidis, impudicis, masculorum concubitoribus, plagiaris, mendacibus,*

A *perjuris, et si quid aliud, sanæ doctrinæ adversatur, quæ secundum evangelium est gloriæ beati Dei quod creditum est mihi (1 Tim. i, 8)*. Si non est traditus, ex quo Filium Dei negasti, in interitum satanæ, quomodo præteriens tanta, quæ te cohibere a tanto potuerant scelere, ad hæc gerenda exsilire dignatus es, quæ possint cuncta tollere hæc, quæ vocantur sanæ esse doctrinæ? Hæc qui sis faciens, quæ sanæ adversentur doctrinæ, qui proscribas, torqueas, deportes, mittas in carcerem interficiasque, dic, discecro, si sis dissimilis ab Herode illo rege, cujus carnificinam describens ita loquitur sacra scriptura: *Eodem in tempore remisit Herodes rex manus, ut uaceret quosdam e de ecclesia. Occidit t autem Jacobum fratrem Joannis gladio, et cum vidisset quod placeret hoc Judæis, addit s ut comprehenderet Petrum. Erant autem dies azymorum. Hunc cum apprehendisset, misit in carcerem traditum quatuor quaternionibus militum custodiendum, volens post pascha producere b eum plebi. Petrus i vero custodiebatur in carcere. Oratio ergo instantissime fiebat ad Dominum pro eo ab ecclesia: et cum futurum esset ut eum Herodes produceret, illa nocte Petrus dormiebat inter milites alligatus catenis duabus, et custodes ante ostium, et custodiebant carcerem. Et ecce angelus Domini astitit, et lux ab eo refulsit in illo loco: compungens autem latus Petri suscitavit eum dicens: Surge velociter. Et i surrexit, et ceciderunt catenæ de manibus ejus (Act. xii, 4). Et infra: Et k cum transisset primos et secundos custodes, venit ad portam ferream, quæ ducit in civitatem, quæ a se aperta est eis. Et cum exiissent, processerunt vicum unum, et continuo discessit ab eo angelus. Et Petrus in se conversus ait: Nunc l scio quia vere misit Dominus angelum suum, et eripuit me de manibus Herodis, et de omni expectatione plebis Judæorum (Ibid. 10). Facta autem die turbatio m erat inter milites, quidnam Petrus factus esset. Herodes autem cum requisivisset n eum, et non invenisset, interrogatos custodes jussit duci (Ibid. 18). Similem te illi in omnibus videmus sive in crudelitate, sive in sacrilegio; ut enim ille Jacobum beatum apostolum interfecit, ita et tu ingentem multitudinem credentium, sicuti credidit Jacobus apostolus, interfecisti; ut ille in Jacobo apostolo Dei unicum persequeretur*

a Tu contra, tenebra, te, atque cum consacrilegis, etc. D Vatic.

b Domini nostri Jesu Christi. Idem Lucifer supra.

c Tenebra, singulare, quod non est in usu, usurpat pro plurali tenebræ, ut opera tua pro operibus tuis. Til. et la Cerda. Ita loqui placet Lucifero: neque aliter infra: Si te secuti tenebram fuissimus. Galand.

d Vers. Ant. Eam scientes peccatoribus est, sceleratis patricidis et matricidis, masculorum concubitoribus, homicidiis, impudicis.

e Pro quibusdam. Til. Vers. Ant. Eodem autem tempore misit Herodes ... affligeret quosdam. Noce-ret pro interfecit; la Cerda.

f Vers. Ant. Interfecit ... videns autem, quia placitum est ..., appropiavit apprehendere et ... Quem et apprehensum ... tradens ... custodire eum.

g Addidit. Latin.

h Græc. ἀναγορεύω. Vers. Ant. producere.

i Vers. Ant. Petrus quidem servabatur ... Oratio autem erat, incessanter ... ad Deum ... Cum autem vellet producere ... erat Petrus dormiens inter duos milites, ligatus ... custodes autem ante ostium custodiebant ... et lux fulsit in habitaculo: percussit, etc.

j Et surrexit, abest a Vers. Ant.

k Vers. Ant. Transeuntes autem primam custodiam et secundam venerunt ... quæ ultro ... Et exsultantes transierunt reversus in se dixit manus.

l Græc. Νῦν οἶδα ἀληθῶς ὅτι. Sed Lucifer legebat transpositis vocibus, ὅτι ἀληθῶς: Nunc scio quia vere, nec ἐν δράματι dumtaxat, misit Dominus. Atque ita legisse quoque Chrysostomus perhibetur. Galand. Vide Chrys. hom. 26; in Acta Apost.

m Vers. Ant. Tribulatio non minima. Græc. πάχος solum, ut Lucif. et ἐξήσκητο, factus esset, ubi factus est in Vers. Ant.

n Vers. Ant. Requirens eum et non inveniens, disquirens.

Filium, ita et tu, et in illos quos jam interemisti, et in nos, quos persequeris. Iterum tē et instruimus et hortamur, ut redeas ad Dei ecclesiam desinasque jam persequi Athanasium, vel nos facientes contra tuam hāeresim, ne istius Herodis exemplo disperire incipias; cujus interitum herodit sacra scriptura dicens: *Descendit a Judæa Cæsarea^a, ibique mansit. Erat autem infestus Tyriis et Sidoniensibus: et unanimes venerunt ad eum, et persuaso Blasio, qui erat a cubiculo regis, postulabant pacem, eo quod regiones eorum de regia alerentur. Statuto autem die Herodes vestitus veste regali sedit pro tribunali, et concionabatur ad eos. Populus autem clamabat: Dei voces, et non hominis. Confestim autem percussit eum angelus Domini, quia non dedit honorem Deo, et vermibus scatenens exspiravit (Ibid. 19).* Ignorabas tu, qui^b te legisperitum vis videri, dixisse Joannem apostolum^c, ut cum diceres^d, *Damnate innocentem: Ex hoc intelligimus quoniam cognovimus eum, si mandata ejus servemus. Qui autem dicit: Quoniam cognovi eum, et mandata ejus non custodit, mendax est, et in hoc veritas non est. Qui autem servaverint ejus verbum, vere ab eis charitas Dei consummata est (1Joan. 11, 3).* Tu fieri præcipis contra Dei mandatum: et contra apostolum dicit, quia qui non custodierit præcepta ejus, nec quidem cognoverit eum; quia, inquit, si dicat: *Cognovi eum, et mandata ejus non custodit, mendax est, et in eo^e veritas non est (Ibid. 4).* Vis nos esse mendaces, vis homicidas inveniri ad hoc sine dubio ne Christiani esse reperiamur. Neque enim mendaces, neque homicidæ sunt Christiani. Apostolus dicit: *Qui servaverint ejus verbum, vere consummata est charitas Dei apud illos^f (Ib. 5);* et apostata præcursor antichristi dicit: *Quicumque non custodit mandata illius, vivet. Adhuc, Qui dicit se in lumine esse, inquit, et fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc. Qui autem amat fratrem suum, in lumine permanet, et scandalum non est in eo. Qui autem odit fratrem suum, in^h tenebris ambulat, et nescit quo eat, quoniam tenebræ obscuraverunt cor ejus (Ibid. 9).* Quid a te tenebroso poterit dici ad hæc? cur in tenebras constitutus, non in lumine dicitis: *Odite mecum et vos eum quem ego injuste odi, estote participes insanix meæ, estote ut ego etiam vos homicidæ.* Deinde si dicit, quia qui odit fratrem suum, in tenebris ambulat

(Ibid. 11), et nesciens sit quo pergat, videlicet quia tenebræ violentiæ oculos ejus excæcaverunt, quid si interfecerit quis fratrem suum? quid si homicida fuerit? Sed tibi nihil videtur homicidæⁱ qui tantorum Dei servorum inveniris fudisse sanguinem. Audes hæc Dei jubere sacerdotibus facere, quæ soli sunt placita patri vestro diabolo, et vobis Arianis filiis ejus. Hortatur item sanctissimus apostolus ut justitiæ iter tenentes in perpetuam mereamur constitui requiem; et tu vir sapientissimus compellis nos ad æternos venire tecum cruciatus. Filii, nemo vos fallat: *qui facit justitiam, justus est^k; qui autem facit peccatum a diabolo est, quoniam origine^l diabolus peccat. Ad hoc enim declaratus est Filius Dei, ut solveret opera diaboli (Ibid. 11, 7).* Igitur cum dicitur ab apostolo, quia sit peccatum a diabolo, et tu compellas nos crimina capitalia committere, quid te aliud possum dicere, nisi procuratorem diaboli? eum quem videam ita ejus diligere causas, ita ejus colere rem, ut cunctos nos in ejus cupias inveniri parte. Unde etenim omnem Dei cultorem compellis ad ipsum facere transitum, nisi quia delegeris favere parti ejusdem? Audis dicere beatum apostolum: *Idcirco declaratus est Filius Dei, ut solveret opera diaboli (Ibid. 8);* et tu sis urgens Dei cultores opus consummare diaboli. Cum hæc agis, nonne videris impugnatorem te constituisse ejus, qui solverit opera diaboli? Sed non mirandum si elegeris ut quæ dissolvit unicus Filius Dei, hæc possint reedificari per te Diaboli satellitem, quandoquidem nec ipsum negare dubitaveris, qui opus diaboli destruxerit. Hinc tibi est pro nihilo cruorem fundere innocentes, quia jam innocentium amatorem et suorum cultorum defensorum negans contuleris temet ad eum, ad quem se contulerit Scarioth Judas. Si itaque negare non potes, quia opus sit diaboli viri justus fundere sanguinem, utique est clarum te diaboli opera fecisse, et nos, ut faceremus, hortatum. Adhuc loquitur Joannes Deo amantissimus ut fraterna inviolata teneatur charitas, dicens: *Ex hoc apparent Filii Dei et filii diaboli. Omnis qui non est justus, non est ex Deo, et qui non amat fratrem suum, quoniam hæc est repromissio^m quam audistis ab initio, ut amemusⁿ alterutrum, et non sicut Cain qui^o ex maligno fuit et interfecit fratrem suum. Et propter quod interfecit eum? Quoniam opera*

^a In Cæsaream legit Sabat. Vers. Ant. *Descendens ab Jud. in Cæs. morabatur ... Herodes animis infestus ... Sidoniis: unanimes autem ... super cubiculum ... civitates ... indutus vestem regalem et sedens ... exclamabat: Dei vox ... eo quod non dedisset gloriam Deo, et consumptus verm.*

^b Vide not. in lib. *Moriendum pro Filio Dei.*

^c *Beatum Apostolum. Vatic.*

^d *Ut diceret. Id. Sensus est; ignorabas, cum diceret, Damnate innocentem, dixisse Joannem etc. Ut redundat.*

^e Græc. καὶ ἐν τούτῳ γινώσκωμεν, ὅτι ἐρωτάμεν αὐτόν, etc. Vers. Ant. *Et in hoc cognoscimus eum, si servaverit ... in hoc perfecta est dilectio Dei.*

^f *Supra in hoc idem Lucif.*

^g *Ab eis idem supra.*

^h Vers. Ant. *Nam qui in tenebris est, et in tenebris*

D ambulat; et excæcaverunt oculos ejus.

ⁱ *Homicida. Latin. et Galand.*

^j Vers. Ant. *Filioli... seducat.*

^k *Addit Vers. Ant. Sicut et ille justus est; quæ tamen desunt in mss. quibusdam.*

^l Vers. Ant. *Quia ab initio... In hoc manifestatus... solvat. Lucifer ipse habet infra idcirco pro ad hoc.*

^m Vers. Ant. *In hoc manifestati sunt... a Deo... non diligit... quia... annunciatio quam audimus ab initio. Græc. ἢ ἠρώσαται, ut Lucifer qui habet infra ab origine pro ab initio.*

ⁿ Vers. Ant. *Diligamus invicem, non... erat, et occidit... Et cujus rei gratia occidit? quia opera ejus... fratris vero ejus... mundus... quia transivimus de... quia diligimus... Qui non diligit.*

^o *Cain ex maligno. Vatic. Ita in Græco omittitur qui, uti etiam a Lucifero paullo inferius.*

*ipsius maligna fuerunt, fratris autem sui justa. Nolite mirari, fratres, si odit nos sæculum. Nos scimus quoniam transitum fecimus a morte ad vitam, quoniam amamus fratres: qui autem non amat, manet in morte. Omnis qui odit fratrem suum, homicida est: et scitis quia omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem (Ibid. 10). Cum itaque omnis, qui odire invenitur fratrem, filius dicatur diaboli homicida, Cain denique fratricidæ comparetur, in morte manere designetur, cur me hoc opus implere compellabas, quod me ut Cain fecisset fratricidam et filium diaboli, quod me in mortem perpetuam fecisset manere? cum jam videas me transitum fecisse de morte ad vitam, cum in eos, quos filios^a appellare dignatus est, me jam constituerit Deus. Quam ob causam me Cain fieri voluisti, tenebris etiam et filium diaboli? in quo te læsi, in quibus rebus existit adversarius salutis tuæ, ut mihi desideraris ita esse nocitum? cur hæc iteramus? nisi ut aliquando intelligere possis, quod quidam sit bonum sis ignorans. Si enim scires, nunquam et ipse tantum admisisses facinus, et nos perpetrare urgeres. Dicam inter hæc precor, quamobrem persequeris Dei domus antistitem? dicit enim apostolus, quia *qui odit fratrem suum, homicida est (Ibid. 15)*. Si nos vis habere homicidæ nomen, cur odire fratrem tuum? Proba odio dignum Athanasium; quid malorum operatus sit manifesta, ut sit odiri dignus etiam ab omnibus nobis. Profecto non dabis opus commissum aliquod injustum, quod eum faciat odiosum. Cum hæc ita sint, necesse est te idcirco odisse illum, quia opus tuum sit malignum, Athanasii vero justum. Propterea etenim vis interficere eum, quod non fuerit te sceleratum, scinorosum, atque sacrilegum imitatus. Constat hæc ita esse. Cum enim gloriosus apostolus Cain et Abel introducit comparationem, tu mihi esse videris Cain, Athanasius vero Abel, *Ex hoc apparent filii, dicens, Dei, et filii diaboli. Omnis qui non est justus, non est ex Deo, et qui non amat fratrem suum, quoniam hæc^b reprobatio quam audistis ab origine ut amemus alterutrum, et non sicut Cain ex maligno fuit, et interfecit fratrem suum. Et propter quid interfecit eum? quoniam opera illius maligna fuerunt, fratris autem sui justa (Ibid. 10)*. Nec debes dubitare opera tua esse maligna, Athanasii vero justa. Tu etenim es homicida, religionis Dei destructor, unici Filii Dei negator, apostolicæ fidei expugnator, idololatriæ Arianae fundator; contra Athanasius est in timore Dei ita permanens, ut nihil commisisse, quantum videri potest, inveniat, quod eum possit a Deo dilectissimis se-*

parare. Cum hæc ita sint, hortamur diligas te in Athanasio. Retines scriptum: *Diliges proximum tuum tanquam teipsum; et, Qui diligit proximum, legem implevit (Matth. xxii, 39; Rom. xiii, 8)*. Ut etenim te in ipso odis, ignorans quia malum sit justum odire injuste, ita te in eo incipies amare, si hæc tua malevolentia fuerit conversa in benevolentiam. Tunc poteris eripi e tenebris, in quibus te dicit beatus apostolus mansitare. *Nolite enim, inquit, mirari, fratres, si odit nos sæculum. Nos scimus quoniam transitum fecimus a morte ad vitam, quoniam amamus fratres: qui autem non amat, manet in morte. Omnis qui odit fratrem suum, homicida est: et scitis, quia omnis homicida non habet vitam^c in se manentem (I Joan. iii, 13)*. Non audeas jam dicere: *Damnate innocentem*, homo non habens in te vitam manentem, homo qui nec dum feceris transitum de morte ad vitam. Si enim fecisses, hoc est, si in unicum Dei Filium sicut nos credidisses, nec homicida esse delegisses, ne videlicet inciperes iterum regredi ad mortem. Duplici igitur modo constitutus sine spe vitæ dignatus es imperare Dei sacerdotibus, interficere innocentem. Sed fortassis tenes^d dicere: *Amo amantes Deum, et odio habeo odientes eum*. Sed hæc de Athanasio non poteris dicere, quoniam quidem magis constet, te odire Deum, quia et dereliquisti illum, et transitum feceris ad idololatriam. Itaque, quia nullam culpam persequeris in Dei sacerdote, sed solam justitiam, sed solam Dei religionem, superest ut adhuc videas nos, quos hortaberis innocentes interficere, quales esse jusserit circa conservos nostros iste beatus apostolus Joannes: *Ille propter nos^e animam suam posuit, et nos debemus pro fratribus animas nostras ponere (Ibid. 16)*. Ab apostolo jubeor animam ponere pro fratre, et a te antichristi mancipio præcipitur mihi fratrem interimere: et iterum, *Fiduciam, inquit, habeamus^f ad Deum, et quicquid petierimus accipiemus ab eo, quoniam mandata custodimus, et quæ ei placent ante conspectum ejus faciamus in nomine Filii ipsius Jesu Christi, et amemus nos invicem, sicut dedit mandatum nobis... (Ibid. 21)*. Sed quomodo potero audiri ab eo in omni obsecratione, qui sim non servans mandatum ejus? Ut enim diligam fratrem meum mihi mandavit, non ut interimam. Et infra: *Charissimi, amemus nos alterutrum, quoniam charitas ex Deo est (Ibid. iv, 7)*. Et iterum: *Quicumque non diligit fratrem^g, non novit Deum, quoniam Deus charitas est. Ex hoc declarata est charitas Dei in nobis, quoniam Filium suum misit Deus unicum in sæculum, ut vivamus per eum. In hoc est charitas, non quod nos amaverimus*

^a Ex Joannis textu allato legerim *filios Dei*. Galand.

^b Hæc est habet idem Lucifer supra et opera ipsius pro illius. Vide.

^c Vitam æternam habet supra idem Lucifer.

^d Tentet. Latin. et Galand.

^e Vers. Ant. *Pro nobis, et omittit nostras. Propter solum legerat Sabat. in suo exemplari.*

^f *Habemus legit Sabat. Vers. Ant. Habemus.... postulaverimus.... quia mandata ejus servamus.... illi, in conspectu ejus facimus, etc.*

^g Addit. Latin. *Et hoc est mandatum ejus ut creda-*

mus et amemus etc. Ita Vers. Ant. et Vulg. in quibus post credimus insunt verba in nomine Filii ipsius Jesu Christi, quæ a Lucifero afferuntur post verbum faciamus.

^h Vers. Ant. *Dilectissimi, diligamus invicem, quia dilectio.*

ⁱ *Fratrem abest. a Vers. Ant. quæ sic legit: Qui... quia Deus dilectio est. In hoc manifesta est dilectio... quia... unigenitum in hunc mundum... ipse... dilectio, non quia nos dileximus, sed quia ipse dilexit nos, et misit.... litatorem pro peccatis.... Dilectissimi, etc.*

Deum, sed quod ipse amaverit nos ^a, et miserit Filium suum expiatorum peccatorum nostrorum. Charissimi, si ergo sic Deus amavit nos, nos et debemus alterutrum amare (Ibid. 8): Et iterum: Si quis diligit Deum, et fratrem suum odit, mendax est. Qui autem fratrem suum non amat, Deum quem non vidit non potest amare (Ibid. 20). Et iterum: Hoc mandatum habemus ab ipso ut qui amat Deum, amet et fratrem suum (Ibid. 21). Et iterum: Quoniam ex hoc intelligimus, quoniam amamus filios Dei, quando Deum amamus, et mandata ipsius facimus. Hæc est enim caritas Dei: et mandata ipsius graviora non sunt (Ib. v. 2). Hæc conspice pauca de multis, et invenies ad quas nos traxeris tenebras; tu homo tenebrarum. Ex hoc intelligimus; dicit, quoniam amamus filios Dei, quoniam Deum amamus, et mandata ipsius facimus. Hæc est enim caritas Dei ut mandata ipsius custodiamus (Ibid.); et tu me dignaris impellere ad hæc mandata dissipanda, alia contra ipsa, quæ per te instinctu diaboli prolata sunt, instituire. Quomodo inveniri poterò Deum amans, qui ejus mandatorum adversarius per te factus inveniar? Quibus ex factis quis mihi esse videris, nisi unus ex illis zizanis destinatis igni? de quibus Dominus, Sicut ergo, dicit, colliguntur zizania, et igni comburantur, sic eris in consummatione sæculi: mittet filius hominis angelos suos, et congregabunt de regno ejus omnia scandala, et eos qui faciunt iniquitatem; et mittent eos in camino ignis. Ibi erit fletus, et stridor dentium. Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno patris sui (Matth. XIII, 40). Conspicis quia si te hæretico satis agente damnarem innocentem; tecum essem futurus in gehennam. Neque enim possemus consequi Dei regnum; in quo possemus fulgere tanquam sol ^m, et

aut homicidium fuisset perpetrati; huius apostolicam violarem fidem: Gaudeas huc in his degere malis, noli cognoscere quæ geris mala, et invenies sine dubio te esse inter malignos illos quos designat ad ignem venturos Dominus dicens: Extent ^o angeli et separabunt malos a justorum conversatione, et mittent illos in camino ignis: ibi erit fletus et stridor dentium (Ibid. 49): Dignaris pro nihilo habere persæqui servos filii Dei, tu membrum diaboli, qui factus arbitratus quod omnem posses perducere ad scandalum sanctam ecclesiam. Sed conspice quæ tibi atque omnibus consacrilegis tuis promittat Deus: Qui accipit unum præteritalem in nomine meo, non decipit: qui autem scandalizaverit unum de pusillis ^p qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur molis usinaria in collo ejus, et mergatur in profundum maris. Væ tamen huic mundo ab scandalis. Necesso est enim venire scandala: verumtamen væ homini illi per quem scandalum venit. Quod si manus tua, vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum, et projice abs te (Ibid. XVIII, 5): Et infra: Videte ne contemnatis unum ex his pusillis ^q: dico enim vobis, quod angeli eorum in caelis semper vident faciem Patris mei qui in caelis est (Ibid. 10): Igitur qui non solum sis spernens credentes in ejus majestatem divinam; sed et es interficiens; quæ erit merces representaturus tibi iste quem negas? Qui tibi expedire dixerit, si molam asinariam suspenderes collo tuo, et in profundum maris fuisset præcipitatus, quam unum ex credentibus in eum perduxisset ad scandalum, quam unum contempsisset ex illis, qui sint regnum possessuri caelorum, quæ erit representaturus tibi, qui ea de causa ejus sanctæ ecclesiæ ex membris scindi merueris; quia sis per quem

^a Nos omittit Sabat.

^b Vers. Ant. Dixerit: Diligit Deum.

^c Græc. ἰσπαρ. Latin. corrigit. videt ex Vulg. et Vers. Ant. in qua: Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere?

^d Et iterum: Ex hoc etc. Vatic.

^e Vers. Ant. In hoc cognoscimus quid diligimus... quia Deum diligimus, et præcepta ejus... dilectio Dei, ut præcepta ejus servemus, et præcepta ejus etc.

^f Quia legit Sabat.

^g Additur a Latin. ut mandata ejus custodiamus etc. ex Græco et Vers. Ant. ac Vulg. quæ postea Lucifer recitat ferme ibidem. Repetita verba, mandata ipsius, hi causa fuisse; cur præcedentia librarij exciderint, Galandius autumat; sed haud ita facile librarij culpæ tribuendum, si qua desunt, quæ Lucifer sciens ipse omiserit.

^h Quando idem Lucif. supra.

ⁱ Vers. Ant. Colligem.

^j Mittunt. Vatic.

^k Caminum. Tit. et Latin. cum Græco et Vers. Ant. ac Vulg. Frustra est, cum dicit Tilius pro in camino; nam grammaticè quoque in camino egregie dices. Nec pigebit aliqua adducere. Plautus Amphit. in mentem fuit, et Bacchidib. Equid in mentem est tibi? Etenim Agellius locum hunc laudat lib. 1, cap. 7, et defendit hæc scripturam Cicero pro lege Manil. Cum vestros portus in prædonum potestatem sui se ciat; et pro Quinctio; res cepit esse in vadimonium. Arbitrè; res est in controversiam; quod elegantè et in modum Ciceronis dictum asserit Tur-

nebus. Manilius lib. v. cum venit in regione, ut Cicero, veni in Senata. Plaut. Epith. in Antiochæ hætere, sic legit Camerarius; et Hænicus Stephanus multis defendit illud Plauti, in mentem fuit. Lege Taubmanum ad Plautum in Amphitryone. Lege eundem in eadem comedia, ubi defendit, inextricantem in oedibus; et ibidem; pergam in oedibus; Ulpianus: fuge in possessionem precariam mulierem remansisse. Tertull. de Præscript. adver. hæret. cap. viii, fors arcam; quæ in locum Jithius legi, foras; sed Pannetius fors legit ex veteribus. In sacris litteris est, ingrediaur putredo in ossibus meis. Itaque indifferentè antiqui hæc nomina usurpabant; ex qua consuetudine Lucifèr dixit, Mittent eos in camino ignis ardentis; et infra: Numquid fugerat te; Ulpianus Dominum B. Petro: Convertè gladium tuum in loco tuo. La Cerda.

^l Idem quod satagente. La Cerda.

^m Post vocem istam Sol commate interjecto, ubi punctum inerat in veteri editione, ita disjunctas sententias in unum sensum colligavimus Latini auctoritate; qui particulam aut pro autem substituit.

ⁿ Gaude adhuc. Latin.

^o Vers. Ant. Exhibunt... de medio justorum... eos... ignis ardentis. Ms. Clarom. apud Sabat. et em; et Græc. cæterique omnes mss. codd. carent ardentis, ut Lucif. vers.

^p Vers. Ant. Pusillis istis... præcipietur in profundo... abscede.

^q Ex pusillis his, qui credunt in me. Vers. Ant.; sed absunt a Græco et a Vulg. verba, qui credunt in me, ut a Lucif.

scandala diabolus inmisit nostris diebus in Dei A populum, quia licet concitatis scandala, tamen deciperis eos tantum qui te nesciverint jam sic aruisse ut rivus præcius a fonte, ut fractus ramus ex arbore? Cæterum qui te extra ecclesiam cognoscimus positum, qui hostem unici Filii Dei cernimus, adentes te mortuum, conatus tuos Deo jurante subter pedes nostros esse conspiciamus. Scimus etenim mortuum vis dominari non posse. Sed quid dicis vivere te in Christo? Unde probare es potens cum eum sis negans? vivere etenim non possunt, nisi qui illum fateantur verum Deum esse, verum Dei Filium. Unde es vivens cum nos idcirco persequaris, quia ejus esse nos fateamur servos? Aut numquid ob allam nos persequeris causam? numquid fortassis invenisti nos in te deliquisse? et idcirco in nos tam infestus es? nos in te peccasse nosmet non retinemus. Quomodo etenim in te peccasse nos probari poterit, cum te de morte venire ad vitam urgescimus? et tamen si sentis nos in te deliquisse, accipe quæ te circa nos facere jasserit Dominus dicens: *Quod si peccaverit in te frater tuus, vade, et corripue eum inter te et ipsam solum; et si audierit, lucratus eris fratrem tuum: si autem non te audierit, adhibe tecum unum^b vel duos, ut in ore duorum, vel trium testium, stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic ecclesiæ: si autem ecclesiam non audierit, sit tibi tamquam ethnicus et publicanus (Ibid. 15).* Cum hæc non feceris quæ præceperit Dominus fieri, cum non solum^c tu in te et nos non monueris, quibus presentibus Athanasium unum e nobis convincens reum fuisse, sed coegeris eum inauditum a nobis damnari consacerdotibus suis, cum^d ei audientiam abstuleris, quomodo nos tu juste poteris ineusare, quod enim deliquerimus in te, nihil horum mandatorum Domini cum impleveris? Cur nos tam infeste persequeris, cum magis tu sis reus pravariationis, qui minime circa nos, pro ut tibi dedit mandata Dei unicus Filius, egeris, sed qui pro ut placuerit inimico nostro diabolo, cuncta gesseris? illius etenim est hujusmodi consilium, illius talis voluntas, ut inauditus damnetur, et absens interficiatur, ut innocentis cruor fundatur; cum non, inquam,

rem egeris eo modo quo jasserit te agere Dominus. Fuisi ausus perferre ad beatam ecclesiam, fuisi ausus dicere: *Pecorvis Athanasius, et debet ab omnibus ejus condemnari communio?* Sed quid dicere tentabis? *In Deum deliquit;* et ecce inveniri non potest quod in Deum deliquerit, si quidem neque tu, neque consacerdoti tui filii meretricis hæresis Arianae positus testes admitti contra catholicum episcopum. Dominus etenim loquebatur de tribus catholicis testibus, de servis majestatis suæ, ut illis crederet beata ecclesia, non vobis profanis, ex adulterio de meretricis natas. Cæterum si non ita acceperimus Domini istud præceptum, poterunt et Saturni atque omnium idolorum cultores admitti contra Dei domesticos testes; poterunt et comblasphemi tui a Deo derelicti sine lumine, ut tu es, positi Judæi. Si enim vos hæretici et quidem omnium sectarum admittendi estis testes contra Christianos, debent et ethnici et Judæi: siquidem sive Judæi, sive ethnici, sive vos hæretici positi extra Domini ecclesiam sitis sine Deo, ut tunc illi cuncti qui non fuerint in arcæ sanctissimi Noe. Ut enim illi positi extra arcam salvari non potuerunt, ita nec vos, sed sic sitis interituri, nisi credentes in unicum Dei Filium, ejus in sancta ecclesia fueritis commanentes nobiscum. Si igitur testes neque tu neque comblasphemi tui esse potestis, quomodo fecisti, insulsissime rex, damnari, et quidem a consacerdotibus suis, totius virtum innocentia? Addo illud, quia jam illum accusaveratis fuisse homicidam^e apud Sardicam in synodo catholicorum, et probare^f minime valuerit iniquitas vestra. Addo quod tu ipse ad ecclesiam Alexandrinorum dederis litteras^g astruens illum virum justum, episcopum catholicum. Ad ultimum, tametsi^h peccasset, Athanasius fuerat pellendus a populo sibi commisso, et quidem ut ille populus alium e corpore suo dignum peteret sibi fieri episcopum; non tamen fuerat gladio per te imperatorem petendus. At cumⁱ tu loco innocentis, in quem nihil veri constituerit loco catholicus, miseris consacerdotum tuum Georgium, et nolentibus ejus maculari sacrilegio tantas contumelias, tantasque intoleris poenas, ut pluri-

Episcopus jussit subscribere contra Athanasium.

^c In Concilio Sardicensi anni 347 Athanasius de nece Aserni Episcopi pluries jam ab hæreticis accusatus, a Patribus Synodi absolutus fuit.

^f Forte probari.

^g Exstant hæc litteræ apud Athanasium in Apol. II, et Socratem lib. II, cap. 23, quibus scribit Constantius, se ad hos virum remittere viam rectitudinis, et morum probitate omnibus notissimum; cum nimirum Galliis, ubi exulabat, ad Alexandrinam Ecclesiam revocatus fuit.

^h Id est, ei.

ⁱ Hæc corrupta sunt, licet sensus facile appareat. Tit. Latinius vero ita corrigi: *At cum tu iniquum nihil veritus restitueris, et loco catholici miseris etc.* Sed placet locum hunc sic interpretari: *Cum tu loco innocentis, Athanasii, in quem catholicus, id est catholici Episcopi, nihil loco veri, scilicet ex his, quæ contra illum calumniatur Ariani, constituerit, hoc est decreverit inesse, miseris etc.*

^j Vide quæ de Georgio dicta jam sunt, et quæ

^a Pro sapius urgemus. Til. et la Cerda.

^b Tecum adhuc unum. Vatic. cum Græco et Vers. D Ant.

^c Solum in inter te et nos. Latin.; sed melius: *Cum non solum tu inter te et nos non monueris, convincens quibus, id est nobis, ipsis presentibus Athanasium unum e nobis reum fuisse, sed coegeris etc.* Latinius idem convinceret pro convincens legendum autumnat; sed retineri participium optime potest. Latinius sequitur Galandus.

^d Constantius enim ad Mediolanense Concilium non invitavit Athanasium, qui litteris Liberii Pontificis ad se Alexandriam delatis minime fidens, cum suspicio esset ab Ariantibus confectus fuisse, ne in Italiam quidem venerat; et insidias sibi parari in palatio Imperatoris metuens misit legatos ad Constantium, qui sibi illum conciliarent: sed frustra; nam, ut ipse Athanasius testatur in epist. ad Solit., *singulis urbis cogebat Episcopos, Galliarum scilicet, et Italiæ, ad mandatum in causa Athanasii sententiam; et cum ei audientiam denegasset in Concilio Mediolanensi,*

mos proscrisperis, relegaveris in exiliis, in metallis, quamplurimos etiam interfeceris, et hodie non desinas ea facere blasphemiam tuam, quæ est et Georgii, suscipere nolentibus, quæ irati hostes immanissimi barbari vix faciant; quomodo te arbitraris posse intelligi Christianum, qui et feris sævissimis videaris esse ferocior, et belluis omnibus immanior? Fuisti ausus dicere Athanasium percutiendum, non conspiciens tunc vos Arianos esse punitos, et quidem Dei virtute, quando idololatriam introducere estis meditati in Domini ecclesiam. Sed adhuc dicas fortassis: *Deliquit in me Athanasius*. Ut omittam, quia et in hoc mendax sis, non sciebas scriptum quid circa in te delinquentes agere te præceperit Dominus, ut sic gladio eum fuisses persecutus? *Tunc accedens ad eum Petrus, dixit ei: Domine, si peccaverit in me frater meus, quoties remittam ei? usque septies? Dicit illi: Non dico tibi usque septies, sed usque septuagesies septies (Ibid. 21)*. An erubescis audire Athanasium fratrem tuum? Si Christianum te profiteris, debes omnes Christianos fratres dicere, et quidem non solum Athanasium, sed et eos quos videris stipem petentes. Omnes etenim in ecclesia Domini constituti unum sumus ei, apud quem non sit acceptatio personarum: et tamen benefeceris, si nolis illum dici fratrem tuum. Tu etenim filius pestilentiæ cum sis, et ille unus sit de filiis lucis, tu cum mancipium sis nostri inimici, et ille sit servus Dei, est iniquissimum si dicaris frater hominis Dei, præcursor antichristi. Si deliquisse illum in te in aliquo videras, dimittendum ei fuerat illico a te, ut tibi dimitteret crimina propria Deus. Nunc vero quia dimittere nequivisti propter contumaciam atque malevolentiam tuam, tibi, qui præceptum Domini irritum fecisti, accipe quæ possint præsentari: *Tunc accedens ad eum Petrus dixit b: Domine, si peccaverit in me frater meus, quoties remittam ei? usque septies? Dicit illi: Non dico tibi usque septies, sed septuagesies septies. Ideo simile est habitum c regnum caelorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum servis suis: et cum cœpisset rationem ponere, oblatus est ei unus qui debebat decem d millia talenta: cum autem non haberet e unde redderet, jussit eum dominus venumdari et uxorem ejus, et filios, et*

paulo inferius dicemus: de clade vero Catholicis Alexandrinis illata, qui a Georgii communione abhorrebant, hæc Athanasius in Apol. 1: *Videre erat post septimanam Paschæ, virgines in carcerem detrudi, Episcopos vincitos a militibus duci, viduarum, pupillarumque ædes populari... noctu Christianos raptari ædesque obsignari, et fratres clericorum pro fratribus in periculum devocari... in hebdomade post sacram Pentecostem... ipso die dominico... virgines ignibus flammantis rogi admotas... cæteros omnes quotquot comprehenderunt una cum virginibus... relegarunt... corpora defunctorum insepulta... ex Ægypto, et Africa Episcopos ad fugam exiliumque compulerunt... quos tanta acerbitate rapuerunt, ut quidam in via, quidam in exilio mortem oppeterint. Hæc gesta anno 356 post Mediolanense Concilium, et ejectum e sua sede Athanasium.*

^a Omittit usque paulo inferius, ut etiam Tertull. in lib. de orat. et de patient. Vers. Ant. *Dimittam illi... Dicit illi Jesus... septuagies.*

A omnia quæ habebat, et reddi debitum. Procidens autem servus ille, orabat eum dicens: Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi. Misertus autem dominus servi illius, dimisit t eum, et debitum dimisit ei. Egressus autem servus ille invenit unum ex conservis suis qui debebat ei centum denarios, et tenens suffocabat eum dicens: Redde quod debes. Et procidens servus ille rogabat eum dicens: Patientiam habe in me, et reddam tibi. Ille autem noluit, sed abiit, et misit eum in carcerem, donec redderet debitum. Videntes autem conservi ejus quæ fiebant, contristati sunt, et venerunt, et narraverunt domino suo omnia quæ facta erant. Tunc vocavit eum dominus suus, et ait illi: Serve nequam, omne debitum remisit tibi, quia rogasti me: non oportuit te quoque misereri conservo tuo, sicut et ego misertus sum tibi? Et iratus dominus ejus tradidit eum tortoribus, quoad usque redderet universum debitum. Sic et vobis faciet Pater meus qui in caelis est, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris (Ibid.). Quid respondes ad hæc tu, cujus mentis oculi videre minime potuerint hæc quæ præceperit fieri Dominus? Ubi ponis illud quod neque in te, neque in Deum deliquerit, sed sit sustinens persecutionem, cur apostolicam teneat fidem, cur nolit fieri ut tu es sacrilegus? Firmasti interficere veritatis prædicatorem cupiens in eo te collocari honore, in quo sunt illi, quos in evangelio et prophetarum interfectores designat Dominus, et impias manus ad ipsum etiam porrecturos et aperit dicens: *Homo erat paterfamilias qui plantavit vineam, et sepem h circumdedit; et fodit in ea torcular, et ædificavit turrem, et locavit eam colonis, et peregre profectus est. Cum tempus autem fructuum appropinquasset, misit servos suos ad colonos, ut acciperet de fructibus suis: et coloni apprehensis servis unum ceciderunt, alterum autem lapidaverunt, alium vero occiderunt. Iterum misit ad illos servos plures, et fecerunt eis similiter. Novissime autem misit illis filium suum unicum dicens: Verebuntur filium meum. Coloni autem videntes filium dixerunt inter se: Hic est hæres, venite, occidamus illum, et i habebimus hæreditatem ejus: et apprehensum eum occiderunt, et ejecerunt eum i extra vineam. Cum ergo venerit dominus vineæ, quid faciet colonis illis? Dicunt*

^b Supra, dixit ei.

^c Habitum omittit Vers. Ant.

^d Cold. plures apud Sabat. *decem millia cum Lucif. Græc. μύριον. Vers. Ant. centum.*

^e Vers. Ant. *Habebat... dominus ejus... ut redderet... rogabat dominum suum... Misericordia autem motus... illius, debitum remisit ei. Regressus... Et procidens conservis ejus... et omnia... sunt valde, et enarraverunt... fuerant... illum... nonne ergo... te misereri (omisso quoque)... tui?*

^f Cum Græco, ἀπέλυσεν αὐτὸν, καὶ τὸ δάνειον ἀπέχρησεν αὐτῷ. Vers. Ant. solummodo, *debitum remisit ei.*

^g Cum Til. et Latin. Antea, porrecturus.

^h Vers. Ant. *Sepem ei... in ea turrim... servis ejus (omisso coloni)... alium... misit alios servos plures prioribus... Forsitan reverebuntur... occidamus eum... Dixerunt... perdet, et vineam, etc.*

ⁱ Et omittit Sabat.

^j Apud Calmet Comm. in Evang. inter var. Evang. lect. omittitur eum in hoc Lucif. loco.

illi^a : *Malos male perdet illos, vineam locabit aliis colonis, qui reddent ei fructum temporibus suis (Ibid., xxi, 23).* Ex his quia esse unus magnopere desideraris, et nos socios criminum tuorum suadebas fieri: neque enim alia sunt consilia tua ab illorum nefariis consiliis, qui inveniuntur prophetas interemisse, qui denique in unicum Dei Filium impias porrexerint manus; maxime cum etiam passiones beatorum istorum missorum ad colonos ad nihilum sis redigens, astruendo illos fuisse interfectos propter eum qui fuerit quando non fuerit; cum clament sacre scripturæ, quia unicus Dei Filius semper regnavit, ac sit regnans cum Patre. Unam habere^b deitatem aperiunt dominicæ litteræ Patrem, et unicum ejus Filium; et dicis eum, pro quo interfecti sunt prophetae gloriosi, *factum esse ex nihilo*. Si enim tu quæ dicitis vera sunt, constat propter creaturam interfectos beatos prophetas. Et ubi erit illud quod ingenti indignatione irascatur Dominus in eos, qui serviant creaturæ quam creatori? Si pro creatura interfecti sunt beati prophetae, quomodo eos habet charissimos Deus? quomodo quia ipsorum verbis non crediderunt Judæi, sunt hodie Dei inimici? Unde Dei Judæi inimici? unde extra Domini positi inveniuntur vineam? nisi quia prophetarum interemptores exstitissent, nisi quia æternum Deum æterni Dei Filium prædicaverint prophetae, et illi comblasphemi tui non solum non crediderint prophetæ eorum, sed et eosdem interemerint. Quid etenim persecutos fuisse arbitraris in prophetis Judæos, nisi unicum Dei Filium, sicut et in apostolis atque martyribus? Ex te saltem cognosce vera esse quæ dico: siquidem et tu, quem^c in Athanasio nec non et in nobis, Dei verum persequaris Filium. Cum hæc ita sint, censueras nos jungendos interfectoibus prophetarum, justorum sanguinis fusoribus, consacrilegis tuis, hoc est Judæis, ipsorum videlicet quia sis imitator. Nec enim alia de re, *Athanasium damnate*, dixisti, susciperemus etiam Arii fidem mandasti, nisi ut et in effusione sanguinis justorum, et in negando unicum Dei Filium pares fuissetis Judæorum, quorum jam tu sis in omnibus particeps. Si enim illi prophetas interemerunt eos qui de adventu loquebantur unci Dei Filii, et tu eos interficis qui sint credentes, sicut crediderunt prophetae. Sed quamdiu de his cum incredulo? cum proposuerim tibi manifestare, unum^d te esse ex illis, ad quos dicit Dominus: *Ideo dico vobis, quia auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructum ejus (Ibid., 43).* Neque enim

A tu in gente hac es, quæ fructus inveniatur facere justitiæ, ut non unus esse pronuncieris ex illis, quos pulsos esse a Dei regno propter justorum necem et incredulitatem suam audias. Esse te adverte hæc gerendo inter illos, quorum nequitas aperiens dicit Dominus: *Simile est regnum cælorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo, et misit servos suos ad invitatos^d ad nuptias (Ibid. xxii, 2).* Et infra: *Et noluerunt venire. Iterum misit^e ad illos servos dicens: Dicite invitatis: Ecce prandium paravi meum: tauri mei, et saginata occisa, et omnia parata; venite ad nuptias. Illi autem neglexerunt, et abierunt alii in villam suam, alii vero ad negotiationem suam; reliqui vero tenuerunt servos ejus, et contumelia affectos occiderunt. Ille rex cum audisset, iratus est, et misit exercitum suum, et perdidit homicidas illos, et civitates^f eorum incendit. Tunc ait servis suis: Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui erant invitati, non fuerunt digni: ite ergo ad exitus viarum, et quoscumque inveneritis, vocate ad nuptias. Et egressi servi in vias congregaverunt quotquot invenerunt, malos et bonos, et impletæ sunt nuptiæ a discumbentibus. Intravit autem rex ut videret discumbentes, et vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali, et ait illi: Amice, quomodo huc venisti^g non habens vestimentum nuptiale? At ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris: Tollite eum pedibus et manibus, et mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus et stridor dentium (Ibid. 3).* Quia itaque sine vestitu sis nuptiarum, Constanti, eris in perpetuum, nisi te converteris, talis, qualis ille, cui dicitur: *Amice, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem (Ibid. 12)?* Sic venturus in tenebras exteriores. Nec dubites etenim te venturum ad exteriores tenebras, quandoquidem jam totus in tenebras sis conversus. Illi etenim, qui justorum fuderunt sanguinem prophetarum, qui unicum Dei negaverunt Filium, et tenebræ, et filii diaboli vocantur. Quia hæc sis et ipse agens, utique et tenebrarum, et diaboli filius eris perseveraturus, nisi tibi consulueris. *Quomodo, dicis, consulere mihi potero?* ut^h persequi nos desinas, et fidem apostolicam suscipias; quiⁱ nisi feceris, ut es nunc, semper futurus^j inter illos, ad quos dicitur: *Væ vobis, Scribæ et Pharisei hypocritæ, qui decimatis mentham et anethum, et cyminum, et reliquistis quæ graviora sunt legis, iudicium, et misericordiam, et fidem: hæc oportuit facere, et illa non omittere: duces cæci, liquantes calicem, camelum autem contraglutientes^k (Ibid. xxiii, 23).* Si non tu hæc digne audis cum illis, ubi est justum iudicium quod

^a Dicit illis. Vatic.

^b Habens. Latin. et Galland. ex prava interpolatione decepti; cum legeretur; sit regnans, cum Patre unam habere deitatem. Aperiunt etc.

^c Qui. Til. Quoque. Latin. et Galland. haud recte; nam sensus est: et tu, quem persequeris in Athanasio necnon et in nobis, etc.

^d Vers. Ant. Vocare invitatos.

^e Vers. Ant. Misit alios servos suos... et saginata... parata sunt... Ille autem rex... et civitatem illorum succendit... servi ejus... omnes quotq; ot... nuptiæ discumbentium... videre disc... vestimento...

vestem... Tunc ait... illum etc.

^f Civitatem legit Sab.

^g Infra idem Lucif. Intrasti non habens vestem nupti.

^h Pro si Til. et la Cerda.

ⁱ Pro quod. La Cerda.

^j Eris futurus. Til.

^k Transglutientes. Latin. ut idem Lucif. paulo inferius, verso etiam autem in et. Verum hic nulla mutatione facta legerim equidem divisim contra glutientes. Galand. non satis bene.

procedit a te, qui iustum virum, apostolicam cur^a sit prædicans fidem, nitaris interficere? Ubi est iustum iudicium? qui eos sis omnibus viribus imperii tui persequens, quos videas neque damnare velle inauditum, neque fidem catholicam deserere, et eos sis diligens, quos cognoscas tecum et sanguinem innocentis fudisse, et fidem evangelicam respuisse. Quæ est apud te, et in te constituta misericordia, quæ ut exhibeatur, lex præcepit sancta? nempe illa quæ torquet, proscrit, deportat, mittit in carcerem, deducit ad exsilia, collocat in metalla; illa quæ fami, siti, verberibus, nuditate necat; ad ultimum illa quæ gladio punit. Hæc est, Constanti, tua misericordia, quæ non veniat ex lege Dei, sed ex præsumptione diaboli. *Judicium, et misericordiam, et fidem, hæc, inquit, vos oportuit facere, et illa non omittere (Ibid.).* Ubi est fides tua? qui fidem, quam tenuerunt Abraham, Isaac, et Jacob beatissimi, et cuncti prophetæ, apostoli, ac martyres, damnaveris^b, et illam statueris suscipiendam a cunctis Dei cultoribus, quam contra hanc catholicam fidem diabolus per magistrum vestrum Arium vomuerit. Quibus ex rebus esse intelligeris unus ex illis qui dignoscantur audire: *Væ vobis, Scribæ et Pharisei hypocritæ, qui decimatis mentham, et anethum, et cyminum, et reliquistas quæ graviora sunt legis, iudicium, et misericordiam, et fidem: hæc oportuit facere, et illa non omittere: duces cæci, liquantes culicem et camelum transglutientes (Ibid.).* Aut negabis^c culicem te liquare, et camelum transvorare, homo, qui, cum stipem non solum rogatus, sed et tribuens sis nonnumquam sponte, tamen, ut est sæpe dictum, proscritas Christianos se confitentes, deportas, torqueas, postremo interficias: et idcirco esse te cum illis debes advertere, ad quos dicatur: *Væ vobis, Scribæ et Pharisei hypocritæ, quia similes estis sepulcris dealbatis, quæ aforis parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum, et omni spurcitia: sic et vos aforis quidem hominibus iusti, intus vero pleni estis hypocrisis et iniquitate (Ibid. 27).* Es ex illis interfectores, ad quos dicitur: *Serpentes, generamina^d viperarum, quomodo*

fugietis a iudicio gehennæ? Ideo ecce mitto ad vos prophetas, et sapientes, et scribas, et ex illis occidatis, et crucifigatis, et persequimini de civitate in civitatem, ut veniat ad vos omnis sanguis iustorum, qui effusus est super terram, a sanguine Abel iusti usque ad sanguinem Zachariæ filii Barachiz, quem occidistis inter templum et altare. Amen vobis dico, venient hæc omnia super generationem istam (Ibid. 33). Probaris actibus tuis ex alio genere te esse vipereo^f. Iuveniris^g etenim esse unus ex illis, ad quos hæc quod perpetraturi essent dicebantur. Aut si negas esse te ex illis qui audiunt ore Domini: *Serpentes, generamina viperarum (Ibid.);* proba non te, sed Judæos^h destinasse militem ad Alexandriam, Judæorum militem obsediisse fores Dei domus, Judæorum militem ducentem fuisse Syriam. Proba Judæos ingressos basilicam cum armis, atque certum numerum interfecisse. Si probare non potes, quia constet te misisse ad Dei impugnam religionem, rectissime dicimus te unum esse ex illis, ad quos dictum est: *Serpentes, generamina viperarum, quomodo fugietis iudicium gehennæ (Ibid.)?* Non sine dubio fugies iudicium gehennæ, sed eris semper illic ardens cum conserpentibus tuis, nisi tibi prospexeris. Tunc, inquit, tradent vos in tribulationem, et occident vos: *Et eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. Et tunc scandalizabuntur multi: et invicem tradent, et odio habebunt invicem: et multi pseudoprophetæ erurgentⁱ, et seducent multos: et quoniam abundabit iniquitas, perfrigescat charitas multorum (Ibid. xxiv, 9).*

C Si non mens tua sacrilega scit me propter unicum Dei Filium pati persecutionem a te, poteris non esse de illo genere, non esse in illorum sententia, ad quos dicitur: *Serpentes, generamina viperarum, quomodo fugietis a iudicio gehennæ? Ideo ecce mitto ad vos prophetas, et sapientes, et scribas, et ex illis occidatis, et crucifigatis, et persequimini de civitate in civitatem (Ibid. xxxiii, 33).* Quæ cum tu sis hodie gens, negare non audebis te de vipera esse progeniem. Interemisti enim multis in locis plurimos Christianorum, alios detines vinctos in carceribus, in ergastulis; etiam hinc poteris videre te unum

^a Pro quia. Titl.

^b Forte damnaveris. Id.

^c Id est, minora præcepta servare, majora contemnere.

^d Vers. Ant. Progenies... ecce ego... et sapientes viros... et ex eis flagellabitis in synagoga vestris, et persequimini... donec veniat super vos... fustus, etc.

^e Judicium Luciferi intra, et gemina pro generamina, et ecce ego mitto.

^f Forte quam vipereo. Galland. sed melius, ex illo genere vipereo.

^g Cum Vatic. Antea iuvenaris.

^h Ea hic innuit, quæ impie crudeliterque perpetrata sunt a Syriano duce jussu Constantii, ut Athanasio expulso, vel interempto, Georgius Cappadox in ejus locum intruderetur annæ 356; quæque ab ipsi Alexandrinis narrantur in libello ad Constantium misso graviter de Syriano, ejusque facinoræ conquerentes; nam vigilantiibus, inquit, nobis in Dominico, et precibus vacantiibus, eo quod synaxis pasceves die celebranda esset, de repente per inten-

pestam noctem... in ipsis recitationibus sacrarum **D** lectionum januas fregit... statim ex illius edicto alii sagittas mittere... ensesque ad lucem candelarum micare, virgines multæ calcibus elidi... icti sagittis perfossi concidere, aliqui militum ad prædam versi virgines denudare... Episcopus, Athanasius, per id tempus sedebat in throno, omnes ad preces cohortans... cum hinc illinc raptaretur, minime minus disceptus fuit... et nescimus quid de illo factum sit... deinde tot occisorum hominum corpora jusserunt milites ea in occultis abdere. Sanctissimas autem virgines interfectas, ibique relictas in monumentis sepelierunt... Diacani porro in ipso Dominico alii plagis concidebantur, alii vinculis constringebantur... quisque pro sua libidine fractis ostiis introrumpat, scrutabaturque omnia, in ea loca penetrans, in quæ non omnibus Christianis sæ est introire. Hæc illi. Porro discimus ex hoc Luciferi testimonio fluxisse Arianos, ea ex Judæorum tumultu patrata fuisse.

ⁱ Vers. Ant. Insurgent... abundavit... refrigescent.

esse ex illis, ad quos dicitur: *Serpentes, gemina viperarum* (Ibid.); et infra: *Ecce ego mitto ad vos prophetas, et sapientes, et scribas, et ex illis occiditis* (Ibid. 34): dum non eos dignaris execrari, quos videas per abundantem iniquitatem tuam recessisse ab apostolica fide, illos, quorum perfrixerit charitas, sed eos quos videas permanere in eo statu fidei, in quo manentes beati prophetae, apostoli, atque martyres meruerunt aeternas Dei consequi amicitias. Non enim apud Alexandriam Machelam^a et Dydimam ex presbyteris execraris, qui noscantur ex Christianis facti Ariani, sed eos, quos adhuc cognoscis stare nobiscum. Aut si non ita est, cur nunc non execraris Dydimam et Machelam, quos antea exsecraberis? nisi quia tunc a te fuissent execrabiles habiti, quia essent adhuc scilicet Christiani, nunc vero sint tibi charissimi, quia videlicet esse coeperunt, ut tu es apostata, blasphemus. Sed jam credimus, te post tantas probationes tibi exhibitas te unum esse ex illis, ad quos dicitur, *Serpentes, gemina viperarum, quomodo fugietis a iudicio gehennae* (Ibid. 33)? daturum te operam quo possis curare vulnera tibi per diabolum inscripta tam gravia, quia et homicida sis et sacrilegus: a quibus criminibus si te nolueris liberari, sanguis tuus requiratur a te, nos coram Deo mundi futuri a sanguine tuo, qui tibi omnibus veritatem patefecerimus modis; a te non solum tuus, sed et eorum requiratur sanguis, quos aut ad haerese[m] perduxisti suscipiendam, aut ad innocentem illexisti jugulandum. Sed si dixeris: *Arbitraber illorum catholicam fuisse fidem, quos dicitis Arianos*; si in fidei nutasti causa, si quod ii qui credere se dicant in creaturam ignorasti quod sint haeretici, hi qui dicant Deum non habere verum Filium, numquid etiam hoc ignorasti, quia non sit justum gladio persequi innocentem? numquid suggerat te dixisse Dominum beato Petro: *Converte gladium tuum in loco suo*^b. *Omnes enim qui accipiunt gladium, gladio peribunt* (Ibid. xxvi, 52)? Quid interea, Constanti, acturus, qui tantam Christi Dei unici Filii servorum interemeris multitudinem? Videas stonem eum, quem in nos persequeris, dicere,

quod omnes qui gladium accipiunt, gladio sunt perituri^c (Ibid.). Quid accepturus^d? qui nisi veniam facinororum tuorum, credens in eum quem negans fueris, consecutus toties inmeraris et quidem Dei percuti gladio, quoties tu percusseris ejus clementiam dicatas. Quis^e homo Dei sacerdotibus imponendam dixisti necessitatem ad absentem percutiendum, ad inauditum puniendum, ad innocentem fundendum sanguinem? Cur noluisti audiri Athanasium consecratorem nostrum a nobis? Cur sic more latronum occulte nos jugulare Dei hominem volueras? nisi quia sis ex illis, in quorum exprobrationem prolata sint haec: *Nemo ascendit in caelum, nisi qui de caelo descendit, Filius hominis qui est in caelis*^f. *Sicut enim Moyses exaltavit serpentem in deserto, sic oportet exaltari Filium hominis, ut omnis qui credit in eum, habeat vitam aeternam. Sic enim Deus mundum dilexit, ut Filium suum unicum^h daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed vitam aeternam habeat. Non enim misit Deus Filium suum in mundum ut iudicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. Ideo qui credit in eum, non iudicatur: qui autem non credit in eum, jam iudicatus est, quia non credidit in nomine unici Filii Dei. Hocⁱ est autem iudicium, quia lux venit in mundum, et dilexerunt homines potius tenebras quam lucem: erant enim opera illorum mala. Omnis qui prava agit, odit lucem^j; et non arguantur opera ejus. Nam qui facit veritatem, venit in lucem, ut manifestentur opera ejus, quoniam in Deo est^k factum (Joan. iii, 13). Si servum te unius cognosceres Dei Filii, nunquam profecto ejus majestatem negares, nunquam ejus servos nunc occulte, nunc publice jugulari manderes; sed quia sis equator tenebrarum, quippe tenebra, quia sint opera tua mala, noluisti rem quam detuleras plenissime examinari per Dei sacerdotes. Cur uoluisti? nisi quia tinueris opus tuum publicari serpentinum. Dum eximus in corpore, inquit apostolus, peregrinamur a Domino^l: ex fide enim ambulamus non per speciem: audemus etiam bonam voluntatem habentes magis peregrinari a corpore et praesentes esse ad Dominum, et cogitamus sive absentes sive praesentes placere illi. Nam*

^a A Socrate lib. II, cap. 23, et Nicephoro lib. IX, cap. 21, Achetas dicitur, ut etiam Latinus notavit. Is erat diaconus, cum anno 348, litteras Constantii detulit ad Athanasium commorantem Aquileia. quibus ad Alexandriam sedem revocabatur. In sacerdotium cooptatus jam fuerat, cum Lucifer haec Constantio exprobrabat, et cum Dydimam presbytero, qui forte Dydimus appellandus, a Catholicis partibus ad Arianas defecerat. Gallandus legendum putat Achetam ex diaconis; sed nullo fretus argumento, cum Lucifer utrumque ex presbyteris fuisse affirmet.

^b Vers. Ant. In locum suum, ut idem Lucifer in lib. de non pare. in Deum doling.

^c Supra Lucifer ipse, peribunt.

^d Accepturos. Vatic.

^e Qui Latin.

^f Vers. Ant. In caelo. Et sicut... ita, etc.

^g Vers. Ant. Qui credit in ipso, non pereat, sed habeat, etc. Lucifer convenit cum Cypr. lib. II Testim.

^h Vers. Ant. Unigenitum... credidit... Qui credit (omisso ideo)... qui autem non credit (omisso in eum)... unigeniti etc.

ⁱ Vers. Ant. Hoc est autem: quia etc. Graec. faret vers. Lucif.

^j Et non venit ad lucem, addunt Vatic. et Latin. et Graec.; sed haec absunt etiam a Vers. Ant. In qua, Omnis enim qui male agit... arguantur etc.

^k Dicendum, sunt facta: et in veteri codice scriptum erat in singulari, Arguatur opera ejus, et manifestetur opera ejus. Genera et numeros more vulgari non semper observat. Til. et la Cerda, qui subjicit: Tale in aliis eruditissimum. Graec. φανερόδη, ἐν θεῷ ἴσταν ἔργασμῶνα: scilicet nimis religiose verba Graeci textus expressit Lucifer. Galland. Vers. Ant. Qui autem facit... ad lucem... quia in Deo sunt facta.

^l Vers. Ant. A Deo: per fidem... voluntatem (omisso bonam)... omnes vos etc. Lucifer in lib. Mor. pro Dei Fil. Positi in corpore, peregrinamur a Domino, sensum potius exprimens, quam ipsa verba.

omnes nos oportet manifestari ante tribunal Christi, ut ferat unusquisque propria corporis, secundum quod gessit sive bonum sive malum (II Cor. v, 6). Et Constantius hæreticus dicit: *Damnate, Christiani, Christianum*. Cur hoc dicit? nisi quia fundere sanguinem justorum, derelinquere etiam Deum et suscipere idololatriam hoc esse optimum censeris? Sed iterum te obsecro piissime cognoscas imperator, cum sis et unici Filii Dei negator, et in eum credentium persecutor, si non compar illis inveniaris, quorum in Actibus apostolorum describitur nequitia: *Cum magna a dissensio esset inter illos, timens tribunus ne raptus fuisset Paulus ab illis, jussit exercitum descendere, et rapere eum in castris. Sequenti autem nocte assistens ei Dominus ait: Constans b esto: sicut enim testificatus es de me in Jerusalem, sic oportet te etiam Romæ testificari. Facta autem die, collegerunt se quidam ex Judæis, et devoverunt se dicentes, neque manducare, neque bibere, donec occiderent Paulum. Erant autem fere c quadraginta, qui hanc conjurationem fecerant, qui et accesserunt ad d principes sacerdotum, et indicaverunt dicentes: Devotionem vovimus nos nihil gustare in totum, donec occidamus Paulum: nunc ergo vos e colligite concilium, et notum facite tribuno, ut deducat eum ad vos, quasi de eo diligentius quæsituros: nos vero priusquam appropiet, parati sumus interficere eum (Act. xxiii, 10). Si non Dei sacerdotem isto petisti genere Athanasium, nisi non aliud finxisti te agere, et aliud perficere disposueras, potes ne negare non eodem adverso spiritu te quoque agi, quo sunt acti atque agantur Judæi? Nisi etenim illo fuisses excitatus spiritu contra nos Deo servientes, numquam sine dubio absentem damnari, et quidem innocentem mandares. Sed hæc sic ego sæpe repeto, tamquam etiam ipse, cum interdum vacas a furoris stimulis, non consideres omnibus te modis ita a justitiæ regula exorbitasse f, ut nec in Actibus apostolorum videre potueris, petentibus Judæis ad Paulum necandum beatum, hominem gentilem præ-*

^a Vers. Ant. *Magna autem facta seditione... ne discerneretur... ab ipsis... descendens rapere eum de medio eorum, et reducere in castra.*

^b Cum Græco, θάρσει. Vers. Ant. *Confide... in Hierosolyma... et Romæ... facta collectione Judæi devoverunt semetipsos.*

^c Vers. Ant. *Plusquam quadraginta... fecissent... D qui cum access.*

^d Vers. Ant. *Ad principes sacerdotum, et seniores, dixerunt: Devotione devovimus nos ipsos nihil gustare (omni- so in totum).*

^e Vers. Ant. *Notum facite tribuno cum concilio... tamquam aliquid cognituros certius de eo: nos autem etc.*

^f *Aberrasse, declinasse, a justitiæ regula discessisse. Til.*

^g *Consensum præbuisse, vel consensisse Judæis. Id.*

^h *Esse. Id. et Latin. et Galland.*

ⁱ Desunt hic plura, quæ omnino ex Vers. Ant. inserenda, ut sensus constet; quod Tilius etiam et Latinus animalvererunt: *Festus ergo cum venisset in provincia, post triduum ascendit in Hierosolyma a Cæsarea. Manifestaverunt autem ei principes Sacerdotum, et priores Judæorum, adversus Paulum: et rogabant eum, postulantes gratiam adversus eum, ut accerseret eum in Hierusalem, insidias facientes, ut, etc. Omissa*

asidem Festum minime cœtui Judæorum commo-
dasse e assensum, sed tam ipsos, nec non et Paulum
se in unum auditorum posse h pollicitem: gentilis
servavit æquitatis jus, tu vero destruxisti: aut
æquitas est damnare inauditum, interficere absentem,
audientiam vero negare justo ei homini, cui
omnis testis sit Dei populus, quod enim false
fuerit petitus a te ac tuis, Christianus a vobis Aria-
nis. Ergo, ut dicere cœperam, quæ fuerint inter Ju-
dæos et Paulum beatum gesta a Festo, accipe.
*Festus i autem cum venisset in provinciam præses,
ascendit Hierosolymam, insidias tendentes, ut eum inter-
ficerent in via. Festus ergo i, respondit Paulum quidem
servari in Cæsarea, se autem maturius proficisci. Itaque
qui k inter vos sunt, descendant, et, si quod est in viro*

*B crimen, accusent eum. Demoratus l ergo inter eos non
plus quam octo aut decem dies, descendit Cæsaream, et
altero die sedit pro tribunali, et jussit citari Paulum:
qui cum adductus esset, circumsteterunt eum Judæi, qui
a m Hierosolymis descenderant, multa et gravia crimina
objicientes, quæ probare non poterant: Paulo autem
rationem reddente, quod neque in legem Judæorum,
neque in templum, neque in Cæsarem aliquid deliquit
(Ib. xxv, 1). Ethnicus æquitatis viam inter bea-
tum Paulum et cohomicidas tuos Judæos tenuit, et
tu desiderii malarum meditationum tuarum parere
cupiens æquitatem justitiamque tollendam ex sensu
potueramus quod tu fieri cogebas contra justitiam? qui
meminissemus scriptum: *Nolite judicare secundum**

*C personam n, sed justum judicium judicate. Damnate
inauditum (Jo. vii, 24), quo dixisti tempore, cur
non memoratus es dixisse Nicodemum: Numquid
lex nostra judicat o de homine, nisi audiat ab ipso et
cognoscat quid fecerit (Ibid. 51)? Cur noluisti audiri
quem reum mortis dixisti, nisi quia falsa detulisses?
Dicit Dominus ad Judæos: Qui loquitur mendacium,
de suo p loquitur, quoniam mendax est et pater ejus (Ib.
viii, 44). Et tu, cum q mendax esse clarueris, æsti-
intermedia equidem existimarim ab incurioso sive
librario sive typographo, qui oculos a præcedente
voce Hierosolyma ad sequentem converterit. Gal-
land. Sed caret culpa typographus, cum ea verba in
ipso codice omnia fuis-e Tilius affirmet.*

ⁱ Vers. Ant. *Festus igitur... servari (omisso qui-
dem)... profecturum.*

^k *Potentes addit Latin. et Galland. ex Vulgata.
Vers. Ant. Qui ergo in vobis, ait, potentes sunt, de-
scendentes, si... illicitum etc.*

^l Vers. Ant. *Demoratus est autem... dies non am-
plius octo... descendens in... in crastinum sedens,
jussit Paulum adduci. Adveniente autem eo... qui ab
Hierosolyma (omisso Judæi)... multas et graves causas
objicientes Paulo, quas non vincebant probare...
Quoniam neque... quidquam peccavi.*

^m *Ab legit Sabat.*

ⁿ *Cum ms. Contrabig. apud Sabat. Vers. Ant. fa-
ciem.*

^o Vers. Ant. *Judicat hominem, nisi audierit pri-
mum ab ipso, et cognoverit primum quid fecit?*

^p Vers. Ant. *Ex suis propriis... quia... sicut et
pater ejus.*

^q *Cum luce clartus sit te mendacem esse, et falsa
contra Athanasium dixisse. Til.*

mas non te esse filium mendacis, et audes filius A mendacis resistere veracibus fallax Domini sacerdotibus? sacrilegus tu audes, quem advertamus esse latronem atque furem illum, quem præostenderit Dominus dicens: *Amen, amen dico vobis^a, qui non intrat per januam in ovile ovium, sed qui ascendit per aliam partem, ille fur est et latro (Joan. x, 1)*. Porrexisti quidem manus ad Christi oves antichristo vindicandas; sed ut es agnitus fur atque latro, es vitatus atque rejectus. Cur te vel consacrilegum tuum Georgium^b non sunt secutæ oves Dei? Cur illum, quem esse Alexandrinorum fortissime es dolens episcopum, sequuntur? nisi quia illum quidem instituerit illis episcopum Deus, te vero atque Georgium ad maclandas ut latrones et fures immiserit diabolus. *Qui intrat per januam, inquit, pastor est ovium: huic ostiarius aperit, et oves audiunt vocem ejus, et suas oves vocat nominatim, et educit illas; et cum suas omnes ejecerit, ad c illas vadit, et oves eum sequuntur, quia noverunt^d vocem ejus; alterum non sequuntur, sed fugiunt ab illo, quia nesciunt ejus vocem (Ibid. 2)*. Quia igitur tu non intraveris per januam in ecclesiam, latro esse conspiceris atque fur: non enim nosti Dei Filium ut dicas te intrasse per januam: siquidem ille eos diceret et fures et latrones, quia et tunc non fuerunt in ejus clementiam divinam credentes, nec deinceps essent credituri, et aliter fuissent erudire oves illius tentaturi. Igitur cum tu hinc^e doctrinam spargens insanam sis, quod enim non in eum credideris, utique esse latro ille atque fur, qui jam tunc præostendebaris, ex blasphemis^f tuis manifestissime comprobaris. Quod ita esse probat sequentia^g et pronuntiationis: ait ad illos Jesus: *Amen, amen dico vobis, ego^h sum janua ovium. Omnes quicumque venerunt anteⁱ me, et fures sunt et latrones, sed non audierunt illos oves. Ego sum janua^j; si quis per me intraverit, salvus erit, et intrabit, et pascua inveniet; fur non venit, nisi ut furetur (Ibid. 7)*. O tu itaque fur, qui ad hoc intrasse Dei inveniaris ovile, ut videlicet fuisses furatus et interficeres, qua adhuc voce poteris dicere: *Debet non esse episcopus Athanasius Alexandrinorum, sed Georgius*, quando videas te Georgium, vel cunctos sacrilegos vestros non esse aliud nisi fures ac latrones?

^a Vers. Ant. *Amen dico.... in cortem.... sed ascendit alia parte.*

^b Quantopere a Georgii communione abhorrerent Alexandrini, ipsi testantur in libello paulo ante memorato: *Si edictum principis est, ut in nos persecutio fieret, parati sumus omnes ad martyrium subeundum... obsecramusque, ut obtineamus, ne illis liberum fiat, alium Episcopum introducere; quod ne fieret restitimus, Athanasium reverendissimum desiderantes, quem Deus ab initio nobis dedit secundum successionem patrum nostrorum, quem ipse Constantius religiosissimus Augustus cum litteris juramentisque huc misit. Quæ vero consecuta sunt, cædes, exsilia, publicationes honorum, proscriptiones in tota ferme Alexandrini Episcopatus diocesi integro ferme sexennio usque ad reditum Athanasii satis declarant, paratos fuisse Catholicos illos extrema quæque malorum oppetere, quam cum Georgio ullam inire religionis acsacrorum societatem.*

^c Ante. Latin. et Galland. ut in Vers. Ant.; in quâ,

ut te ac tuos cognoscentes latrones esse ac fures pel- lerent. Sed tu idcirco te ac tuos, pulsas nobis Dei ordinatis judicio, præesse gregi dominico censuisti, quo possis libere in Dei grassari gregem. Cum sis talis, mirari non poterimus quia dixeris puniendum absentem Dei cultorem. Neque enim retinere potueras dixisse Dominum: *Si diligitis me, mandata mea servate^k: et ego rogabo Patrem, et alium advocatum dabit vobis, ut vobiscum sit in æternum spiritus veritatis, quem mundus non potest accipere, quoniam non videt illum nec agnoscit; vos agnoscitis eum, quoniam vobiscum manet et in vobis est (Ibid. xiv, 15)*. Sed dic, oro te, quomodo possit in nobis habitare Spiritus sanctus paraclitus, si tuam vel patris tui fecissemus voluntatem? Infra etiam, *Qui audit, inquit, præcepta^l mea, et custodit^m illa, ille est qui me diligit. Qui autem me diligit, diligitur a Patre meo, et ego diligam illum, et ostendam illi meisum. Ait illi Judas non Scariothⁿ: Domine quid factum est, quod manifestas te nobis, et non huic mundo? Respondit Jesus et dixit illi: Si quis me diligit, sermonem meum custodiet, et Pater meus diliget illum, et ad illum veniemus, et apud eum manebimus. Qui non me diligit, sermones meos non custodit (Ibid., 21)*. Ex his Domini pronuntiationibus, quam inimicus noster exsiteris, potest conjici: *Qui audit mandata mea et custodit illa, ille est qui me diligit (Ibid.)*. Quomodo dilexisse nos eum monstrabamus, si, ut tu, mandata ejus calcaremus? calcans es etenim dominica mandata; cumque ille servari sanxerit, tu non tantum non esse servanda mandes, sed et ipsum negari præcipias: aut quomodo me Pater ipsius, propterea quod servaverim mandata Filii ejus, amare poterit, si damnem innocentem? Dicit Filius Dei: *Si quis me diligit, sermonem meum custodiet, et Pater meus diliget illum, et ad illum veniemus, et apud illum manebimus (Ibid. 23)*: et tu dicis, esca ignis apostata, *Damnate innocentem*. Quo genere Dei diligere inventi fuissetus Filium, si contra mandata ipsius jugularem virum justum? Quomodo fieri poterat ut diligeret nos Pater, et venirent Pater et Filius, et mansitare dignati fuissent in nobis, si rescindentes Domini mandata, tua sacrilegi præ-

^D *Cum autem oves.... produxerit, ante illas vadet. Græc. ἐκβάλη.*

^d Vers. Ant. *Sciunt.... alienum autem... ab eo, etc.*

^e Hanc. Til.

^f Blasphemias. Id.

^g *Probat sequentia, vel sequentia femininum facit. Id.*

^h Vers. Ant. *Quia ego sum ostium.... quotquot.*

ⁱ Ita Græcus, *πρὸ ἐμοῦ*, quod abest a Vers. Ant.

^j Vers. Ant. *Ostium. Per me si quis introierit, salvabitur: et introibit, et exiet, et pasc.*

^k Vers. Ant. *Præcepta mea custodite.... spiritum.... hic mundus.... quia.... eum, nec cognoscit eum: vos autem nostis illum, quia, etc.*

^l Lucifer infra mandata, et apud illum manebimus.

^m Vers. Ant. *Servat ea.... et manifestabo ei.... non ille Scariotha, sed alius.... quia nobis incipis manifestare te ipsum.... dicit ei.... servavit.... eum, et ad eum.... manemus.... non servat.*

ⁿ Iscarioth legit Sabat.

cepta custodiremus? Conspice, Constanti, invidus ille amator tuæ voluntatis diabolus a quali nos gloria per te clientem suum pellere tentaverit, nisi nobis Domini subveniret pietas; te^a jam non hominem, quem Deus fecit ad imaginem et similitudinem suam, sed cœnum esse omnium cloacarum considerantes, calcaremus tuas sacrilegas jussiones. Quis etenim nolit, nisi vobis Arianis infelicioꝝ, a Dei unico Filio diligi? Quis est qui nolit amari ab ejus Patre? Quis qui Patris et unici ejus Filii templum esse recuset? quæ utique consequi non potest, qui sicut tu et homicida fuerit et sacrilegus: consequi sane tu etiam poteris, si conversus vere pœnitueris. Dicit adhuc Dominus: *Hoc est mandatum^b meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. Majorem hanc^c charitatem nemo habet, ut animam suam ponat pro amicis suis. Vos amici mei estis, si feceritis quod præcipio vobis. Jam non dico vos servos, sed^d amicos (Joan. xv, 12).* Et iterum: *Non vos me elegistis, sed ego vos elegi, et posui^e vos ut estis et fructificetis, et fructus vester maneat, et quodcumque a Patre meo petieritis in nomine meo, det vobis (Ibid. 16).* Quomodo poterimus esse amici unici Filii Dei, si contra interdictum illius pietatis damnaverimus absentem, interfecerimus innocentem? Quomodo fructus noster augmenta crementorum facere poterit? Quomodo quicquid petierimus in nomine ejus, accipiemus a Patre, si, ut tu cogebas, non solum cultorem ejus puniremus, sed et ipsum negaremus? Titio viro Deo dicato scripsisse beatum apostolum non inveneras de episcopi irreprehensibili officio, quod sit dignum præbere Deo, ut homicidas nos effici cuperes? *Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ deerant corrigas, et constituas per civitates presbyterium^f, sicut ego tibi disposui. Si quis est sine crimine, unius uxoris vir, filios habens fideles, non in accusationem*

^a Id est, nisi te, etc. calcaremus etc.

^b Vers. Ant. Præceptum.... quia dilectione dil.... Majorem hac dilectionem.... quæ ego præcipio, etc.

^c Me quomvis non monente, nemo erit, qui non emendabit hunc locum Luciferi, inquit Cotelerius in notationibus ad Apophthegmata Patrum pag. 621 monum. Eccl. Græc. cum ad Græcam lectionem, *μικτὸν τῶν τῆς ἀγάπης*, vertendum sit, majorem hac caritatem. Sabat. legit hac in ipso Lucif. Ms. Fossat. apud ipsum Sabat. præfert hanc.

^d Sed amicos, abest a Vers. Ant. legitur in ms. Major. Mon. apud Sabat. et in Cypr. epist. 63. Vnde quæ notavimus, pag. 119, n. 8.

^e Vers. Ant. Ordinavi... ut quodcumque a Patre in nom.

^f Presbyteros. Latin. ex Græco. Vers. Ant. presbyterium cum Lucif. At nihil mutandum. Hanc enim Luciferi lectionem in nonnullis exstare codicibus, monet Millius tum in hunc locum, tum etiam in Prolegom. ad N. T. § 777. Galland.

^g Non subditos legit Sabat. Vers. Ant. non subjectos.

^h Superbum habet Sabat.

ⁱ Litteram Græci textus ἀσχοποιεῖν exprimeret conatus est Lucifer. Galland.

^j Vers. Ant. Fidelis verbi.

^k In doctrina sana. Galland. ex Vulg. Et exhortari in doctrinam sanam. Vers. Ant.

^l Græc. *ἡσανατάται*. Vers. Ant. seductores.

^m Hoc nomen corruptum est, et puto reponendum esse *integerrimi Episcopi*, vel tale aliquid. Tit. et La

luxuriæ, aut non subjectum^g; oportet enim episcopum sine crimine esse sicut dispensatorem Dei, non protervum^h, non iracundum, non violentum, non percussorem, non turpilucrumⁱ; sed hospitalem, benignum, sobrium, justum, sanctum, continentem, amplectentem id quod secundum doctrinam est, fidem i verbi, ut potens sit exhortari in doctrina^k, et contradicentes convincere. Sunt enim multi etiam non subditi, vaniloqui, et deceptores^l, maxime qui ex circumcissione sunt, quos oportet redargui, qui universas domos evertunt, decantes quæ non oportet turpis lucri gratia (Tit. 1, 6). Cum igitur talem voluerit episcopum fieri, qui hanc tenentem viveret viam justitiæ, qua tu auctoritate ad excludenda mandata beati apostoli nova præcepta dare dignatus es, ea videlicet, quæ ex diaboli ore noscantur orta voluntate? Apostolus me non iracundum, non percussorem vult fieri, et tu me homicidam vis effici? Quibus ex rebus potest colligi Spiritum sanctum locutum ore beati apostoli, spiritum vero æquam locutum ore vestro Arianorum. Conspicis interea mandasse apostolum, ut vos veritati resistentes indentemini^m episcopi interventu, ut per sanam doctrinam vestra punita esset blasphemia. Non ad hoc beati apostoli protuli dictum, oportere episcopum sine crimine esse, ut me peccatorem negarem, cum et meam horum conscientiam, et dicere audiam Job illum justum: *Quis enim mundusⁿ a sordibus amo, etiam si unius diei sit vita ejus in terra (Job. xiv, 4);* Joannem etiam beatum advertam dicere: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus^o et veritas in nobis non est (1 Joan. 1, 8).* Non ergo iccirco apostoli præceptum protuli, ut, qui meminerim me peccatorem, prædicarem esse sine sordibus, sed ut tu, quam sit malum quod præcaperis fieri, posses advertere. *Jupenes, inquit, similiter hortars ut sobrii sint in omnibus^p, per omnia teipsum formam præ-*

Cerd. Cangius in Glossario ita emendat hunc Luciferi locum: ut vos veritati resistentes indentemini Episcopi interventu, etc. a verbo nimirum indentemini: sed sensus adhuc obscurus; quare ratinare alium est verbum indentemini ab indentare deductum, quo dante infringere significat, eoque utitur in epist. 4, S. Pacianus Episc. Barcin. apud Cangium ipsum: de similibus quidem Apostolus, quos oportet indentari: et sensus erit, ut Ariani nimirum indententur, id est infringantur, conterantur sana doctrina et auctoritate talis Episcopi, qui a Paulo describitur in ea ad Titum epistola.

ⁿ Hoc Jobi testimonium inter cap. xiv ejus libri D apud Septuag. Et Origenes pluribus in locis eadem fere verba, quæ Lucifer, exhibet; *Nemo mundus a sorde, nec si unius diei fuerit vita ejus: nimirum in lib. iv de Princip., Homil. 8 in Levit. et 3 in Num., in Select. in Psal. 129, Lib. 3 in Cant., Hom. v in Jerem. et xiv in Luc. ac Tom. xv in Matth. Tum Auctor Quarst. ad Orthod. quarst. 88: *Τίς γὰρ καθαρός ἔσται ἀπὸ ῥύπου; ὅλλ' οὐδείς, εἰάν τι μίαν ἡμέραν ὀ βίος ἔτι τῆς γῆς.* Vers. Ant. *Quis enim erit mundus abique sorde? nec unus quidem.... fuerit.... super terram.**

^o Cum Græco, *πλανώμεν*. Vers. Ant. Nosmetipsos seducimus.

^p In omnibus, abest a Vers. Ant. Monet Hieronymus in Tit. n. 6. Ita esse legendum, ut feri versio Luciferi; sed Lucifer repetit, per omnia teipsum etc. ubi Vers. Ant. in omnibus, quæ cum Græco ad J referuntur.

beus bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate, in ^a sermone sanum, irreprehensibilem, ut adversarius reveretur, nihil habens quid ^b dicere malum de nobis (Tit. II, 6). Quomodo me formam bonorum operum aliis præbuissem, si sanguinem Dei servi fudissem? Quomodo doctrinam integram, quam tradiderunt apostoli, prædicantem me Dei populus cognosceret, si hæresim tuam suscepissem, si denique vel in hypocrisi satellitis ^c tuis pseudoepiscopis Arianis communicarem? Quomodo possit sermo meus proferri sanus, irreprehensibilis, si evangelicam atque apostolicam deserens fidem tuam suscepissem blasphemiam? Quomodo adversarius revereri poterat? Quomodo de me nihil possit dicere mali, cum si tibi acquiescendum consuissem, et homicidam et sacrilegum me factum comprehendissem? Iterum, cum moneret, servos dominis suis subditos esse debere: *Illuxit enim, inquit, gratia Dei salvatoris nostri ^d omnibus hominibus, corripiens ^e nos, ut abnegantes impietatem et sæcularia desideria, sobrie, et pie, et juste vivamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem in ^f adventum gloriæ magni Dei, et salvatoris nostri Jesu Christi, qui dedit pro nobis seipsum, ut liberaret nos ab omni iniquitate, et mundet ^g sibi populum abundantem, æmulatorem bonorum operum (Ibid. 11). Cum in his nos ambulare præceperit bonis operibus, quid tibi visum est ut invidiaris ad homicidium faciendum? Quomodo etiam abnegantes impietatem, pie et juste viventis conspici poteramus, si tecum fudissemus innocentis cruorem? Sed et cum dicat iocirco se pro peccatis nostris tradidisse Dominum, ut nos eriperet ab operibus satanæ, et constitueret ad hoc ut æmulatores essemus bonorum operum, si opus istud tuum et nos tecum perpetrati fuisset, in qua essemus parte, nisi in qua sit Cain? *Illuxit enim, inquit, gratia Dei salvatoris nostri omnibus hominibus, corripiens nos, ut abnegantes impietatem ac ^h desideria sæcularia, sobrie, et juste, et pie vivamus in hoc sæculo (Ibid.).* Et Constantius tu imperator dignaris dicere, simus impii, scelerati, perditi, maligni, iniqui, injusti. Ubi hanc spem inveniatis beatam, quam me expectare docet apostolus beatus, si non solum ipsius, qui omnem beatitudinem tribuere potens est, servos interemerem, sed et ipsum negaverem? Tu etenim utrumque fecisti, Constanti, quia et servos ejus persequeris atque interficis, et ipsum deserens idolis te mancipandum censueris. Cur ista geris, nisi quia tibi non illuxerit gratia Dei salvatoris nostri? Si enim illuxisset, memisses apostoli dicentis præceptorum t*

*Videte itaque quomodo cavete i ambuletis, non quasi insipientes, sed ut sapientes, redimentes tempus, quin dies mali sunt. Propterea notis effici imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Domini (Eph. v, 15). Si voluntas est Domini interficere innocentem, derelinquere fidem evangelicam, poterit non solum hæc pars, sed et totum corpus epistolarum beati apostoli tuis patrociniis præbere præscriptionibus; sin minus favet præscriptionibus tuis nulla pars sacrarum scripturarum, est luce clarius manifestum te sub tenebrarum degere potestate; unde et effectum sit, ut nihil de sacris scripturarum haureris fontibus, quod te potuisset a tantis removere periculis. Si enim non te potestas tenebrarum sub tui redagisset ditione, profecto retineres quæ Philippenses audiunt: *Coimitatores mei estote, fratres, et observate eos, qui sic ambulant, vicis habetis formam nostram. Multi enim ambulant, quos sæpe ^b dicam vobis, nunc autem et fletus dico, inimicos crucis Christi, quarum finis est interitus, quarum Deus venter est, et gloria in confusione ^c ipsorum, qui terrena capiunt (Philip. III, 17). Dices cupis, prudentissime imperator, in quibus debemus effici coimitatores apostoli: doce apostata. Si homicida fuit apostolus, si blasphemus, si evangelicæ fidei destructor, si sacrilegus; hæc etenim omnia et antequam credidisset in unicum Dei Filium fecisse se præstat; tu vero qui hæc facis hodie, quæ ille ante agnitionem unius Dei Filii faciebat, quæ de re ausus fuisti jubere nobis Domini sacerdotibus, ut innocentem condemnaremus, ut hæresim tuam suscipientes, apostolicam fidem desperaremus? Tu qua de re hæc fieri præcepisti, quæ contra formam apostoli sunt prolata, nisi quia sis ex iniquis crucis Christi, ex illis qui jam tunc designati fueratis ore sancti apostoli? Te na se tunc audiremus, quorum finem dicit apostolus esse interitum? ut illos tuos satellites, qui derelinquentes formam traditam disciplinæ, et regulam fidei per apostolos, tibi semet turpis lucri gratia tradiderint; illos qui plus mensam tuam copias fecerunt, quam ea, quæ promittit suis Dominus; illos qui tui convivæ esse delegerint, quam patriarcharum, prophetarum, apostolorum, vel martyrum; ad quos dicitur rectissime: *Vester Deus venter est. Examine ^m, dicit apostolus, bonum continete ⁿ vos (I Thess. v, 21): et quia viderimus maledictam operam vestram Arianorum et vitaverimus, odio laboramus. Sed quam volubrum est, quamque juvandum a te odiri, amari vero a Deo! Reputasti nos e re commissa nobis, arbitratus po-***

^a Vers. Ant. In doctrinam, in integritatem, gravitatem, sermonem sanum... habens quod etc.

^b Quid omittit Sabat.

^c Satellitibus. Tit. et Latin. vel satellitus satelliti, vel quod ego existimo satellitis, ut sit genus interpolationis, quod nos dicimus abbreviaturam; cum postea clare dicat, ut illos tuos satellites. La Cerd. Sic stylus Luciferianus pro satellitibus. Galland.

^d Vers. Ant. Dei salutaris omnibus, etc.

^e Erudiens legit hic Sabat.

^f Et adventum. Latin. ex Græco et Vulg. ac Vers. Ant.

^g Pro mundaret. Tit. Mundaret. Latin. Vers. Ant. mundet cum Lucif.

^h Et sæcularia desideria... et pie et juste. Idem Lucifer supra.

ⁱ Cum Græco ἀπειθῶς, quod deest in Vers. Ant.

^j Ulla. Latin.

^k Cum Græco. Vers. Ant. semper.

^l Ita Græc. ἐν τῇ ἀσχύνῃ. Vers. Ant. confessione.

^m Examine omnia. Latin. cum Græco et Vers. Ant. et Vulg.

ⁿ Vers. Ant. Abstineite.

tuisse te, quod Deus ædificavit, destruere. *Unicuique A* autem nostrum, ait Ephesiis scribens, data est gratia secundum mensuram dignationis^a Christi, propter quod dicit: Ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus. Quod autem ascendit, quid est, nisi quia et descendit in inferiora terræ? et qui descendit, ipse est et qui ascendit super omnes cælos, ut adimpleret omnia: et ipse dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, quosdam vero evangelistas, quosdam autem pastores, et doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitate fidei et agnitione Dei^b in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: ut jam non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia ad remedium^c erroris. Veritatem autem facientes in charitate crescimus in illo per^d omnia qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum et connexum per juncturam subministrationis in mensuram uniuscujusque partis incrementum corporis facit in ædificationem sui in charitate (Eph. iv, 7). Cum hæc ita esse legis, cur fuisti ausus tollere pastores, quos gregi suo Deus voluerit præesse? cur? nisi^e ut te cum omni vento doctrinæ possent Dei circumferre supra dominicum gregem pastores, ne fuissent ducti tamquam parvuli omni vento doctrinæ? Accedentes ad fidem, ne vestra nequissimorum hominum astutia ad diaboli principis vestri remedia^f recederent ab apostolica evangelicaque fide, tulisti^g episcopos e plebibus, quibus præsumus divina dignatione, ad hoc utique ut doceres doctrinam non apostolicam sed hæreticam. Væ tibi misero, per quem hæc gerit satanas. Inveneras homo sapiens colorem aptum fallaciæ tuæ, quo nam modo posses Dei oves patri tuo defendere^h, qui tibi ut in his demoreris malis, jam illis jaculis, quibus Evæ et Adæ mentes sauciavit, corⁱ tuum jaculavit, ad hoc videlicet, ut in hac temet pravitate constitueret. In-

veneras, inquam, homo sapiens colorem aptum fallaciæ tuæ; quo nam modo posses dominicum depopulare gregem dicens: Peccavit Athanasius, et iccirco qui illum mecum interemerit, erit episcopus; qui insuper habendum censuerit, non erit: et qui damnabant Athanasium jungebantur pseudoepiscopis dogmatis tuæ Arianæ. Si qui tuam metuentes iram hoc egissent, triplex per te homicidam atque sacrilegum incurrebant crimen, sive quod innocentem damnerent, sive quod catholici hæreticis communicarent, et in gregem Dei vos lupos intrare sinerent, cum dicat apostolus, iccirco datos pastores, ut omnis damnorum doctrina, quæ per vos hæreticos et omnes adversarios ecclesiæ profertur, fuisset exclusa, atque in veritate currentes Dei servi eo usque mansissent immobiles, donec ad summam venirent perfectionem; et tu tenebra auferre dignatus es pastores judicio constitutos Dei, quo possis tu lupus convertere cunctos in diaboli amatoris tui prædam. Ut jam, inquit, non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia ad remedium erroris. Veritatem autem facientes in charitate crescimus in illo per omnia, qui est caput Christus (Ibid., 14). Quomodo possemus crescere in illo, si te secuti tenebram fuissemus, cum sis negans illum verum Deum esse, cum dicas illum non natum de substantia Patris, sed astruas factum ex nihilo? Quomodo potueramus in crescere in illo, qui non ambulaturi eramus in veritate, ex quo te fuissemus apostatam secuti? Deinde cum dicat: Veritatem facientes crescimus in charitate (Ibid. 15), et sit manifestum criminibus falsis petatum Dei sacerdotem per te ac tuos Athanasium, si ea, quæ imperas, fecissemus, quomodo aut in veritate, aut in charitate currere conspecti fuissemus, qui et charitatem existissemus, quam tenemus cum coepiscopo nostro Athanasio, et quia^k falso temperassemus^l crimini, et ipsi tibi fallaci in innocentis necem juncti tecum mereremur divina indignatione percuti? Sic ergo,

^a Donationis. Id Latin. cum iisdem. Nihil muto. Vox enim dignatio pro donatio frequenter usurpatur a Tertulliano, Cypriano, aliisque Patribus. Vide sis Cangi Glossarium v. Dignatio. Galland.

^b Vulg. Et agnitionis Filii Dei, ut habet textus Græcus: καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. Deest tamen, ut apud Luciferum, lectio τοῦ υἱοῦ etiam apud Clem. Alex. Pædag. lib. 4, c. 5. Galland. Vers. Ant. In unitatem fidei et agnitionis Filii Dei.

^c Græc. πρὸς τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης. Vulg. ad circumventionem erroris. Quem in locum Millius observat, veterem interpretem μεθοδείαν reddidisse remedium tum hic, tum Eph. vi, 11, eamque versionem in complurium veterum Latinorum scripta mansisse. Cujus quidem interpretationis causam ejusmodi fuisse putat idem vir eruditus in Proleg. ad N. T. numm. 568, 866. Nimirum, inquit, remedium ætate ista significasse videtur deceptionis genus aliquod, quo per adhibita pharmaca et potiones simplicium loculos emungebant venefici aliive circumforanei nebulones. Cum autem jaundudum exsoleverit iste vocis sensus, et remedium jam aliud omnino significet, S. Hieronymus in ejus locum circumventionem reposuit: et Ephes. vi, 11, pro remedia diaboli, quod habuit Vetus Italica, insidias diaboli rescripsit. Galland.

^d Crescimus in illo omnia. Vers. Ant.

^e Locus inaneus, aut omnino corruptus videtur. Til. et ita quidem, ut nequeat apte explicari.

^f Insidias scilicet eo sensu, quem modo ex Millio enarravimus. Galland.

^g Abstulisti, deposuisti Episcopos Catholicos, et Arianos instituisti. Til. et La Cerda. De hoc graviter conqueritur etiam Athanasius in Apologia, et in epist. ad Solit. et ad Episcopos Africae. Quæ Ecclesia, scribit in Apol. de fug. sua ad Constantium, non luget obstructas ab illis, Arianis, in Episcopos suos insidias? nonne Antiochia ob Eustathium... ademptum in mærore est? et Balanæ ob Euphrationem; Paltus et Antaradus ob Cymatum et Carterium; Adrianopolis ob Eutropium, deinde ob Lucium; Ancyra ob Marcelum, Beroæ ob Cyrum, Gaza ob Asclepam, etc.

^h I. e. diabolo servare. Gallandius mallet legendum esse deferre.

ⁱ Jaculatus est cor tuum, ferit cor tuum. Activum usurpat loco passivi; quod latine non dicitur. Til.

^j Poteramus. Latin.

^k Qui. Id.

^l Pro obtemperassemus, paruissemus falso crimini in Athanasium delato. Til. Latin. et la Cerda. et Galland.

Constanti, edificatur domus Dei per fallaciam, per sanguinis innocentium fusionem, per prædicationem blasphemam? Væ tibi qui ad hoc sis vivens, ut hæc cuncta mala per te gerat diabolus. Tu mihi dicis: *Puni innocentem, derelinque fidem catholicam, atque suscipe venena hæresis meæ, et est apostolus dicens: Hoc itaque dico et testificor in Domino, ut non amplius ^a ambuletis, sicut et gentes ambulant in vanitate mentis suæ, obscurati intellectu, alienati a vita ^b Dei, per ignorantiam quæ est in illis, propter cæcitatē cordis ipsorum (Eph. iv, 17).* Cui obediam vestrum? tibine an apostolo? tibine apostatæ sacrilego, an illi qui jam fudisse sanguinem propter unicum Dei inveniat Filium? Quem vestrum sequar? tene templum dæmonum, an illum Dei templum? te qui operibus tuis aut Judæum, aut ethnicum esse declaras, B an illum qui jam consecutus sit per hanc quam exsecraris fidem regna cælestia? Si enim non tu operibus tuis gentilem te esse manifestas, poteris defendere, quod enim non digne hæc te contra proferantur. Primo quia sis negans Dei Filium, gentilis aut Judæus nobis es: deinde cum proscribis, deportas, torques, falsis criminibus innocentes oneras, interficis, non inveniri poteris Christianus, qui per viam suam Dei esse homo cognoscatur, sed utique unus de illis, de quibus per apostolum dicit Dei Spiritus, quod enimsint in vanitate mentis suæ, insensati ^c, alienati a vita Dei, per cæcitatē cordis ipsorum (Ibid. 18). Quando ergo hæc cæcati gerere corde voce apostoli manifestentur, quæ tu geris, qua fronte audes sanis corde ac mente dicere, *Errastis; fallax veracibus, Mendaces estis?* Apostolus (Ibid. 21). *Sicut est veritas, dicit, in Jesu, deponentes ^d secundum pristinam conversationem veterem hominem eum, qui corrumpitur secundum concupiscentiam erroris ^e. Renovamini autem spiritu sensus vestri, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitiam ^f et sanctitatem et veritatem. Deponentes mendacium, loquimini veritatem, unusquisque ad proximum suum.* Ubi hæc prætermisisti ^g monita salutaria, quæ nos custodire hortatur apostolus? Quomodo etenim deposuisse veterem hominem, et novum hominem eum, qui secundum Deum sit, induisse reperiri potueramus? Quomodo

manentes in iustitia et sanctitate et veritate conspecti fuisset, qui injusta tecum gerentes eum novum hominem, qui sit creatus secundum Deum, exstinxisset, et illum veterem, qui corrumpitur secundum erroris concupiscentiam, ut ante corrumpetur, quam Deum nosse cœpisset, iterum portare cœpisset? Ista etenim cuncta faciant, quæ tu facis, non Dei domestici, sed satellites antichristi: *Deponentes mendacium, loquimini veritatem, unusquisque ad proximum suum, quia sumus invicem membra (Ibid. 25).* Si fuisses de ecclesiæ Dei membrum, mihi crede quod numquam mendacium pertulisses ad ecclesiam; sed ^h quia sis illius homo, qui deceperit Adam per fallaciam et Evam, iccirco pertulisti mendacium, ut nos sic circumscriberes, quomodo circumscripsit diabolus primoplastas homines. Tu dixisti: *Damnate Athanasium, quia graviter deliquit, alioquin in reatu eritis mazimo apud Deum. Suscipite Aarii fidem, et vivetis in æternum.* Accipe ⁱ quæ etiam amantissimus tibi circa Adam et Evam egerit, et invenies hæc te nunc gerere circa nos, quæ et ille tunc gesserit circa illos (Gen. ii, 25). *Et erant, inquit in Genesi Moyses, ambo nudi tunc i Adam et mulier ejus, et non confundebantur. (Ib. iii, 1). Serpens autem erat sapientior ^k omnibus bestiarum ^l quæ erant.* Et infra: (Ibid.) *Et dixit serpens mulieri: Quid ^m quia dixit Dominus Deus ⁿ ne edatis ex omni ligno quod est in paradiso? Et dixit mulier serpenti: Ex ^o omni ligno quod est in paradiso edemus, de fructu autem ligni quod est in medio paradisi dixit Deus: Non manducabitis ex eo, sed nec tange-tis eum, ne moriamini.* Dicimus tibi loco serpentis persuadenti nobis ut inauditum damnemus, ut innocentem jugulemus; præcepit Dominus innocentem et justum non interficiendum. *Et dixit serpens mulieri: Non moriemini ^p (Ibid. 4). Sciebat enim Deus quia quacumque die manducaveritis ex eo, aperientur oculi vestri, et eritis sicut dii scientes bonum et malum.* Dicentem ^q itaque istum serpentem per te ad nos, Magis eritis justus si fuderitis sanguinem justum, magis eritis beati si apostolicam evangelicamque anathematizantes fidem Arianam susceperitis perfidiam, calcatur proptio Deo in te quidem jam a

^a Vers. Ant. Jam non vossic ambulare.

^b Via legit hic Sabat.

^c Supra idem Lucifer: *Obscurati intellectu.... per ignorantiam quæ est in illis, propter cæcit.*

^d Vers. Ant. Deponere vos secundum priorem, etc.

^e Græc. ἀπάτης. Vers. Ant. seductionis.

^f Vers. Ant. In iustitia et sanctitate et veritate. Propter quod... cum proximo suo.

^g Legendum videtur prætermissemus, atque ita locus interpungendus: *Ubi hæc prætermissemus monita salutis, quæ nos custodire hortatur Apostolus: quomodo, etc.* Atque emendationem suadent, quæ mox subduntur verba, *conspicui fuisset, exstinxisset, portare cœpisset.* Galland. Sed particula etenim prioris interrogationis cum altera conjunctionem vetat; et prior illa ubi etc. aptius ad Constantium refertur, qua eum interrogat, quomodo oblitus sit monita Apostoli, qui mendacium prohibet omnibus, præcipue Episcopis.

^h Sed, cum Latino; antea leg. si.

D ⁱ Antea accipite, forte librarii errore; et ita sentit etiam Galland.

^j Tunc omittit Vers. Ant. et habet non pudebat illos pro non confundebantur.

^k Vers. Ant. prudentissimus, et, quæ sunt super terram. Hieronymus in quæst. Hebraic. legit sapientior cum. Lucif.

^l Bestiis. Til.

^m Quid quia pro cur. Id.

ⁿ Vers. Ant. Dixit Deus: Non edetis ab omni ligno paradisi?

^o Vers. Ant. A fructu ligni.... Non edetis.... neque tange-tis illud.

^p Vers. Ant. Non morte moriemini... quoniam qua die... de eo... vobis oculi... tamquam dii.

^q Aliquid hic deest, quo sensus illius accusativi dicentem perficiatur; vel, solœcismo admissio, conjungi debet cum verbo calcatur: nihil tamen immutare volumus.

nobis fallaciam ipsius scientibus; sed tibi nos dolere est testis Deus, propterea quod per te semet constituerit ad nos circumscribendos. Constat etenim tunc per semetipsum aggressum Adam et Evam. Deprecor te ne hæc graviter accipias, quæ salutis tuæ causa proferantur. Dolere etenim te arbitror quod dixerim per te nos aggressum serpentem, et quod te multis in locis inter eos posuorim qui fuerint dicti serpentes. Considera operam tuam et illorum, ut si non unum vos esse cognoveris corpus, dicite me non juste hæc dicere. Tuos magistros in perfidia Judæos audis certe in sacris evangeliiis serpentes sæpe dictos a Domino, serpentes generamina viperarum (Math. xxiii, 33). Unde hoc nomine vocari meruerunt? certe propter nequam opus illorum, certe propter incredulitatem suam. Inde et Joannes Baptistæ, Progenies viperarum (Ibid. iii, 7), dicit ad eos, quis monstravit vobis fugere ab ira ventura? Facite ergo dignos fructus pœnitentiæ. Ut ex illis ergo, qui in unicum crediderunt Filium Dei, qui vias correxerunt suas, meruerint filii essei lucis, alii vero serpentes dicuntur, ita et tu, nisi fructus feceris dignos pœnitentiæ, nisi tuas vias correxeris, filius viperæ atque serpentis diceris. Quis etenim Dei servorum non te homicidam atque blasphemum esse cernens non eo vocet nomine quo vocentur Judæi? quis te e Deum timentibus dubitabit, quod es, pronunciare, quando videat scribas, phariseos et principes Judæorum iccirco serpentes dici, quia et prophetarum fuderunt sanguinem et unicum negaverint Dei Filium? Cum hæc ita se habeant, superest ut factorum tuorum geras pœnitentiã, advertens Deum suæ clementiæ misericordiam omnibus a viis recentibus malis præstitisse, habens formam Ninevi-

tarum, quos si fueris imitatus, ita opem misericordiæ consequaris necesse est. Quocirca accipe quæ fuerint gesta, vel ipsi, prædicatione Jonæ tertii, quæ fecerint. *Præceptum* est, inquit sacra scriptura, *cete, et rejecit Jonam super terram (Jon. ii, 11)*. Et factum est verbum Domini ad Jonam iterum, dicens (Ibid. iii, 1): *Surge et vade in Ninive civitatem magnam, et prædica in ea secundum prædicationem priorum, quam ego locutus sum ad te. Et cecidit Jonæ et abiit in Ninive, secundum quæ locutus est Dominus ei. Erat autem Ninive civitas magna adeo sicut iter tri-dui. Et cepit Jonæ introire in civitatem sicut iter diei unius, et prædica-vit, et dixit: Adhuc tres dies, et Ninive subvertetur. Et crediderunt viri Ninive Deo, et prædicaverunt jejunium, et vestierunt se cilicio. Et maximo usque ad minimum eorum: et perierit verbum usque ad regem Ninive, et surrexit de lecto suo, et abtulit vestem suam, et circumdedit se cilicio, et sedit super cinerem. Et prædicatum est a rege Ninive et a magistratibus illius, dicens: Homines et pecudes et boves et oves nihil gustent, sed nec vacent, et aquam non bibant. Et circumdederunt se cilicio homines, et proclamaverunt homines et pecudes opud Deum instanter, et reversi sunt unusquisque a via sua mala, et ab iniquitate manuum suarum, dicens: Quis scivit ei pœnitentibus Deus, et advertet ad ira furoris sui, et non peribimus? Et vidit Deus operam illorum, quia reversi sunt unusquisque a via sua mala: et pœnituit Deum de malignitate, quæ factus est facere eis, et non fecit. Et convertitatus est Jonæ tristitia magna, et confundebatur: et oravit opud Deum dicens (Ibid. iv, 1): O Domine, nonne hæc sunt verba mea cum adhuc essem in terra? sed præoccupaveram fugere in Tharvis, quoniam scilicet in terra-*

^a Ita Codd. plures apud Sabat. Vers. Ant. demonstrabit, et fructum dignum. Lucifer ipse supra pag. 120. Quis demonstravit... ab ira superventura?... dignum pœnitentiæ fructum.
^b Non forte demendum. Latin.
^c Nos hanc locum ita cum Latin. et Galland. correximus, ubi in Tiliana editione legebatur: Quis te esse Deum timentibus dubitabit quo es pronunciare etc. Lugdunenses Bibl. PP. editores ita correxerant: Quis te e timentibus Deum asseret, quod potes pronunciare, cum videas scribas etc.
^d Vers. Ant. Præceptum... et ejecit... super siccum. Et factus est sermo... secundo... Niniven... juxta præd... Niniven, sicut ei locutus fuerat... magna Deo, quasi itinere viæ dierum trium... ingredi civitatem quasi itinere... Adhuc tres dies etc.
^e Niniven hic et infra legit Sabat.
^f A Deo habet Sab. pro adeo.
^g Sic Tifiana editio et Vers. Ant. Atque hujusmodi lectio recte retenta fuit in Bibl. PP. Parisiensi. Sed in Lugdunensi non solum contra primi exemplaris fidem, sed et fando errore ita inquinata effertur: adhuc quinquaginta dies. Sæculus est Lucifer pro more suo Septuaginta, apud quos Jon. ii, 4, legitur, ἐτι τρεῖς ἡμέραι. Neque aliter veteres Patres Lucifero antiquiores. At in Hexaplis Origenianis prisci ex Græcis Interpretes Aquila, Symmachus, ac Theodotion, ἐτι τεσσαράκοντα ἡμέραι, adhuc quadraginta dies, constanter ferunt, ut habent Hebr. Syr., et Chald. De hac vero lectionum varietate sacrarum scripturarum enarratoribus consulendi. Galland. Sabatierius quoque legit hic: Adhuc quinquaginta dies.

^h Vers. Ant. In Deum... et vestiti sunt saccis a majore usque ad minorem.
ⁱ Cilicia. Vatic.
^j Vers. Ant. Appropinquavit sermo ad... in throno suo... et cooperitus est sacco... in cinere.
^k Cilicio legit Sabat.
^l Prædicationem est Ninive a rege, et a majoribus omnibus ejus, dicentibus: ... et jumenta... non gustent quidquam, nec pascantur. Vers. Ant.
^m Cilicio hic quoque legit Sabat. Vers. Ant. Et cooperiti sunt saccis homines et jumenta, et clamaverunt ad Dominum vehementer, et reversus est... de via... quæ erat in manibus eorum, dicens.
ⁿ Et pecudes transferendum superius filio, circumdederunt se cilicio homines et pecudes, uti etiam in Vers. Ant.; nec propterea demendum homines pro verbum proclamaverunt, quod videntur Latini et Galland. licet abiat a Vers. Ant.
^o Cum Græco, παραθήσει. Vers. Ant. Quis scit si convertatur Deus, et exhortetur, et advertatur... et non pereamus? Abon autem a Græco exhortetur, ut a Lucifero. Sabat. legit hic: Quis scit si convertatur et ignoscant Deus, et revertatur etc.
^p Opera habet Sabat. Vers. Ant. Opera eorum, quia conversi sunt de... et miseratus est Deus super malitiam, quam locutus fuerat ut faceret etc.
^q Quam legit Sabat.
^r Vers. Ant. Grandi, et confusus est: brastique ad Dominum, et ait... facti... sermones mei... in terra mea? propterea præoccupavi... scio enim quid te miseris et miserator, patiens et multas miseratipone, et agens pœnitentiã super malitia.

lor et benevolus, patiens, et misericors, et posiciens in A
 malignitatibus. Et infra: Et dixit Deus ad Jonam
 (Jon. II, 9): Si valde contristatus es tu super cucurbitam,
 valde a contristatus sum usque ad mortem. Et dixit
 Dominus: Tu pepercisti cucurbitæ b, in qua non labo-
 rasti, neque nutriti es eam, quæ sub nocte creata est, et
 per noctem perit. Ego autem non parcavi in Niniva ci-
 vilitatem magnam, in qua habitant plus quam centum e
 viginti millia hominum, qui non sciverunt dexteram
 aut sinistram d? Et tuam, Constanti, operam mali-
 gnam si rejecisse te viderit Deus, si vias tuas per-
 ditas correctas perspexerit, et te in omnibus reform-
 atum esse viderit, mihi crede, quia in ingenti
 felicitate esse inter Dei famulos incipies. Habes
 præfæta beatissimi Pauli apostoli exemplum, ne
 forte ut ille geras hæc per ignorantiam, quod enim B
 mox ut te converteris ad unicum Dei Filium confi-
 tendum, veniam tuorum facinorum, ut illi, ita tibi
 sit tributurus: ipsum sequere, ipsius apprehende
 viam, ipsum Philippensibus loquentem audi, et
 quisnam fuerit ante agnitionem, et quantam beati-
 tudinem post agnitionem consequi meruerit. (PHIL.
 III, 4) Si quis autem e putat se fiduciam habere in
 carne, ego magis circumcissione octava die f de ge-
 nere Israel, tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis, se-
 cundum legem pharisæus, secundum zelum persequens
 ecclesiam, secundum justitiam quæ in lege est conver-
 satus h, cum essem sine querela, quæ mihi fuerunt
 lucra, hæc existimavi propter Christum detrimenta.
 Verumtamen h omnia arbitror detrimentum esse propter
 eminentiam scientiæ Christi Jesu Domini nostri, propter
 quem omnia detrimenta i passus sum, et arbitror ster-
 cora ut Christum lucrifaciam, et inveniar in illo, non
 habens meam justitiam, quæ est ex lege, sed illam
 quæ per fidem Jesu i Christi, quæ ex Deo est justitia

in fide, ad agnoscendum Iffam, et virtutem resurrec-
 tionis ejus, et commutationem passionum ejus, co-
 oneratus morte i ipstas, si quo modo occurrat in re-
 surrectionem ejus l; quæ est a mortuis. Sicut et jam
 dictum est, istum imitare, istum sequere, ut quia
 et ille fuerat, quod tu hinc, hoc est persecutor ec-
 clesiar, negator unici Filii Dei, inveniaris sic ad
 consequenda regna cœlestia fuisse conversus a per-
 fidia ad fidem suscipiendam catholicam, sic te trans-
 itum fecisse de morte ad vitam. Illum etenim per
 ignorantiam Dei fuisse persecutum ecclesiam, adhuc
 accipe etiam Timotheo aperiente de semetipso:
 (I Tim. I, 6.) Scimus autem quantam bona est m fct,
 si quis ea legitime utatur, sciens hoc quia justo lex non
 est posita: injustis autem, et inobedientibus, et im-
 piis, et peccatoribus, et sceleratis, et profanis, perfrictis
 et homicidis, homicidis, impudicis, masculorum concu-
 bitoribus, plagiaris, mendacibus, perjuris, et si quid
 aliud sanæ doctrinæ adversatur, quæ est secundum
 evangelium gloriæ beati Dei quod creditum est mihi.
 Et gratias ago ei qui confortavit me Christus n Jesus Do-
 minus, quod fuerit me estimavit, postquam in ministe-
 rium i qui prius fueram blasphemus, et persecutor, et
 injuriosus, sed misericordiam sum consecutus, quod
 ignorant feci in o incredulitate. Superabundavit autem
 gratta Domini nostri cum fide et dilectione, quæ est in
 Christo Jesu. Ita et tu ex persecutore, ex injurioso
 et blasphemo beatus et vero Deo charissimus effici
 poteris, si ut Paulus beatus verum Dei Filium esse
 Jesum Christum credideris, si semper illum cum
 C Patre regnasse ac regnaturum, hoc est, sine initio et
 sine fine confessus fueris, si unam eternitatem ha-
 bere Patrem et Filium et Spiritum sanctum elemen-
 tibus sacris scripturis non restiteris; si denique unam
 habere deitatem P Patrem ac Filium et Spiritum

a Et dixit, Valde etc. Latin. et Galland. quod suppl.
 ex Græco et Vers. Ant. ac Vulgata. Vers. Ant. Et
 dixit Dominus Deus... Valde contristatus tu super cu-
 curbita? Et ait: Valde contristor ego etc.
 b Vers. Ant. Super cucurbita, pro qua... in nocte,
 et in nocte perit... parcam Ninive civitatis magnæ, etc.
 c Plusquam duodecim myriades virorum, qui igno-
 rant dexteram et sinistram suam, et pecora multa?
 Vers. Ant.
 d Sabat. habet, qui nesciunt quid sit inter dexte-
 ram aut sinistram.
 e Et res d. Græc. ex cod. Bernes. apud Sabat. Vers.
 Ant. si quis alter, etc.
 f Circumcisus octavo die, ex genere Israel, etc.
 g Abest a Vers. Ant. conversatus, et habet sine
 crimine pro sine querela.
 h Vers. Ant. Verumtamen et arbitror... detri-
 menta... Domini mei.
 i Omnia damnum feci. Vers. Ant.
 j Jesu omittit Vers. Ant.
 k Morti Vers. Ant. Conformatus morti. Latin. ex
 Græco συμμορφώμενος. Singularis plane lectio: quæ
 itidem occurrit in versionibus Latinis duorum codd.
 antiquissimorum, Claromontani et Sangermanensis.
 Hujusce translationis fontem, quem ignoravit Mil-
 lius in Prolegom. ad N. T. § 776, Kruxterus aperuit
 sub finem præfationis ad repetitam Millianam edi-
 tionem. Nimirum inquit pro συμμορφώμενος τῷ θ.
 adr. ut legitur in Græco textu hodierno Philip. III,

10. Codices Alex. et Colbert. habent συμμορφώμενος.
 Ex hac autem posteriore voce alia corrupta soni af-
 finis συμμορφώμενος. orta est, prout in codice Ber-
 neriano Græco-Lat. sic legitur: συμμορφώμενος, co-
 oneratus. Hinc vero, subdit vir eruditus, persuasum
 habeo, τὸ συμμορφώμενος errori librorum Græcorum
 tribuendum. Qui quidem error cum exinde ad plures
 codices Græcos dimanasset, non mirum est Latinos in
 ejusmodi codices incidentes eum cōnēralis inde ef-
 formasse. Cæterum hanc lectionem esse ineptam ex
 verborum serie satis constat, ut arguit Wollfus in
 suis Chris Philolog. et Crit. Tom. IV, p. 141. Galland.
 l Ejus omittit Vers. Ant.
 m Est omittit Sabat. supra pag. 135. ubi hæc va-
 riant in ipso Lucifero: Et non obedientibus... sceler-
 ratis, obisso homicidis. Vide ibi Vers. Ant. n. 1.
 n Ut in Græco, ἰσχυρῶ etc. Vers. Ant. Confirma-
 vit me in Christo... nostro.
 o Cum Græco, ἐκ ἀκριβείας. Vers. Ant. in increduli-
 tatem.

p Spiritum huic locutionem alibi Lucifer adhibet,
 et in lib. de Non conven. cum hæret. unam esse dei-
 tatem Patris et Filii affirmat; quibus verbis summam
 esse unitatem, ac singularem substantiæ divinæ probat
 Petavius ex Patribus Latinis, et ex ipso Lucifero in
 lib. 4. de Trin. cap. 14, qui præterea in lib. 8 cap. 8,
 deitatem movida esse, id est perfectissimam, ac nu-
 mericam unitatem confirmat. Sed vide, quæ de hac
 locutione in Præfat. disserimus.

sanctum credideris, crede mihi quod futurus sis in A queri cum diabolo et omnibus satellitibus ejus videre choro patriarcharum, prophetarum, apostolorum ac cœperis, cur has tam salubres admonitiones nostras martyrum; alioquin tibi imputaturus, cum te tor- despexeris.

FLORENTII AD LUCIFERUM EP. CALARITANUM EPISTOLA.

EPISTOLA.

Domino benignissimo Lucifero Florentius.

Nomine tuo codicem ^a quidam domino et augusto nostro obtulit: hunc ad sanctitatem tuam perferri

mandavit, et cognoscere desiderat, si idem codex a te destinatus sit. Id ergo, quod in fide veri est, perscribere debebis, et codicem remittere, ut possit æternitati ^b ejus denuo offerri.

^a Librorum scilicet, quos Lucifer pro S. Athanasio scripsit. Vide præfat. nostram.

^b Ita æternitatis titulum arrogabat sibi impius (Constantius), quem Filio Dei imminuere non metuebat, Arium defendens, cujus inter cæteras blasphemias una erat, *fuisse tempus quando non erat Fi-*

lius. Papebrochius in tom. 4 Maii, Bolland. ad cap. 2 Comment. Hist. de S. Lucifero. Hanc *alariov*, id est æterni appellationem Constantio attributam in Formula Sirmiensi anni 359, irridet etiam Athanasius in libro de Synodis.

LUCIFERI EPISCOPI CALARITANI AD FLORENTIUM EPISTOLA.

EPISTOLA.

Florentio Magistro Officiorum ^a Lucifer Episcopus.

Codicis perlatores quem memorat honorificentia tua nomine meo adisse imperatorem ^a mea fuisse destinatum mediocritate, ipsum quoque codicem ut es admonere dignatus sollicitè inspectum, atque Bo-

^c noso in rebus agenti ^b perferendum traditum, his formanda ^c fuit religiosa prudentia tua, fili carissime. Jam tuæ erit generositatis agnitione a me sine ulla cunctatione defendere. Nos etenim propitio Deo contra ea quæ in nostram parantur necem stare lætos, cum causas, cur tali ^d scripserim modo, discutere cœperit, inveniet.

^a Summa dignitas in aula Imperatorum, quæ Palatinis et Principis administris præerat, præcipue vero legationes exterarum gentium tractabat. Vide Valesium in not. ad Ammianum Marcellinum lib. 26, cap. 5. Florentius hanc dignitatem adhuc gerebat an. 360, ut testatur Ammianus lib. 20, cap. 2. et anno insequenti a Juliano Imperatore in exilium contrusus est in insulam Dalmatiæ *Boas*, scribit idem Ammianus lib. 22, cap. 3.

^b *Agentes in rebus* Magistratum Palatinum consti-
tuebant, cujus hoc etiam munus erat, ut per provin-
cias inquirerent, siquid in Principem nefarium
consilium iniretur: et ideo Luciferi libri Bonoso tra-
diti. Vid. Vales. ad Amm. Marcell. lib. 15, cap. 3.

^c *Puto informanda.* Til. recte. Baronius ad an. 356, num. 67, *his informanda.*

^d *Talia.* Papebroch. loco cit.

S. P. N. LUCIFERI

EPISCOPI CALARITANI

DE NON PARCENDO IN DEUM DELINQUENTIBUS, AD CONSTANTIUM IMPERATOREM, LIBER UNUS.

Superatum ^a te, Imperator, a Dei servis ex omni

cum conspexisses parte, dixisti passum te ac pati ^a

^a Respicit hic Lucifer non solum quæ a Catholicis Episcopis gesta fuerant constantissime contra minas et dolos Constantii, atque Arianorum, quorum pars magna Lucifer fuit, sed etiam quæ postea invictis

animis gesserunt, qua libris in Constantium scriptis, qua fortitudine in tolerandis suppliciis, ac ipsa ponus morte, quam ut in hæreticorum sententiam concederent. Ait vero *ex omni parte superatum Constantium,*